BUITEN de orde

jaargang 24, Ⓐ kwartaalblad Vrije Bond, 2014 nummer 2

Thema

WO I

De apathische maatschappij & de onbegrepen activist

Potten, ketels en verwarring

€ 2,50

Colofon 2014 nummer 2

Buiten de Orde is een uitgave van de Vrije Bond, anarchistische zelforganisatie.
Buiten de Orde verschijnt vier maal per jaar. Overname van artikelen met bronvermelding wordt van harte toegejuicht.

Abonnementen
Leden van de Vrije Bond krijgen *Buiten de Orde* gratis thuis. Niet-leden kunnen zich abonneren door € 15,00 (kostendekkend abonnement) over te maken op giro 5495473 tnv Vrije Bond te Amsterdam onder vermelding van 'abonnement Buiten de Orde'. Voor mensen in de gevangenis is *Buiten de Orde* overigens gratis. Oude nummers zijn op te vragen bij het secretariaat van de Vrije Bond.

Adressen Vrije Bond

Secretariaat
Postbus 16521
1001 RA Amsterdam
085 877 89 58
secretariaat@vrijebond.nl
www.vrijebond.nl

Redactie Buiten de Orde
Postbus 16521
1001 RA Amsterdam
085 877 89 58
redactie@buitendeorde.nl
www.vrijebond.nl/buitendeorde

Solidariteitskas
Postbus 1338
3500 BH Utrecht
solidariteitskas@
vrijebond.nl

ISSN: 09247629

Verkooppunten BdO:
Het Fort van Sjakoo, Amsterdam
De Rooie Rat, Utrecht
Rampenplan, Amsterdam
Rosa, Groningen
Isis, Groningen
Zwart en Rood, Gent

Redactioneel

Triomfantelijk fietste de redactie van de *Buiten de Orde* de laatste etappe van de Tour de Deadline, gehuld in haar rood-zwarte trui waarop de omcirkelde A van de hoofdsponsor goed te zien was. De klus is wederom geklaard, het resultaat ligt voor je neus.

Zoals tegenwoordig gebruikelijk hebben we een thema, en deze keer is dat de Eerste Wereldoorlog die deze zomer honderd jaar geleden begon. De oorlog en haar uitwerking worden belicht in een overzichtsstuk, artikelen over soldatenverzet, over één van de grondleggers van het surrealisme en een uitvoerig stuk over de suffragettes wiens strijd voor vrouwenrechten in die periode plaatsvond.

Een tweede onderwerp krijgt ook aandacht in meerdere stukken die samen een soort dossier vormen. Dat betreft Oekraïne. We plaatsen alsnog de anti-oorlogsverklaring die in het vorige nummer had moeten staan, aangevuld door een achtergrond stuk en en artikel over een infoavond rond het onderwerp.

Buiten dit alles weer een veelheid van stukken. Belangrijk gezien de actualiteit is het stuk over de situatie in Koerdistan, waar pal naast en tegenover de ISIS ook bevrijdingsstrijd met een, libertaire inslag blijkt te bestaan. Een vleugje hoop wellicht in een desperate situatie in een verscheurde regio. We hebben berichten van strijd – tegen een hogesnelheidslijn in Italië, tegen gentrificatie in Los Angeles en actieverslagen rond de NSS, die absurd bewaakte top in Den Haag eerder dit jaar. We hebben ook een artikel met de vraag over waarom strijd niet veel sterker is, waarom apathie zo'n sterke greep op mensen heeft, waarom het neoliberalisme maar om zich heen blijft grijpen. In de zoektocht naar alternatieven vervolgens een artikel over 'parecon', een concept waarin geprobeerd wordt een praktisch concept van zelfbestuur te formuleren. Interviews, met de schrijfster van een nieuw anarchistisch kinderboek, met de zanger van een anarcho-vegan metalband uit Duitsland, zorgen voor aandacht voor cultuur om de zware kost leefbaar te houden en meer. En last but not least: één van de door het gerechtshof opruiend strafbaar geachte artikelen van Joke Kaviaar.

Vaste rubrieken ontbreken ook deze keer niet: migratiestrijd, de stand van de economie, de boekenrubriek van het Fort van Sjakoo, plus onze kroniek van oproer en verzet van heinde en verre. Hopelijk kan deze BdO aan het verder kraaien van oproer op de hopelijk aangename zomerdagen een prettige bijdrage leveren in woord en geschrift.

De redactie

Inhoudsopgave

Berlijn 2014

De acties tegen de NSS/ NIS: een terugblik

Iedereen is het al bijna weer vergeten, maar eind maart was Nederland het toneel van een van de grootste 'toppen' uit de geschiedenis, en in elk geval was het de grootste top in Nederland ooit: 54 regeringsleiders bezochten de Nuclear Security Summit in Den Haag. Dat iedereen het weer vergeten is zegt iets over hoe belangrijk de top was, maar ook over de impact die de top had in 'de beweging': pas op het allerlaatste moment kwamen er wat initiatieven voor protest van de grond.

DOOR DIRK (STICHTING LAKA)

Den Haag was het hoofdtoneel van de Nuclear Security Summit (NSS). Een *summit* die ging over maatregelen om ervoor te zorgen dat nucleaire technologie en materiaal niet in handen komt van terroristen. Een top geïnitieerd door Barack Obama in z'n toespraak in Praag (april 2009) toen hij zei: 'Dus we moeten er uiteindelijk voor zorgen dat terroristen nooit een kernwapen verwerven. Dit is de meest onmiddellijke en extreme bedreiging van de wereldwijde veiligheid. Een terrorist met een nucleair wapen zou immense vernietiging kunnen ontketenen (…) Dus ik kondig vandaag een nieuwe internationale inspanning aan om alle kwetsbare kernmaterialen in de wereld binnen vier jaar veilig te stellen.' Vervolgens kondigde hij voor het jaar daarna (dus 2010) de Global Summit on Nuclear Security aan. De top in Den Haag was na Washington en Seoul de derde.

Overigens zei Obama ook in die speech in Praag: 'Dus verklaar ik vandaag duidelijk en met overtuiging dat Amerika zich inzet om te streven naar de vrede en veiligheid van een wereld zonder kernwapens.'

In tegenstelling tot Obama's retoriek over een wereld zonder kernwapens ziet zijn beleid in de praktijk er heel anders uit. Hij heeft net de begroting voor het *Fiscal Year* 2015 (dat in de VS op 1 oktober begint) bekend gemaakt: het budget voor onderzoek en ontwikkeling van kernwapens moet de komende jaren met 7% omhoog, van 8,3 miljard dollar volgend jaar naar 9,7 miljard in 2019. Dat is dan 24% hoger dan dit jaar. Hoe serieus hij het meent met het voorkomen van de verspreiding van kernwapens (non-proliferatie) blijkt uit zijn voorstel: het budget voor het non-proliferatie programma, toch al niet heel groot, gaat met 21% omlaag. En het budget voor het ontmantelen van kernwapens gaat zelfs met 45% omlaag!

ONZIN (TEN) TOP

En dat was nu net ook het probleem met de NSS, het ging eigenlijk over een (vrijwel niet-bestaand) detail terwijl over de oorzaken en werkelijke problemen niet gepraat mocht worden. Want terwijl de belangrijkste doelen het verminderen van nucleair materiaal en het aantal plekken waar dat zich bevindt waren, stonden zowel kernenergie als kernwapens op de top niet ter discussie. En was het daarmee helemaal een onzin (ten) top. Maar omdat Obama kwam, kwamen er nog 53 andere regeringsleiders en kon iedereen er goede sier maken.

Al maanden stonden de kranten vol van verwachtingen van politie en inlichtingendiensten over gewelddadige demonstranten die op de top af zouden komen. De AIVD waarschuwde in haar jaarverslag over 2012 zelfs al voor de protesten. De pers ondertussen was hard op zoek naar die duizenden gewelddadige demonstranten en toen die er niet bleken te zijn, op zoek naar elk stukje protest. Met als resultaat dat bij sommige acties er meer pers was dan actievoerders.

De pers ondertussen was hard op zoek naar die duizenden gewelddadige demonstranten en toen die er niet bleken te zijn, op zoek naar elk stukje protest

Want er gebeurde toch nog wel wat, al kwamen de initiatieven laat. Behalve binnen de antikernenergie-beweging waar men al langere tijd bezig was met activiteiten tegen vooral een van de officiële 'flankerende-bijeenkomsten' (de Nuclear Industry Summit in Amsterdam) was die hele top een non-issue. Dat veranderde eigenlijk pas eind januari toen op het 2.Dh5-festival in Den Haag een workshop ('Mobilisatie tegen de nieuwe oorlog') over de NSS werd gegeven die zich onverwacht op grote belangstelling kon verheugen. Contacten werden gelegd en plannen gesmeed.

Dat officiële *side-event*, de Nuclear Industry Summit in de Beurs van Berlage in Amsterdam, was een goed symbool van de hypocrisie van de top: terwijl de top zoals gezegd ging over het verminderen van nucleair materiaal en het aantal plekken

waar dat zich bevindt als de belangrijkste maatregel om te verhinderen dat terroristen het in handen kunnen krijgen, werd de nucleaire industrie die een tegengesteld doel heeft, alle ruimte gegeven.

En eigenlijk was het ook het feestje van de (Nederlandse) nucleaire industrie. Zo werd eind januari een van de grootste persbriefings over de NSS in het 'hoofdkwartier' van de Nederlandse kernenergielobby (of wat daar nog van over is) gegeven: het reactorinstituut van de TU Delft. Alwaar de Nederlandse nucleaire industrie ruim vertegenwoordigd was en het belang van kernenergie (vrijwel) zonder tegenspraak kon ventileren voor de verzamelde pers. Die tot slot een rondleiding kregen langs de reactor. Dit allemaal onder auspicien van de Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ).

Een deel van de pers, met name de wat serieuzere onderzoeksprogramma's, doorzag dat wel, nam er geen genoegen mee, en ging onder andere bij Laka en Greenpeace, op zoek naar 'affaires'. Dat resulteerde in een aantal kritische reportages en artikelen over kernwapens, kernenergie en het Nederlandse beleid in de aanloop naar de top.

Toch meer acties dan verwacht

Maar zoals gezegd een paar weken voor de top leek er opeens toch nog van alles te gaan gebeuren: een website (stopdenss.nl) kwam er en een serie info-avonden over de NSS en de protesten vonden plaats. En acties werden aangekondigd: een fietstocht en een demonstratie op zondag voor de top (23 maart) in Den Haag onder het motto: Stop nuclear power, abolish poverty!; een demonstratie op maandagmorgen in Den Haag en een picketline op dinsdag in Almelo wanneer daar de nucleaire industrie op bezoek gaat bij de uraniumverrijkingsfabriek van Urenco. Samen met de al eerder aangekondigde actie op maandagmorgen bij de opening van de Nuclear Industry Summit in Amsterdam toch nog een aardig lijstje.

En dan waren er ook nog een heel aantal niet aangekondigde acties: in de aanloop werd de vliegbasis Volkel – waar in Nederland de kernwapens liggen – bezocht; werd er in de Hofvijver geprotesteerd; werd Den Haag vol geplakt (Welcome to the militarised zone) en geflyerd; was er een protest bij de Zaanse Schans toen daar industrie-types een gezellig uitstapje hielden en was er een poging om te verhinderen dat de bus van de industrie-bijeenkomst in Amsterdam het nucleaire bedrijf NRG in Petten zou bereiken.

Die laatste actie werd na een ambtsbericht van de AIVD met een noodbevel door de burgemeester van Schagen verboden; sterker, alle acties werden verboden ('dat de excursie ongehinderd doorgang moet vinden en in geen enkele vorm mag wor-

NOODBEVEL

(ex artikel 175 van de Gemeentewet)

De burgemeester van de gemeente Schagen:

OVERWEGENDE:

1. Dat op dinsdag 25 maart 2014 een activiteit plaatsvindt in Petten, gelegen in de gemeente Schagen;
2. Dat deze activiteit bestaat uit een excursie welke plaatsvindt in het kader van de Nuclear Industry Summit 2014 waarbij een gezelschap een bezoek zal brengen aan de hogefluxreactor in Petten;
3. Dat de burgemeester door betrouwbare bron is geattendeerd op het feit dat deze excursie door een groep actievoerders mogelijk verstoord zal gaan worden;
4. Dat deze verstoring mogelijk zal plaatsvinden in of nabij Petten, dan wel bij of nabij het ECN terrein, dan wel op de toegangswegen daar naar toe;
5. Dat deze verstoring maakt dat ernstige vrees bestaat voor het ontstaan van de schending van de openbare orde, dan wel van het ontstaan van oproerige beweging, dan wel van ernstige wanordelijkheden;

GELET OP ARTIKEL 175 VAN DE GEMEENTEWET;

BEVEELT:

1. Dat de excursie ongehinderd doorgang moet kunnen vinden en in geen enkele vorm mag worden gehinderd, verstoord of anderszins mag worden beïnvloed;
2. Dat al degenen die kennelijk door gedrag, kleding, uitrusting of anderszins kenbaar maken en voor, tijdens of na het tijdstip waarop de excursie plaats zal vinden, zich in of nabij Petten, gemeente Schagen bevinden, op één of andere wijze de openbare orde verstoren of dreigen te verstoren, dan wel geen gehoor geven aan het bevel dergelijke gedragingen te staken dan wel niet uit te oefenen, zijn verplicht om zich op eerste aanzegging van de politie te verwijderen en verwijderd te houden uit de nabijheid van Petten en uit een straal van 10 kilometer rondom Petten.
3. Dit noodbevel heeft werking en rechtskracht op de dag van 25 maart 2014.

Schagen, 25 maart 2014

De burgemeester van de gemeente Schagen ;

www.schagen.nl

De politie is belast met het toezicht op de naleving van dit bevel. Opzettelijk niet voldoen aan het hierboven omschreven bevel kan op grond van artikel 184 van het Wetboek van Strafrecht worden gestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste drie maanden of een geldboete van de tweede categorie.

Ingevolge het bepaalde in de Algemene wet bestuursrecht kan door een belanghebbende tegen dit besluit binnen zes weken na de dag van uitreiking van dit bevel een gemotiveerd bezwaarschrift worden ingediend bij de burgemeester van de Gemeente Schagen, Postbus 8, 1740 AA, Schagen. Daarnaast kan een voorlopige voorziening worden verzocht bij de voorzieningenrechter van de rechtbank Noord-Holland, Postbus 251, 1800 BG, Alkmaar.

den gehinderd, verstoord of anderszins mag worden beïnvloed') en alle mensen ('dat al degenen die kennelijk door gedrag, kleding, uitrusting of anderszins kenbaar maken') die wel eens iets zouden kunnen willen doen, moesten zich buiten een straal van 10 km rondom Petten begeven.

Conclusies?

Al met al meer acties dan verwacht, maar in omvang allemaal klein en een indicatie van enerzijds het isolement van de beweging (het lukt – vrijwel – niet om andere groepen bij een radicaler geluid te betrekken) en anderzijds het beperkte eigen mobilisatievermogen. Al moet gezegd dat driehonderd mensen op de demo zondagmiddag in Den Haag, een positieve verrassing was, maar dat zegt waarschijnlijk alles over mijn verwachtingen.

Aan de andere kant, juist bij de picketline op maandagmorgen tegen de industrietop waren we die coalities wel aangegaan, maar ook daar was de opkomst (hoewel naar verwachting) zeer beperkt. Dat is ook een belangrijke constatering van het Landelijk Platform tegen Kernenergie: er is geen mobilisatiekracht meer bij wat nog over is van de traditionele 'oude' antikernenergie-beweging (laten we zeggen de politieke vleugel van de milieubeweging), maar ook niet bij de radicalere groepen, tenminste niet met de 'oude' actievormen. Blijft dat maandagmorgen kwart over zeven een picketline ook niet erg 'mobilisabel' is, om dat woord maar eens te gebruiken.

En als we eerder bij elkaar waren gaan zitten om met de voorbereiding te beginnen was er dan – veel – meer mogelijk geweest? Waarschijnlijk wel wat meer, denk ik, maar niet veel meer: we hebben altijd toppen in het buitenland interessanter gevonden dan die hier. Denk alleen maar aan de grote milieutop in 2000 waar redelijk grote acties waren, maar wel voornamelijk van mensen uit Amerika en Duitsland. En het was deze keer lang van te voren duidelijk dat die er niet zouden zijn. En deze top was misschien ook gewoon inhoudelijk wel te oninteressant!

Maar vooral omdat de media zat te wachten op tegengeluiden door de officiële PR-*overkill* is er redelijk veel aandacht voor de protesten geweest en niet eens heel slecht. Als we zelf de media hadden moeten interesseren, was het totaal anders geweest. Maar juist daardoor is het beoogde PR-feestje van Nederland, de nucleaire industrie en de internationale politieke elite, toch niet geheel ongestoord verlopen.

Andere conclusie is ook dat er nog een flinke juridische nasleep is: ongeveer honderd arrestanten hebben een schikkingsvoorstel geweigerd en wacht een rechtszaak.

Als mensen op de hoogte willen blijven van ontwikkelingen rond kernenergie, kunnen ze zich abonneren op de gratis kernenergienieuws-mailinglijst. Mailtje naar info@laka.org.

Turijn

1 MEI 2014 IN BEELDEN

Parijs

Istanbul

Taipei

New York

Londen

Delhi

Soerabaja

Seattle

Kuala Lumpur

Den Haag

Phnom-Penh

Berlijn
POLIZEI
24120

Dhaka

Barcelona

Sao Paulo

EAST LANSING BLUES

(eerw Earl Little)

zijn
ovalen gelaat was als de
bitumen steenkool die fel brandde in een stookgat. zijn
vervellend lichaam als een
ebbenhouten eikenboom geplant op een
gevaarlijke weg. want de vruchtbare zaden van Garveys leer waren

geplant in zijn doorploegde
ziel van klei. zijn
kopergeblazen stem was er een val talrijke spetterende
schetterende cornetten die het
vreemdelingen alarm bliezen en de negroïde schapen
terug wezen naar het West Afrikaanse Beloofde Land. stipt

kwamen de
witgekapte rebellen als een Noordelijke
Confederaatse mummie in de
withete nacht. Hij en zijn gezin waren opgezwollen van
ivoorgesleutelde schrik! elk
maanbeschenen vensterluik was onteerd.

Earl was nog stevig vastbesloten om een
aardse mens te zijn en geen
door de hemel gezonden muis! het
peervormige Zwarte Legioen met
bedelende tongen rauw beslagen met een
oude haat en sissend als een ratelslang, beet
naar Earls

wolfachtige mannelijkheid en
runder- waardigheid en voorspelde giftig een
vroege dodenwake. Op een
schemerige avond bewolkt met onoverkomelijke
kosmische sterren, wierpen hij en zijn gade bliksemschichten en donderslagen naar elkaar met hun
razende geesten en
vertoonde tongen. Hij rende weg verteerd door
kortstondige waanzin voordat de dageraad kon komen.
De volgende keer bleven zijn
omvangrijke resten achter voor de zorgen van het gezin,
er besloop hen een
gedempte angst! Earls schedel was verbrijzeld en hij lag dood neer.
Legenden vertellen dat de
appelblozende leerlingen van het noordelijke kwaad, onder de
twijfelachtige mantel van een
waanzinnig schijnsel van de maan, het laatste onderdanige
sector van zijn
strijdbare lijk dwars over een tramspoor legden
dat toen in tweeën werd gesneden door een
geblindeerd karretje: en dat de bende van Triple K of het
Zwarte Legioen in verwarring raakte
toen ze het zwijgen oplegde aan die
zwarte ster die als fosfor had
gebrand met het zonlicht van Garvey voor een
stralende maagdelijke hemel. legenden liegen niet altijd.

TASHUNKA RAVEN

‘Er bestaat een morele plicht tot ongehoorzaamheid’

Interview met Erri De Luca

De Italiaanse schrijver Erri De Luca, waarvan in Nederlandse vertaling de romans Montedidio *en* Jij, de mijne *verschenen zijn, verdedigt de zaak van de tegenstanders van de aanleg van de hogesnelheidslijn* (HST) *van Lyon naar Turijn en uiteindelijk Venetië, de* TAV. *Tegen de aanleg vinden al jarenlang protesten plaats vanwege zijn impact op het milieu door de* No TAV*-beweging, een conglomeraat van actiegroepen. De Luca wordt vervolgd wegens aansporing tot sabotage. In dit interview legt hij uit waarom.*

DOOR RAPHAËLLE RÉROLLE

De HST Lyon-Turijn is een gigantisch bouwterrein, dat de woede oproept van ecologisten aan beide kanten van de grens. De bewoners van de Susevallei in Italië zijn al jaren in verzet tegen deze werkzaamheden, die het graven van een 57 kilometerslange tunnel tussen Suse in Piemonte en Saint-Jean-de-Maurienne in Savoye impliceren. Dit project voor zowel goederen- als personenvervoer, dat verschillende keren afgewezen is, werd gelanceerd in 1991, werd in 2001 vastgelegd in een internationaal verdrag en werd lange tijd uitgesteld omwille van gebrek aan de nodige middelen. Het geheel zal 25 miljard euro gaan kosten, waarvan 8,5 miljard voor het internationale baanvak. Voor dat gedeelte worden de werkzaamheden verricht door het bedrijf *Lyon Turin ferroviaire* (LTF), dat ressorteert onder het *Réseau ferré de France* en de *Rete ferroviaria Italiana*.

De Italiaanse schrijver Erri De Luca heeft partij gekozen voor de omwonenden van de Susevallei in hun strijd tegen het graven van de tunnel. Erri De Luca is een voormalig militant van de extreemlinkse beweging Lotta Continua in de jaren 1970 en auteur van talrijke boeken, essays, kronieken, romans en novellen. Zijn laatste roman, *Le tort du soldat*, is net bij Gallimard verschenen. Op 1 september 2013 heeft hij op de Italiaanse versie van de site *Huffington Post* verklaard dat de werken aan de HST gesaboteerd zouden moeten worden. Er werd door LTF een aanklacht tegen hem ingediend, waardoor er sedert 24 januari een onderzoek tegen hem loopt.

De werkzaamheden voor de HST Lyon-Turijn (TAV) *roepen een groot verzet op in de* Susevallei. *Waarom?*

Op de eerste plaats omdat de berg vol asbest en pekblende zit, radioactief uranium, dat door de aanleg van een tunnel over tientallen kilometers in de open lucht dreigt te komen. Maar vooral omdat deze werken in essentie bestemd zijn om overheidsgeld door te sluizen naar bedrijven, die er hun zakken mee vullen, terwijl er reeds een traditionele spoorlijn ligt, die voor minder dan twintig procent van zijn capaciteiten gebruikt wordt. Italië staat vol verlaten bouwterreinen, bruggen, wegen, ziekenhuizen… Er zijn er honderden. In zeker opzicht hebben die bouwterreinen zichzelf gesaboteerd. Dat is een ontwikkelingsmodel. Vergeet niet dat Italië het meest corrupte land van Europa is.

Hoe ver staat het met de werkzaamheden?

Sedert 2008 is het HST-bouwterein gemilitariseerd en moeten de bewoners hun identiteitskaart tonen als ze op hun wijnvelden willen gaan werken. De regering heeft tegen de lokale bevolking, die al jaren in verzet is, grote machtsmiddelen ingezet. Een repressievorm zoals in vroegere tijden. Méér dan duizend mensen zijn er in dat kader vervolgd. Bijvoorbeeld voor het doorsnijden van de omheiningsdraad van het bouwterrein, die geplaatst werd door de LTF in zones waar het verboden is zich te vestigen. En nu zijn er vier van hen aangehouden wegens ‘terrorisme’, na eerder aangeklaagd te zijn voor het vernielen van een compressor op de werf. In Turijn is er een team magistraten dat zich alleen maar met dit soort dingen bezig houdt. De magistraten gedragen zich als de waakhonden van de LTF.

Sabotage is een vorm van politiek verzet die zich niet alleen maar op materieel vlak voordoet

Ook werden in 2001 in Genua (na de rellen naar aanleiding van de G8-top) honderden personen door de politie gearresteerd, maar de rechters hebben hen weer vrijgelaten. Hier echter doen ze het werk van de politie… Maar de bewoners van de Susevallei zijn solidair. In februari hebben ze geld ingezameld om de boete voor de aanvoerder van het verzet, Alberto Perino, te betalen. De Susevallei is een nationale zaak geworden. En een zaak voor de echte Italiaanse linkerzijde, die van de basis, die van de sociale centra en van enkele kleine partijen zoals de 5-Sterrenbeweging van Beppe Grillo of Sinistra e Libertà (SEL). Dat is de machtigste en krachtigste volksbeweging die er momenteel in Italië bestaat.

Wat is uw rol in deze verzetsbeweging tegen de HST?

Ik sta sedert 2006 aan hun kant. In die tijd was ik in die streek op tournee met mijn toneelstuk *Don Quichot en de onoverwinnelijken*. Ik ben met hen gaan praten en de nacht nadien hebben ze me getelefoneerd: de politie had hun kampeerplaats

in het dorpje Venaus met de grond gelijk gemaakt. Wij hebben de weg geblokkeerd. Het ging om geweldloos verzet. Vervolgens heb ik deelgenomen aan hun publieke meetings en aan hun geldinzamelingen.

Er werd een onderzoek naar u opgestart. Waarover gaat het?

De agenten van de DIGOS, het departement dat belast is met terrorismeonderzoek, hebben zich op 24 januari bij mij gemeld met het bericht dat er een vooronderzoek tegen mij geopend werd wegens 'aansporing tot geweld'. Het onderzoek kwam er na een klacht van de LTF die dateert van september 2013. Het motief: twee zinnen die op 1 september 2013 weergegeven werden in de Italiaanse versie van de *Huffington Post*. Ik zei daarin: 'De HST moet gesaboteerd worden', en vervolgens dat deze sabotageacties 'noodzakelijk zijn om te doen inzien dat de HST een zinloos en schadelijk bouwproject is'.

Is het dan niet erg om op te roepen tot sabotage?

Mijn verklaring op de *Huffington Post* is een mening. Het is enkel maar mijn standpunt over dit project en over wat goed zou zijn om te doen: de werken saboteren. Het gaat dus niet om een actie. Ik ben niet op een barricade gesprongen om de massa op te hitsen. Sabotage is een vorm van politiek verzet die zich niet alleen maar op materieel vlak voordoet. Dat woord heeft een veel bredere betekenis, een politieke betekenis. Wanneer de volksvertegenwoordigers zich in het parlement tegen een wet verzetten, dan saboteren ze die op hun manier. Ook staking is een vorm van sabotage. En wanneer er iemand weigert een bevel tot massavernietiging uit te voeren, dan draagt hij of zij er ook toe bij dit te saboteren. Er bestaat een morele plicht tot ongehoorzaamheid. De magistraten hebben mijn uitspraken genomen en ze tussen aanhalingstekens geplaatst, zij hebben die geïnterpreteerd om die te censureren. Dat is net alsof men mijn woorden in de boeien slaat. Vanuit mijn positie kan ik ze niet bevrijden, ik kan ze alleen maar herhalen.

Is democratie niet gebaseerd op respect voor de wet?

Democratie betekent ook de mogelijkheid om dingen te veranderen. Maar het zijn de minderheden die de zaken, de wetten, de politiek in beweging brengen. Dat is net zoals op wetenschappelijk gebied: individuen zijn dikwijls doeltreffender dan massa's. Toen Copernicus *De revolutionibus orbium caelestium* (Over de draaiende bewegingen van de hemellichamen) schreef, stond hij alleen. In Italië werd het verzet tegen het fascisme gevoerd door kleine groepjes vluchtelingen in de bergen. En de twintigste eeuw was de eeuw van revoluties die in het begin door minderheden ontketend werden. In de jaren 1970, in de tijd van de arbeidersstrijd in de fabrieken, riep Lotta Continua, de beweging waar ik lid van was, de arbeiders op de montageketens te saboteren. Dat was noodzakelijk om betere arbeidsomstandigheden af te dwingen. En daarbij werd er niets vernield, alleen de productiestroom.

De bescherming van de lucht, van de grond, van het water: dat is iets revolutionairs

Zo gaat dat bij ons: de overheid is immobiel, dus zijn er soms activisten nodig om de strijd te voeren in naam van een groter aantal. Want in de Susevallei verdedigen de mensen hun gezondheid. Ze strijden tegen de vergiftiging van de vallei. En daar gaat het om een massabeweging. Overal waar er grote industrieën bestaan doen er zich ecologische tragedies voor. De bescherming van de lucht, van de grond, van het water: dat is iets revolutionairs. En de mensen die daar geboren zijn hebben het recht er burgers te zijn en te beslissen over de omgeving die ze willen.

Op welke manier heeft deze aanklacht te maken met uw activiteit als schrijver?

Omdat het over woorden gaat. Zij zijn het die beschuldigd worden. Als privé-persoon kan ik me fysiek engageren, zoals toen ik naar Joegoslavië getrokken ben toen daar oorlog was. Maar als schrijver is het met mijn geschriften dat ik me engageer. Dat is een vanzelfsprekend, elementair engagement. En uiteraard ben ik zeer gevoelig voor het recht op meningsuiting.

Wie van de Italiaanse intellectuelen en kunstenaars hebben u na uw tenlastelegging gesteund?

In september is er voor mij een petitie gestart. De schrijver en acteur Ascanio Celestini, de zangeres Fiorella Mannoia en de toneelacteur Allessandro Gassman hebben me persoonlijk hun steun betuigd. Anders zouden de tv en de kranten er niet over spreken. Het zijn altijd dezelfde eigenaars…

Welke straf riskeert u?

De gevangenis. En mocht ik veroordeeld worden, dan zal ik geen beroep aantekenen.

Vertaling: Johny Lenaerts

Bron:
Le Monde, 12 april 2014

Vorig jaar, in 2013, vond voor de tachtigste keer de Pinksterlanddagen (PL) plaats. Tijdens het festival zijn verschillende mensen geïnterviewd en gefotografeerd. Ze zijn gevraagd wat anarchisme in het algemeen en de PL in het bijzonder voor hen betekent, hoe ze invulling geven aan hun anarchistische ideeën, en nog veel meer. Het streven was zo veel mogelijk verschillende verhalen te verzamelen. Deze zijn samen met portretfoto's van de geïnterviewden gebundeld in een brochure. En hoewel deze daarmee zeker niet het gedachtegoed van alle bezoekers van de PL en anarchisten in Nederland weergeeft, komen er naast een korte geschiedenis van de PL en het kampeerterrein 'Tot Vrijheidsbezinning' in Appelscha heel diverse aandachtspunten en ideeën in naar voren. De brochure is hierdoor tegelijk een bescheiden introductie op het hedendaagse anarchisme in Nederland geworden.

De brochure is te koop voor 4,95 bij het Fort van Sjakoo (A'dam), de Rooie Rat (Utrecht) en Rosa (Groningen). Je kan 'em ook bestellen via brochure@riseup.net.

Waar blijft de Hollandse opstand?

Op 28 mei jongstleden deed het Amsterdamse gerechtshof uitspraak in het hoger beroep dat Joke Kaviaar had aangespannen tegen de veroordeling door de Haarlemse rechtbank op 22 januari 2013 tot vier maanden gevangenisstraf voor opruiing.

DOOR DE REDACTIE

Ook het hof heeft Joke schuldig verklaard, echter niet voor vier, maar voor twee teksten die zij schreef in 2008 en 2010. De opgelegde straf is mede daarom verminderd van vier maanden onvoorwaardelijke gevangenisstraf tot twee maanden voorwaardelijke gevangenisstraf met een proeftijd van één jaar. De uitspraak is dus minder zwaar dan het eerdere oordeel van de rechtbank, maar blijft een klap in het gezicht, van Joke, verdedigers van het vrije woord, en van al diegenen die in woord en daad de onmenselijk repressieve migratiepolitiek van de Nederlandse staat willen blijven bestrijden.

De teksten 'Leers, het vuur en de dood' en 'Nederland wordt schoongeveegd' zijn door het hof als niet opruiend bestempeld: 'Uit de tekst blijkt niet dat Kaviaar oproept tot het plegen van strafbare feiten' en ze laat zich uit 'in stevige, verbeeldende verwoordingen', wat 'niet rechtstreeks opruiend is', aldus het hof. Het hof achtte opruiing in de andere twee teksten, 'Rara, wiens rechtsorde is het?' en 'Waar blijft de Hollandse opstand?', wél bewezen.

Joke heeft tegen deze veroordeling cassatie aangetekend en zal desnoods doorprocederen bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Het OM heeft óók cassatie aangetekend. Joke is geenszins van plan zich de mond te laten snoeren. Het is van belang dat zij niet alleen staat, dat haar teksten verspreid blijven worden, dat ook anderen hun nek uitsteken, en dat het verzet tegen de onderdrukking, vervolging en deportatie van vluchtelingen verder wordt opgevoerd. Degenen die Joke het zwijgen op willen leggen en dit verzet willen neerslaan, mogen hun zin niet krijgen. Maar belangrijker nog: de strijd voor vrijheid van beweging moet worden voortgezet. Deze is nog net zo hard nodig als in de tijd dat Joke de teksten waarvoor ze is veroordeeld schreef. In dit licht publiceren wij graag een van de verboden teksten:

Waar blijft de Hollandse opstand?

Wie gaat er mee om de kantoren van de IND te bestormen en leeg te trekken, de archieven en computers te overgieten met benzine en door vuur te vernietigen?

Waar blijft de Hollandse opstand?

Afrikaanse vluchtelingen bestormden afgelopen week massaal de Spaanse enclave Melilla in Marokko, bezet gebied eigenlijk, net als heel de VS ingepikt door gelukzoekende Europeanen.

Van een vorige keer staan de beelden van bloedende mensen klimmend in hekken met prikkeldraad me nog bij. Het is een veeg teken dat mensen het blijven proberen, steeds weer en met gevaar voor eigen leven. Waarom ook niet? Dat leven was toch al niets waard, net als dat van al die mensen die in zinkende sloepen proberen om het Europees vasteland te bereiken.

In dezelfde week leidde de dood van een 41-jarige Tunesiër in een deportatiebajes in Vincennes, bij Parijs, op zaterdag 21 juni tot protesten van de daar opgesloten mensen zonder papieren. Een solidariteitsdemonstratie volgde, de gevangenen staken het centrum in brand en velen ontsnapten.

Europa staat in lichterlaaie, leek het even. Dat zou meer dan terecht zijn, want het Europees parlement ging nog afgelopen week akkoord met het plan om migranten van buiten onze hoog opgetrokken muren eensgezind te weren. Dat heet: De Terugkeer Richtlijn. Alleen een formele goedkeuring is nog nodig.

Niet langer spelen de Europese naties elkaar de bal van het 'vluchtelingenprobleem' toe. Nee, 'we' slaan nu de handen ineen: 'ze' komen er niet meer in en 'ze' gaan er zo snel mogelijk weer uit, of 'ze' worden zo lang mogelijk opgesloten.

Viva Europa!

Verzet is geboden. Maar in het Nederland van de Schipholbrand komen we niet verder dan een fluitconcert bij de Trots op Oranje tour der Nationalisten, geleid door Führer Verdonk. Het tragische daarvan is dat Verdonks opvolger intussen ongestoord haar gang lijkt te kunnen gaan.

Daar moet nu eens een einde aan komen! Het wordt tijd voor – om met de Franse autoriteiten te spreken – een flinke stimulans tot verzet. Want hoe kan het bestaan dat Albayraks neo-fascistische beleidswijzigingen zo weinig worden opgepikt?

Hoe kan het bestaan dat de enige zorg van de Nederlandse politiek is dat de Hollandse detentiecentra zo veel mogelijk worden opgeleukt door zich op de borst kloppende architecten en kunstenaars? Wat is het toch allemaal weer gezellig. Wat is het humaan en vriendelijk. En zo polderen we knusjes door, zonder dat de opgesloten migrant begrijpt wat dat nu eigenlijk is: polderen.

Het past allemaal keurig in de Europese apartheidspolitiek en wij doen dat hier zo op onze eigen manier, met helende woorden en verzachtend gebed. We dragen allemaal ons steentje bij aan de dam die de toestroom van al die 'vreemdelingen' moet tegen houden.

Kerkelijke organisaties houden zowel binnen als buiten de muren van de centra de protesten zoet en organiseren hun eigen project voor 'vrijwillige terugkeer'. Het is namelijk allemaal de wil van God. Van overheidswege wordt gesproken over 'intensief begeleiden' en vooral niet over dwingen, over 'vrijheidsbeperkende locaties' en zeker niet over gevangenissen.

Het nieuwe door Albayrak voorgekookte beleid pretendeert dat de met enkele dagen verlengde asielprocedure 'de vreemdeling' ten goede komt, terwijl het werkelijke doel is om daarmee het inperken van beroepsmogelijkheden goed te praten en te verhullen, want: 'de ervaring leert dat uitzetting moeilijker wordt naarmate vreemdelingen hun vertrek kunnen uitstellen.'

Intussen traden cipier Albayraks ordetroepen alvast 'adequaat' op tegen protesterende gevangenen in de Bijlmerbajes. Daar is het vast veilig nu. Zelfs haar jammerende bewakers hebben niets te vrezen. Het zal ook wel goed zijn als een regeringsfunctionaris het woord 'adequaat' gebruikt. Dat heeft Albayrak van Verdonk opgestoken. Een volgend oproer in een andere hoofdstedelijke bajes dreigt al, maar vragen worden nergens gesteld.

Gaat de Hollandse opstand aangezwengeld worden door juist die mensen die geen kant op kunnen, die eenvoudigweg door staatsknokploegen ongezien in hun cellen kunnen worden teruggedreven? Of gaan de vrije Nederlanders nu eindelijk eens de straat op omdat zij zich realiseren dat in het land van de toenemende repressie zij zelf de volgende kunnen zijn? Identiteitscontroles. Preventief fouilleren. Cameratoezicht. Razzia's. Of komt het volk alleen in opstand als 'oranje verliest'?

Waar blijft de Hollandse opstand? Wie gaat er mee om de kantoren van de IND te bestormen en leeg te trekken, de archieven en computers te overgieten met benzine en door vuur te vernietigen? Wie helpt de moderne Gestapo te stoppen dossiers over ongewensten aan te leggen? Wie gaat er mee met sloophamers en shovels, om de muren van de deportatiekampen en gevangenissen te slechten? Wie gaat er mee om de kniptangen uit te delen waarmee mensen uit hekken en prikkeldraad kunnen worden bevrijd?

Waar blijft de Hollandse opstand? Het is de hoogste tijd!

Joke Kaviaar, 25 juni 2008

De apathische maatschappij en de onbegrepen activist

Waarom doen we niks? Ik begrijp niet waarom de maatschappij gewoon verder gaat alsof er niks aan de hand is, terwijl we juist radicale veranderingen nodig hebben. Dit vraagstuk houdt mij al heel lang bezig. In mijn zoektocht stuitte ik op het werk van Joanna Macy. Haar boeken hebben mij in de afgelopen jaren antwoorden gegeven op deze vraag. Deze kennis geef ik graag door aan anderen.*

DOOR MARA (WWW.CRE-ACT.NET)

Als wij langdurig de strijd willen aangaan is het belangrijk om ook met je gevoelens te leren omgaan. Juist het bewustzijn over wat er allemaal mis is, is niet altijd makkelijk. Dat het goed fout gaat in de wereld hoef ik verder niet uit te leggen, dat weet je maar al te goed. Ik heb meegemaakt dat anderen niet begrepen waarom ik me hierover druk maak. Voor iedereen die onbegrip ervaart wil ik zeggen: angst, woede en verdriet om de wereld is normaal!

De activist

Juist als activist – een ieder die bezig is met zijn of haar strijd in deze wereld – wil je weten over de misstanden in de wereld waartegen gestreden moet worden. Dit kan dan ook als een zware last voelen. Je voelt de verantwoording en de urgentie om wat te doen. Als je actief bent kun je ook de dreiging of gevolgen voelen van repressie of onbegrip. Er is altijd zoveel te doen, dat je niet de tijd hebt om te niksen of om te rouwen. Het kan frustrerend zijn als je probeert het publiek wakker te schudden dat liever weg kijkt. Met deze voortdurende toestand ligt cynisme, depressie en burnout op de loer.

Het grootste gevaar is apathie

Dit Griekse woord 'apatheia' betekend letterlijk 'niet lijden', het is het onvermogen of de weigering om pijn te ervaren. De pijn die steeds meer gevoeld wordt is niet alleen het persoonlijke verlies. Het verliezen van iets wat zo omvangrijk is dat we het bijna niet kunnen bevatten; de gevaren in de toekomst en de destructie van de aarde. Die pijn is de prijs voor ons bewustzijn en het heeft een doel; het is een waarschuwingssignaal. Door deze pijn te onderdrukken, blokkeren we de feedback. Zo verhinderen we ook doeltreffende reacties om in actie te komen.

Verdringing van pijn

Deze pijn is beangstigend, omdat we vrezen dat als we deze gevoelens laten doordringen, we zullen instorten. Het systeem waarin we leven is totaal absurd. Om ons dus niet te laten overspoelen door totale zinloosheid, kijken de meeste mensen liever de andere kant op. Bovendien wordt doemdenken niet verwelkomt in een samenleving die zegt 'laten we het gezellig houden'.

Bijna niemand in de industriële groeimaatschappij kan ontkennen medeplichtig te zijn. We onderdrukken de pijn niet alleen uit schaamte of schuldgevoel, maar ook uit bezorgdheid. We willen namelijk de mensen die dichtbij staan niet onnodig belasten of ongerust maken en niet de indruk wekken dat we te labiel en emotioneel zijn. We zijn vaak opgegroeid in een cultuur die eeuwenlang rede van emotie gescheiden heeft. Er heerst in onze westerse cultuur de zienswijze om onszelf als geïsoleerde individuen te zien. Zodoende zijn mensen gaan denken dat gevoelens van o.a. woede over de wereld een weerspiegeling is van een persoonlijk opgelopen trauma. We worden verleid om gevoelens van solidariteit met onze medewezens te wantrouwen. Het gaat er maar moeilijk bij ons in dat we pijn kunnen hebben om wat er gebeurd met de aarde. Dat deze civilisatie ons verdriet aan doet en dat een dergelijke pijn authentiek, terecht en gezond is.

Als je de bezorgdheid om de wereldwijde bedreiging ter sprake brengt, krijg je vaak ongeveer deze reactie: 'Ja, maar daar kun je toch niets aan doen, dus waarom zou je erover nadenken'. Dat zou betekenen dat we alleen over dingen zouden mogen nadenken die we kunnen veranderen. Dan worden we niet alleen in ons handelen tegengehouden maar ook ons denken wordt beperkt. Dus hoe kleiner ons aandachtsgebied, hoe kleiner onze invloedssfeer. Uiteindelijk worden we dan net zo machteloos als we vreesden te zullen zijn.

Weerstand tegen het horen van pijnlijke informatie komt eerder voort uit een angst voor het machteloos voelen, dan het onvermogen om een verandering tewerkstellen. Er is niemand die ons weerhoudt onze moed en creativiteit in te zetten voor de bescherming van het leven op aarde. Waarom onderdrukken dan toch zoveel mensen in onze samenleving deze natuurlijke reactie?

Het systeem

De 'desinformatie' groeit, de burger wordt misleid, om te voorkomen dat we teveel vragen gaan stellen bij het systeem waarin we leven. Door controle van de massamedia wordt het voor mensen veel eenvoudiger om geen pijn te voelen, omdat ze onwetend willen blijven over de ware toestand van de wereld. Gelukkig doorbreken activisten deze informatie met hun eigen verhalen en onthullingen.

De omvang waarmee we geconfronteerd worden is vaak te complex om te begrijpen. Mensen beginnen te twijfelen aan hun eigen gezonde verstand en vertrouwen dan liever op 'deskundigen'. Ze kiezen liever voor de weg van minste weerstand; consumeer, gehoorzaam, zwijg en sterf.

Crises en fusies zijn kenmerken voor een vergevorderde staat van de industriële groeimaatschappij. Bijvoorbeeld bezuinigingen in de gezondheidszorg en sociale zekerheid. Doordat de economische onzekerheid toeneemt ontstaat er werken tijdsdruk. Mensen worden bang en politici en demagogen zorgen ervoor dat onze frustraties tegen elkaar worden uitgespeeld. Zo beginnen mensen elkaar tot zondebok te maken van het falende kapitalistische systeem. Vaak worden dan juist de minderheden beschuldigd die al een lastige positie hebben.

Onze samenleving heeft zich met toenemende mate ontwikkeld tot het bezig houden met activiteiten, die gericht zijn op het najagen van plezier en korte termijn bevrediging. Wanneer we pijn niet voelen, voelen we voor de rest weinig, dus ook ons plezier wordt meer verdoofd. Deze 'psychische verdoving' vindt ook op collectief niveau plaats. Mensen sluiten zich liever af voor het nare wat er gebeurd. We gaan aan de oppervlakte gewoon door met ons alledaagse leven, maar daaronder leeft een naargeestig besef. Deze tweespalt geeft aanleiding tot wijdverbreide kwalen in onze cultuur; ziektes, vervreemding, verslaving, passiviteit en burn-out. Deze verdringing maakt ons tammer en minder mondig op politiek vlak. We voelen ons geremd en spreken onze diepste zorgen niet uit

naar elkaar. We creëren onbewust afstand tot anderen, waardoor het isolement en afscheiding versterkt wordt. En lijden velen onder ons alleen en afgezonderd, zich niet bewust van het feit dat we allemaal lijden zonder de wederzijdse ondersteuning die we allemaal nodig hebben.

We kunnen niet vertrouwen in leiders die het voor ons oplossen, want in de wereld van macht spelen hele andere belangen. Het is lastig om alle informatie te verwerken, als we tegelijkertijd ook heftige emoties proberen te onderdrukken. Als we de moed hebben om de beschikbare gegevens onder ogen te zien, dan blijken ze vaak alarmerender te zijn, dan dat de meesten van ons vermoedden.

De pijn, angst, woede, verdriet en schuld die we in naam van al het levende ervaren is volkomen natuurlijk en gezond! Deze gevoelens worden pas disfunctioneel wanneer ze verkeerd begrepen of verdrongen worden. We vinden onze strijd voor het leven niet terug door ons verwijten te maken en maar vol te houden met de tanden op elkaar. Dat het de verkeerde kant opgaat is niet iets van nu, dit proces is al erg lang gaande. Maar het is nu dat steeds meer mensen wakker worden. We gaan een nieuwe relatie met onze wereld, ons zelf en elkaar aan. Als we de moed hebben deze toekomstige levensondersteunende samenleving te zien, dan gaan we er ook naar handelen. We kunnen onze pijn voor de wereld leren waarderen als signaal dat nodig is voor de transitie.

Ik hoop dat pijn voor de aarde erkend wordt en dat het een plek krijgt binnen het activisme. Het is belangrijk dat we naast actie-strategieën, ruimte creëren voor onze emoties en elkaar ook daarin ondersteunen. Op dit moment is er veel gaande in de wereld: steeds meer mensen worden bewust, alternatieven worden opgebouwd en de *business as usual* gaat gewoon door. Daarom zal het strijden voor een rechtvaardigere wereld in de toekomst nog hard nodig blijven. Om bedrijven te stoppen die de aarde aan het vernietigen zijn, te redden wat er te redden valt om zo andere levens te verdedigen. Dit alles vraagt veel toewijding en moed.

We zijn bezig met het opbouwen van een Nederlandstalig Netwerk van trainers rondom duurzaam activisme, mocht je daarin geïnteresseerd zijn of een bijdrage willen leveren, mail mij dan. Ik geef over dit thema praktische workshops. Er ontstaat dan de ruimte om de pijn voor de wereld te delen en over hoe we verder actief willen blijven. Nodig mij uit in jouw stad of kijk op www.cre-act.net. Ook voor vragen of reacties op dit stuk kun je mij mailen: cre-act@riseup.net.

* *Zie bijvoorbeeld* Joanna Macy, Coming Back to Life: Practices to Reconnect Our Lives, Our World (New Society Publishers 1998) *of:* Joanna Macy, Active Hope: how to face the mess we're in without going crazy (New World Library 2012).

Kroniek Oproer

Internationaal

Beste lezer, dit is nu de vierde keer dat ik deze rubriek schrijf en dat doe ik met veel plezier, toch moet ik bij deze melden dat in deze korte overzichten ik nooit alle onrust en rellen en oproeren kan vermelden. Als oproeren vol in het nieuws komen is er een kleinere kans dat ik ze ga vermelden, mijn voorkeur ligt bij de oproeren die niet het mainstream nieuws halen. Toch is er wel iets aan de hand natuurlijk, het lijkt wel of het iedere week ergens op deze aardkloot wel helemaal loos gaat. Ik als rellenrapporteur heb moeite om het bij te houden, en dat stemt me goed, u ook?

DOOR ONZE INTERNATIONALE CORRESPONDENT VOOR RELLEN, OPROER EN KLASSENSTRIJD

Barcelona, 26 mei 2014

In de wijk Sants in Barcelona (Spanje) ligt het gekraakte sociaal centrum Can Vies. Het is gekraakt in 1997 en is een zeer belangrijke plek voor antiautoritair en radicaal Barcelona. Na een reeks rechtszaken en een campagne tegen de ontruiming wordt op maandagmiddag 26 mei de ontruiming ingezet door de smeris van Barcelona. De ontruiming duurt zes tot zeven uur. Enkele krakers hebben zich ingemetseld in het gebouw en hebben daarbij volle butaangasflessen in de muur gemetseld. Dus het is voor de smeris nogal een linke onderneming om de muur weg te breken zonder dat de flessen ontploffen. Tijdens de ontruiming en vooral de eerste avond daarna ontstaan er zeer grote solidariteitsdemo's en bijeenkomsten in Barcelona. De sloop van het gebouw is al direct na de ontruiming begonnen, maar een deel van de wilde demo lukt het om bij het voor de helft gesloopte pand te komen. Een grote graafmachine die een deel van het gebouw gesloopt heeft wordt in brand gestoken onder het gejoel van duizenden mensen. De smeris reageert met charges, rubberkogels en traangas. Men werpt barricades op en steekt ze in brand. Ondertussen worden banken en grote bedrijven *getrashed*. De woede om de ontruiming is enorm en er volgen vier dagen van onophoudelijke demo's, rellen, brandende barricades, en duizenden mensen op de been. De overheid regeert met meer smeris, meer repressie en een demonstratieverbod in de wijk Sants en alle wijken daar omheen.

Op vrijdag (de vijfde dag van rellen) nodigt de stad de krakers van Can Vies, sympathisanten en andere buurtgroepen uit voor een dialoog. De krakers komen niet opdagen, maar tijdens de 'onderhandelingen' wordt door de krakers van Can Vies het bericht de wereld ingestuurd dat op zaterdag 31 mei zal begonnen worden aan de herbouw van het gesloopte deel van Can Vies. Naar verluid komen er tienduizend mensen opdagen, veel met gereedschap, kruiwagens, bouwmateriaal en vrachtwagens met hout en betonmolens. Ze beginnen al het puin af te voeren en dat wordt door een gigantische ketting van mensen gedumpt voor de deur van een Catalaans regeringsgebouw. De overheid durft niet in te grijpen en de restanten van Can Vies worden geherkraakt. Wat nu de precieze status quo is, is voor mij onduidelijk, maar de krakers zijn een grote inzamelingscampagne begonnen om de herbouw te financieren. Er is 40.000 euro nodig voor de herbouw, maar er is ook 30.000 euro nodig voor alle boetes, proceskosten en borgsommen om gevangenen vrij te krijgen die tijdens de rellen zijn opgepakt (honderden personen). Het is al gelukt om 30.000 euro binnen te krijgen, dus nog 40.000 te gaan. Dus als je het kan missen doneer ook! En als laatste opmerking, ik kan me niet herinneren dat er in de afgelopen vijftien jaar soortgelijke gebeurtenissen hebben plaatsgevonden rondom een gekraakt pand. Militant en breed gedragen verzet loont!

Meer info over de geldinzamelingscampagne: http://www.verkami.com/projects/9257
De website van Can Vies (in Spaans/Catalaans): http://canvies.barrisants.org

Berlijn, 24 juni 2014

In de Berlijnse wijk Kreuzberg bevindt zich de gekraakte school aan de Ohlauer Strasse. Deze is al maanden bezet door een groep van een paar honderd mensen zonder papieren. Dit is een van de vele acties die in Duitsland plaatsvinden door mensen zonder papieren. Zo was er eerder in de wijk Kreuzberg een groot huttendorp van mensen zonder papieren. Op 24 juni probeert de smeris het gebouw te ontruimen, op bevel van de politieke partij Die Grünen, die de absolute macht heeft in de wijk Kreuzberg: *realpolitik* in de praktijk.

Het gebied rondom de school wordt afgezet door grote hoeveelheden *Bullenschweinen*. Niemand kan erin of eruit en de pers wordt

op afstand gehouden. De bezetters barricaderen het pand en een grote groep gaat op het dak staan. Sommigen gieten benzine over zichzelf heen en zeggen dat ze zichzelf in brand steken als de smeris ontruimt of dat ze van het dak zullen springen om de ontruiming te stoppen. Terwijl de omsingeling verder sluit wordt de smeris ook omsingeld door duizenden sympathisanten, verontwaardigde buurtbewoners, radicalen en anti-fascisten. Her en der breken korte gevechten uit met de smeris. Er wordt nog meer smeris ingezet en door de hele wijk Kreuzberg worden wegblokkades opgezet. Iedereen moet zich legitimeren en er wordt een samenscholingsverbod ingesteld voor grote delen van Kreuzberg. Deze situatie houdt dagen aan. Overdag en 's avonds zijn er solidariteitsdemo's die vaak worden aangevallen, zoals de scholierendemonstratie van tweeduizend tieners die spontaan een belangrijk kruispunt in de wijk bezetten door op de grond te gaan zitten. De relpolitie grijpt keihard in (de Berlijnse ME is zeer berucht in heel Duitsland en daarbuiten). Zestienjarige jarige jochies en meisjes die ingehaakt op de grond zitten worden in het gezicht getrapt en geslagen, onder een douche van pepperspray. Dit doet het ergste vrezen voor de vluchtelingen die in het pand zitten, voor wat hen te wachten staat.

Toch wordt het verzet niet gebroken. Meer en meer mensen gaan de straat op, gewapend met onder andere paraplu's, voor wanneer de politie weer met pepperspray zal spuiten. Ook worden de wat traditionele manieren van zelfverdediging gebruikt, zoals de straatsteen en de bierfles, die beiden ruim voorhanden zijn in Berlijn, en de barricade van vuilnis, containers, straatmeubilair en al het andere dat je in het heetst van de strijd in handen kan krijgen.

De ontruiming wordt in die dagen niet uitgevoerd omdat het zeer waarschijnlijk is dat de vluchtelingen daad bij woord zullen voegen en er dus doden dreigen te vallen. Maar Die Grünen proberen het op 1 juli opnieuw met weer een gigantische politieoperatie. De dynamiek van de week ervoor herhaalt zich. Vluchtelingen die van het dak af dreigen te springen, politiecontroles, spontane demonstraties, confrontaties met de smeris, et cetera. De situatie lijkt totaal te escaleren, maar op 2 juli zijn er plots onderhandelingen en wordt er een contract afgesloten waarin staat dat de vluchtelingen in de school mogen blijven. De precieze voorwaarden zijn mij niet bekend. Geen Mens is Illegaal!

Meer info op: ohlauerinfopoint.wordpress.com

Boekbespreking

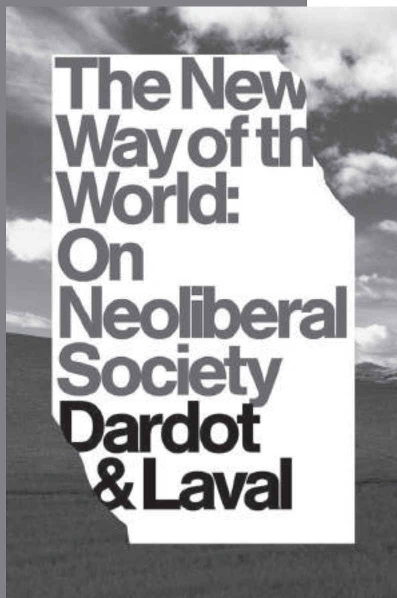
Vergeet Piketty, lees **The New Way**

Slavoj Žižek gebruikt in één van zijn shows het beeld van Wile E. Coyote die door de Roadrunner een ravijn is ingelokt. De kluns hangt al in de lucht als het in hem opkomt naar beneden te kijken. Pas wanneer hij ziet dat hij geen grond onder de poten heeft, stort hij naar beneden. Is het neoliberale subject een cartoonfiguur? Zwabbert hij al met vier poten in het luchtledige en moet hij de situatie slechts onder ogen zien om aan zijn verdiende einde te komen? Hoe is het mogelijk dat het neoliberaal beleid verder woekert, hoewel het crisis en sociale regressie brengt?

DOOR JACOB ZONNEBER

Nieuwe beschavingsnorm

Neoliberalisme is geen economische theorie maar een wereldbeschouwing; het is onze vorm van bestaan. Het is niet slechts een destructieve ideologie ('uitverkoop van de beschaving'), maar het produceert actief een nieuwe beschavingsnorm. Dardot en Laval vatten deze handig samen aan het begin van *The New Way of the World*: 'Deze norm schrijft iedereen voor om te leven in een wereld van gegeneraliseerde competitie. Het roept werkende mensen op om een economische strijd aan te gaan tegen elkaar, het dwingt sociale relaties te voldoen aan de logica van de markt, het bevordert de rechtvaardiging van groeiende ongelijkheid, en het verandert het individu in een onderneming.' [p. 3] Het is een globale norm, in de zin dat hij wereldwijd wordt opgelegd en in de zin dat hij niet alleen economische, maar alle menselijke aspecten omvat.

Neoliberalisme moet niet verward worden met 'laissez-faire'

Geen gewoon liberalisme

Neoliberalisme moet niet verward worden met 'laissez-faire', het aloude liberale geloof dat een magische, onzichtbare hand ons naar de liberale heilsstaat voert zolang de overheid zich niet mengt in markttransacties. Vier aspecten zijn nieuw aan het neoliberalisme:

1 Terwijl klassiek liberalisme het ontstaan van markten als een spontaan, natuurlijk proces voorstelde, is voor neoliberalen noodzakelijk dat staat en recht markten in het leven roepen en houden. Neoliberalisme is dus een constructivistisch project, geen natuurlijke orde.
2 De essentie van de Markt bestaat niet in handel zoals bij oude liberalen, maar in concurrentie. Opnieuw is het een rol van de staat om concurrentie te bevorderen.
3 De staat is niet langer een externe partij die waakt over het functioneren van de marktsamenleving, maar is zelf onderhevig aan de wetten van concurrentie. Voor Friedrich Hayek gaat privaatrecht boven alles; ook de staat is hieraan ondergeschikt in wat Dardot en Laval de 'privaatrechtsamenleving' noemen.
4 Ieder individu in de privaatrechtsamenleving wordt in een vorm gekneed door de universele norm van concurrentie. Hij moet zichzelf beschouwen als een onderneming in directe concurrentie met alle andere individuele ondernemingen in de strijd om schaarse middelen: 'Iedereen moet een onderneming zijn die beheerd wordt, en moet kapitaal zijn dat zijn of haar vruchten afwerpt.' [p. 302]

Neoliberale visie

Neoliberalisme heeft herkenbare nieuwe eigenschappen, maar kwam niet als een coyote uit de lucht vallen. Van de voorlopers is Herbert Spencer er een waarop neoliberalen zich in fatsoenlijk gezelschap beroepen: sociaal-darwinisme stond een tijd in kwade reuk vanwege Hitler en zo. Toch was Spencer eind negentiende eeuw de invloedrijkste liberale intellectueel. 'Survival of the fittest', een slogan uit zijn koker, was meer dan een beschrijving van een natuurlijk proces, een voorschrift voor een gezonde mensenkudde.

Spencers bijdrage aan wat Philip Mirowski het 'neoliberale gedachtecollectief' noemt, is dat wedijver de basis vormt voor een gezonde samenleving. Ongelijkheid is een gegeven van de natuur en moet natuurgetrouw gerepliceerd worden in de moderne staat. Bestaande ongelijkheid is een weerspiegeling van de natuurlijke geschiktheid voor het leven, vooropgesteld dat ieder vrij is privébezit te verwerven en te gebruiken naar eigen goeddunken.

Ingrijpen in deze orde (bijvoorbeeld armenzorg) bevordert de ongeschikte individuen en tast de vrijheid, dat wil zeggen het privébezit, aan. De Amerikaanse socioloog William Sumner beschreef

de gewichtige keuze waarvoor de moderne beschaving gesteld was: 'We kunnen niet om dit alternatief heen: vrijheid, ongelijkheid, overleven van de sterkste; onvrijheid, gelijkheid en het overleven van zwakkeren. Het eerste model brengt de samenleving vooruit en begunstigt de beste leden van de samenleving. Het tweede model sleurt de samenleving naar beneden en begunstigt de slechtste leden.' [p. 36]

De grote terugkeer

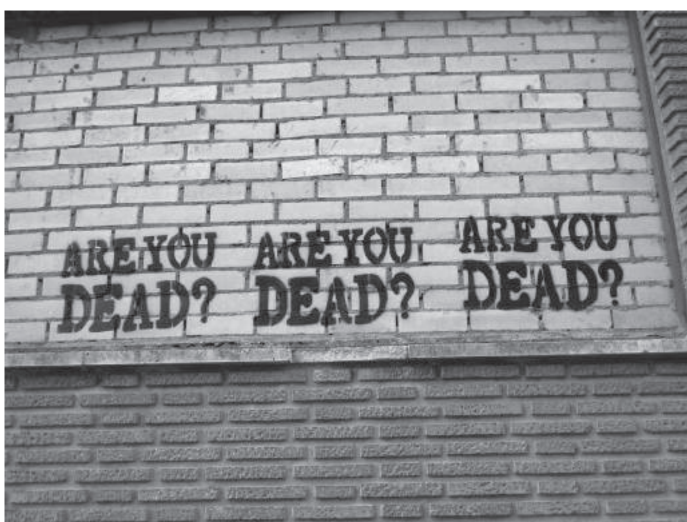
De Wereldoorlog, de Grote Depressie, fascisme en communisme leidden tot een nieuwe crisis binnen het liberalisme. Liberalen als John Maynard Keynes probeerden het kapitalisme te redden door onliberale methoden voor te stellen als overheidsingrijpen in economische en sociale kwesties. Dit nieuwe liberalisme gaf Karl Polanyi de titel voor zijn beroemde sociologische studie *The Great Transformation*.

Voor de neoliberalen heette het grote gevaar 'collectivisme'

Nog voor de grote transformatie naar een liberalisme met een menselijk gezicht op papier gezet was, begonnen nieuwe liberalen van ander slag met het ongedaan maken ervan. Dit noemen Dardot en Laval 'the great turn'. Net als Keynes zochten ook de neoliberalen een liberaal interventionisme. Voor de neoliberalen heette het grote gevaar 'collectivisme' en was Keynes een gevaarlijke stap op weg naar een collectieve, totalitaire hel. Je begint met progressieve belastingen en eindigt onvermijdelijk met de Goelag. Door haar luidkeelse afkeer van collectivisme verdween de interventionistische kern van het neoliberalisme uit beeld. Zo kunnen moderne neoliberalen poseren als anti-overheid, zelfs al *zijn* ze de overheid.

Pro-overheid

In tegenstelling tot wat de liberale traditie claimde, was een overheidsapparaat fundamenteel voor het kapitalisme. Polanyi, die dit zeventig jaar geleden analyseerde, merkte dit al op: 'Strikt genomen is het economisch liberalisme het organisatorische principe van een samenleving waar bedrijvigheid gebaseerd is op de zelfregulerende markt. Het klopt dat eens zo'n systeem bij benadering is gerealiseerd, er minder ingrijpen van een bepaalde aard nodig is. Dit is echter lang niet hetzelfde als de stelling dat markt-systeem en (staats)interventie elkaar uitsluitende termen zijn. Zo lang een zelfregulerende markt niet is gerealiseerd, moeten economische liberalen, en ze zullen dat zonder aarzelen doen, een beroep doen op de staat om zo'n markt te realiseren en eenmaal gerealiseerd, om deze te behouden. Daarom kan de economische liberaal zonder enige inconsistentie een beroep doen op de staat om haar legislatieve macht op te leggen, hij kan zelfs beroep doen op gewelddadige krachten zoals burgeroorlog om de randvoorwaarden te scheppen, nodig voor een zelfregulerende markt.' [Polanyi, geciteerd p. 45]

Walter Lippmann zag deze liberale paradox onder ogen. Zijn streven was het liberalisme van een nieuw, revolutionair elan te voorzien. Liberalisme kon het kapitalistische systeem naar een nieuwe samenleving voeren, bevolkt door nieuwe mensen: 'De economie vereist niet alleen dat de kwaliteit van de menselijke voorraad, de menselijke geschiktheid voor het leven, op een bepaald minimum van efficiëntie gehandhaafd moet worden, maar ook dat deze kwaliteit in toenemende mate verbetert. Succesvol leven in een wereld van toenemende afhankelijkheid van gespecialiseerd werk, vereist een steeds toenemende mate van aanpassingsvermogen, intelligentie en een verlicht begrip van de wederzijdse rechten en plichten, voordelen en opportuniteiten van zo'n manier van leven.' [Lippmann, geciteerd p. 66]

Het middel om deze nieuwe mens te kweken was massa-educatie. Zo belangrijk als de staat voor Lippmann was om kapitalisme te verwezenlijken, zo achterdochtig stond hij tegenover democratie, die het liberale project kon ondermijnen. Publieke voorlichting moest de massa bijsturen.

De Markt

De Oostenrijkers Hayek en Von Mises waren minder enthousiast over hernieuwde legitimatie van de overheid dan Lippmann. Liever benadrukten ze concepten als vrijheid, ondernemerschap en keuze. Maar uiteindelijk gold ook voor Hayek dat '[h]et eerder de aard [is] dan de grootte van overheidsbemoeienis die van belang is.'[*] [Hayek, geciteerd p. 121-122]

Voor Hayek was het privaatrecht de formalisering van regels en gebruiken die spontaan ontstaan waren tijdens menselijke interactie. De Markt is een natuurlijke functie van de menselijke capaciteit tot ondernemen; wetgeving en overheid hebben tot taak de spontane orde tot zijn recht te laten komen. De overheid als kunstmatige constructie staat niet boven het privaatrecht. Tenzij het natuurlijk een totalitaire overheid betreft, en wie wil dat?

Wat Lippmann en Hayek deelden, was nadruk op wetgeving en een sterke, liberale staat.

Neoliberale strategie

Tegen de jaren tachtig voerden steeds meer regeringen van links en rechts een neoliberaal beleid uit. Ze hielden er niet

Boekbespreking

meer mee op. Aan het werk is een zichzelf verwezenlijkende strategie – niet vooraf bedacht maar ontstaan uit de omstandigheden, een 'strategie zonder strateeg' in een term van Foucault. [p. 149]

The New Way gaat in op vier aspecten van deze strategie zonder strateeg.

1 Wederzijdse ondersteuning: de ene wijziging in beleid maakt de andere makkelijker of zelfs noodzakelijk.
2 Ideologische strijd: systematische kritiek door politici en 'denkers' op met name de verzorgingsstaat.
3 Disciplinaire technieken: systemen van sociale en economische dwang, waarbij concurrentie mensen ertoe brengt zichzelf te disciplineren ter bescherming en verbetering van hun marktwaarde.
4 Algemene rationaliteit: de disciplinaire systemen en hun codificatie in wetten en voorschriften leiden tot een nieuwe *common sense*, een normatief raamwerk waardoor menselijk gedrag gezien wordt.

The New Way geeft een grondig, zij het niet verrassend, overzicht van de randvoorwaarden die de neoliberale wending mogelijk maakten

The New Way geeft een grondig, zij het niet verrassend, overzicht van de randvoorwaarden die de neoliberale wending mogelijk maakten: de crisis van het fordistische systeem en stagflatie [situatie waarbij tegelijkertijd sprake is van economische stagnatie en van inflatie – red.], groei van het financiële systeem, informatie- en communicatietechnologie, de slapheid van links. Neoliberale regimes 'drongen zich op gedurende de verzwakking van linkse doctrines en de ineenstorting van eender welk alternatief voor kapitalisme. Boven alles lieten ze zich gelden in een context van crisis van eerdere manieren om de kapitalistische economie te reguleren, in een periode dat de wereldeconomie aangetast werd door de oliecrises.' [p. 161]

Wereldbeschouwing

Hoe beïnvloedt neoliberalisme ons gedrag? De grootste kracht van het boek is dat het systematisch en grondig de neoliberale wereldbeschouwing in kaart brengt, karikaturen vermijdend, tot een coherente visie op de mens zichtbaar wordt. Het neoliberalisme uit *The New Way* is minder belachelijk dan ik hoopte, en des te meer verontrustend. Kapitalisme pakt vooral goed uit voor 1 procent van de bevolking, maar de visie van Hayek is aantrekkelijk voor een grote groep 'objectieve' verliezers. Ongeveer zoals een loterij meer mensen aanspreekt dan er winnen.

Dardot en Laval onderkennen de rol van propaganda, denktanks, opiniemakers en de vermaledijde Mont Pelerin Society, maar training in neoliberaal denken en handelen vindt plaats in alledaagse situaties en is in belangrijke mate *zelf*training.

De kapitalistische modelmens

The New Way behandelt diverse vormen van disciplinering. Het bezit van een hypotheek ('een eigen huis') dwingt tot verantwoordelijk gedrag. Pensioenfondsen met aandelen geven werknemers een belang in een florerende aandelenmarkt. De neoliberale mens moet deze waarden verinnerlijken, hij moet zich identificeren met zijn keuzes: zijn werk, zijn kinderopvang, zijn esthetische ingreep ter vergroting van zijn menselijk kapitaal.

Het model voor de neoliberale samenleving is de onderneming. Het modelsubject is de ondernemer, die niet alleen vereerd moet worden, maar vooral nagebootst. Energie, initiatief, ambitie, calculatie en persoonlijke verantwoordelijkheid, dat maakt een ondernemende geest. Het is verleidelijk cynisch te doen over de *self help*-waarden die het moderne 'ondernemersdom' karakteriseren. Dardot en Laval dringen er echter op aan het serieus te nemen: 'Het zou een vergissing zijn om deze dimensie van de ethiek van de ondernemer te reduceren tot slechts bedrog en fraude. Het is de ethiek van onze tijd.' [p. 265]

Strebers

De ondernemer uit neoliberale dromen ziet er niet uit als de kalende CEO met zijn weinig opwindende beroepspraktijken; deze ondernemer is een ware atleet! Sport droeg meer bij aan het normaliseren van competitie dan de verhalen van economen over gezonde concurrentie, menen de schrijvers. 'We are the champions' is het volkslied van het neoliberale subject. 'No time for losers', de verliezers zingen het mee.

'De sociale norm van het subject is veranderd. Het is niet langer evenwicht, het gemiddelde, maar wel maximaal presteren dat de focus is geworden van de 'herstructurering' van het Zelf, verplicht voor iedereen.' [p. 283] Het is niet de werkende mens, maar de

mens *tout court* die ondernemer wordt. Economie is slechts de methode, het gaat – zoals Thatcher zei – om de ziel. [p. 263] De neoliberale ziel calculeert in studiekeuze even koel als tegenover een potentiële klant. Hij verhoogt zijn marktwaarde op de huwelijksmarkt evenals op de arbeidsmarkt. In zijn vrije tijd is hij net zo 'flexibel' als op het werk; beide zijn steeds moeilijker uit elkaar te houden. Hij neemt grootmoedig zijn verlies als hij een medische ingreep niet kan betalen, want hij is dan slachtoffer van niemand en niets dan zijn eigen gebrekkige risicoanalyse. Het neoliberale subject streeft, net als een kapitalistisch bedrijf, naar meerwaarde. Het moet steeds boven zichzelf uitstijgen, het schiet dus altijd te kort. Het doel is niet een stabiel zelf, maar een voorbij-het-zelf dat voortdurend terugwijkt, zoals de druiven voor Tantalos.

De ondernemer uit neoliberale dromen is een ware atleet!

Neoliberalisme levert voor het reëel bestaande kapitalisme een krachtige nieuwe rationaliteit en dat is al erg genoeg. Maar de 'ethiek van onze tijd' heeft problemen die uit zichzelf voortkomen. Wat zijn de psychologische gevolgen van een ethiek, die elke tegenslag terugvoert op onvoldoende zelfaanpassing van menselijk kapitaal? Erosie van de persoonlijkheid, demoralisering, depressie en 'objectificatie': 'Door managerstechnieken ervaren subjecten hun eigen zijn als een 'menselijke grondstof', geconsumeerd door ondernemingen met als doel winst te produceren. Onderworpen aan de norm van presteren, ziet men elkaar volgens de diversiteit van hun relaties als objecten om te bezitten, te bewerken en te transformeren, om zo veel mogelijk bevrediging te bereiken. Mikpunt van marketingtechnieken, streven subjecten bij de consumptie van goederen naar het ultieme genot, dat verder buiten handbereik raakt terwijl men zichzelf uitput om het te bereiken.' [p. 295]

Het neoliberale wereldbeeld is zo kil en vijandig als de wereld die het creëert. Een andere ethiek is nodig.

Look down, Wile E.!

Zo dor als het intellectuele landschap is aan de top van de ideeënmarkt, zo vitaal gaat het eraan toe langs de rafelrand. Kort voordat *The New Way* door Verso het Engelse taalgebied binnengebracht werd, verscheen in de Verenigde Staten Mirowski's *Never Let a Serious Crisis Go to Waste*, dat voor een deel hetzelfde terrein bestrijkt. Ook *The Neoliberal Pattern of Domination* van Jose Manuel Sanchez helpt te begrijpen hoe neoliberalisme functioneert en waarom de ondergang van deze dodelijke mode uitblijft. Dan is er nog *The Making of Global Capitalism* van Sam Gindin en Leo Panitch, en natuurlijk Piketty waar iedereen het over heeft…

The New Way is een helder, gestructureerd betoog geschreven door een filosoof (Pierre Dardot) en een socioloog (Christian Laval) die zich van grenzen rond disciplines niets aantrekken. De vertaling uit het Frans is soepel en leest natuurlijk. Wat Dardot en Laval overtuigend aantonen, is dat neoliberale rationaliteit diep geworteld is in dit tijdperk. Door ze bloot te leggen knaagt *The New Way* aan de wortels; en u zou dat ook moeten doen.

Noot:

* Hij zei het nog duidelijker met betrekking tot Pinochet: 'Ik geef de voorkeur aan een liberale dictator boven een democratische regering zonder liberalisme' [Hayek geciteerd p. 142].

Pierre Dardot en Christian Laval, *The New Way of the World: On Neoliberal Society*, Verso, 2013

Dit artikel verscheen al eerder op globalinfo.nl

'Onze steden beschermen tegen de ravages van het technokapitalisme'

Een interview met The Counterforce

Begin april werden er in San Francisco verschillende protestacties gevoerd tegen de 'gentrification' (verburgerlijking) van de stad en het duurder worden van het leven in de stad. Voorwerp van kritiek waren vooraanstaande figuren van Silicon Valley en Google.

DOOR MICHAËL SZADKOWSKI

De meeste acties werden gevoerd door een nieuw collectief dat zich 'The Counterforce' noemt. De New York Times meent te weten dat deze naam ontleend is aan een roman van Thomas Pynchon waarin 'marginalen zich aaneensluiten om zich te verzetten tegen de vernielingen die veroorzaakt worden door de nieuwe technologieën'. Zijn leden, voor het merendeel jongeren die hun gelaat onder een bivakmuts verbergen, hebben in april van zich laten horen door te spuwen op een Yahoo!-bus, door te protesteren voor het huis van een vooraanstaand figuur van Google en door een standpunt tegen Google Glass in te nemen. Andere gelijkaardige acties hebben sedertdien plaatsgevonden in de omgeving van Seattle, uitgevoerd door groepen met dezelfde benaming.

PROTESTACTIES

In San Francisco zijn protestacties tegen hightechbedrijven niets nieuws: ze kwamen reeds voor in 1999, op het hoogtepunt van de internet-bubbel. Vijftien jaar later, terwijl het geld weer massaal naar de regio stroomt, kent de beweging een heropleving onder impuls van verschillende collectieven – waarvan enkele nieuwe, zoals The Counterforce, en andere die al langer bestaan, zoals Defend the Bay Area, dat banden heeft met lokale vakbonden en met huurdersverenigingen.

De beweging is eind 2013 van start gegaan in het Mission District, de wijk waar de gentrification het felst opgerukt is. Hier komen twee werelden samen. De oude, die gedoemd is te verdwijnen, op de Mission Street, met haar *taquerias*, haar kleine kruidenierswinkeltjes, en haar volkse bewoners, voor het merendeel Latino's. En de nieuwe, vijftig meter verder, op de evenwijdige Valencia Street, met haar dure restaurants, haar vintage boetieks en haar modieuze jongeren op de fiets.

Hier was het dat de acties met de meeste media-aandacht plaatsvonden, waarbij 'Google-bussen' opgewacht werden, bussen die dagelijks duizenden werknemers naar het Google-hoofdkantoor in Mountain View vervoeren. Eind december sneuvelden er ruiten.

Op 1 april heeft een groepje kunstenaars, gekleed in de Google-kleuren, getracht in de omgeving van Dolores Park op een bus te klauteren om een aprilgrap uit te halen: een valse aankondiging dat voortaan het vervoer in de stad gratis zou zijn en volledig betaald zou worden door Google. De groep werd hardhandig teruggedreven.

Overal waar de gentrificatie oprukt worden sedertdien protestacties gehouden. De beweging heeft zich uitgebreid tot Oakland, aan de andere oever van de baai, waar zich steeds meer modieuze jongeren vestigen om te ontsnappen aan de hoge huren. Begin april zijn leden van The Counterforce op het dak van een bus van Yahoo! geklommen en hebben ze op de schokbreker gespuwd en overgegeven.

WONINGCRISIS

Centraal in de protestdemonstraties staat de woningcrisis. Met hun hoge lonen, dikwijls meer dan honderdduizend dollar per jaar, brengen de werknemers van de hightechbedrijven een snelle prijsinflatie teweeg. In de stad blijft, net zoals in de gemeentes van Silicon Valley, de woningbouw ver achter op de demografische ontwikkeling. Ook de huurprijs stijgt snel. San Francisco is momenteel de duurste stad van de VS: gemiddeld kost een woning er méér dan drieduizend dollar, hetgeen twee keer zoveel is als het minimumloon. Ook schrikken vele vastgoedeigenaars er niet voor terug mensen uit hun woningen te zetten om deze daarna veel duurder te kunnen verkopen. In 2013 is het aantal huisuitzettingen aldus met 25 procent gestegen.

> We konden niet blijven stilzitten en passief toekijken hoe deze dynamiek van uitbuiting en hebzucht om zich heen slaat

'Onze stad is niet te koop!' schreeuwen de actievoerders. Op één van hun borden staat geschreven: 'Tech = Death'.

Interview

Op 1 mei 2014 stond op de website van de Franse krant *Le Monde* het volgende interview met activisten van The Counterforce.*

Le Monde: Wie zijn jullie?
The Counterforce: The Counterforce vormt de kiem van een nieuwe globale organisatie. Er is geen hiërarchie. Onze groep, die gevestigd is in San Francisco, heeft als doel onze steden te beschermen tegen de ravages van het 'technokapitalisme'. Wij zijn arbeiders, kunstenaars, werklozen, anarchisten, allen met een verschillende achtergrond, maar gedreven door de overtuiging van de urgentie van de situatie: het kapitalisme evolueert steeds sneller, wordt steeds wilder, en wij dienen daarop vastberaden te reageren om onze planeet in leven te houden.

Le Monde: Waarom zijn jullie begonnen te protesteren?
The Counterforce: Om in actie te komen was het voor ons voldoende om getuige te zijn van de huisuitzettingen van huurders in San Francisco, om de wildgroei van surveillancetechnologieën vast te stellen en om met onze eigen ogen de milieuvernieling te zien toenemen. We konden niet blijven stilzitten en passief toekijken hoe deze dynamiek van uitbuiting en hebzucht om zich heen slaat.

Le Monde: Wat is jullie doel?
The Counterforce: De vernietiging van het kapitalisme en van de staat, de vorming van een vrije wereld en het behoud van het leven op de planeet. Iedereen kan zich bij ons aansluiten vanaf het ogenblik dat hij of zij akkoord is met onze enige regel: het totale respect voor het leven van mens en dier.

Le Monde: Jullie acties met de meeste media-aandacht waren gericht op werknemers van Google (zoals Kevin Rose en Anthony Levandowski). Waarom vormen de hightechbedrijven voor jullie zo'n groot probleem?
The Counterforce: Google is een van de machtigste bedrijven ter wereld. Niet alleen overspoelen hun werknemers onze steden, maar het bedrijf zelf tracht overal ter wereld hetzelfde te doen, door militaire surveillancetechnologieën, die ons echt angst aanjagen, te ontwikkelen. Google doet alles om de staatsmacht te steunen maar wil hem uiteindelijk vervangen. Hun leugens, hun geheimen, hun contacten met de regering hebben ons ervan overtuigd dat Google een verschrikkelijke wereld in petto heeft. Die moet gestopt worden.

Google is niettemin één van die bedrijven die beweren gebaseerd te zijn op utopische waarden, om de mensheid te helpen. Er bestaan andere, zoals Facebook, die dat niet beweren. Mark Zuckerberg is bijvoorbeeld een sociopaat, die openlijk als doel heeft zoveel mogelijk informatie over de gebruikers van zijn site te verzamelen. Het feit dat hij van dezelfde generatie is als wij roept des te méér woede bij ons op. Hij heeft openlijk de ongerustheid in verband met het privé-leven belachelijk gemaakt. Het sociale netwerk dat hij gecreëerd heeft, is openlijk door de CIA erkend als een nuttig middel om de Amerikaanse en de buitenlandse bevolking te bespioneren.

Maar indien we tegen Google en Facebook zijn, dan is dat niet enkel om de digitale gevangenis die ze rondom ons aan het optrekken zijn. Het is ook om hun duidelijke rol in de verhoging van de levensduurte en in de vernietiging van de gemeenschappen waarin we zijn opgegroeid. En wij zijn ervan overtuigd dat, willen we onze planeet beschermen, we prioriteit moeten geven aan de vernietiging van nieuwe technologieën. De Samsung-fabrieken (waar de smartphones die op Android werken vervaardigd worden) zijn verschrikkelijke plaatsen. Daar worden arbeiders ziek en ze verontreinigen het milieu.

Wij zijn ervan overtuigd dat Google een verschrikkelijke wereld in petto heeft. Die moet gestopt worden

Le Monde: Jullie hebben van Google drie miljard dollar gevraagd om in de regio San Francisco autonome gemeenschappen op te richten. Is dat voor anarchisten niet paradoxaal?

The Counterforce: Wij hebben geen antwoord gekregen, misschien hebben ze schrik? Wij zijn van mening dat informaticabedrijven zoals Google hun geld weg zouden moeten geven om een vrije wereld te creëren waarin het kapitalisme niet meer bestaat en waarin alles gratis is. Wij vragen hen dit geld omdat we ervan overtuigd zijn dat in het huidige politieke landschap de anarchisten de enigen zijn die men kan vertrouwen. Wij weten wel dat het een paradox is om geld te eisen en daarmee grond te kopen om daarop gemeenschappen op te richten, maar wij denken dat dit een eerste noodzakelijke stap is om aan de wereld te tonen hoe dat in zijn werk kan gaan.

Le Monde: Hebben jullie contacten met bestaande bewegingen die een gelijkaardig discours voeren, zoals Occupy Oakland (een lokale journalist beweert dat jullie er lid van zijn) of Anonymous?
The Counterforce: Er is geen enkele band tussen Occupy Oakland en The Counterforce. We hebben dezelfde ideologische motivaties als Anonymous en de daaraan gekoppelde bewegingen, maar we hebben geen contact met hen.

Wij hebben eveneens met veel interesse gevolgd wat Edward Snowden gedaan heeft. Hij heeft aan de wereld onthuld dat alles wat de nieuwe technologiebedrijven ontwikkelen door de regering zal worden gepirateerd en gebruikt zal worden om ons te bespioneren. Hij heeft ons helpen inzien op welke manier die bedrijven informatie over ons verzamelen. Zelfs al proberen Google en de anderen het te ontkennen, hun totalitarisme is vergelijkbaar met dat van de NSA.

Vertaling en inleiding: Johny Lenaerts

Noot:

* Het interview verscheen op 1 mei 2014 op www.lemonde.fr.

Een autonome Koerdische revolutie

In het vorige nummer van Buiten de Orde verscheen een artikel van PP over de mogelijkheden van een tweede 'Zapatistisch front' in Koerdistan aan de hand van de veranderde denkbeelden van Öcalan.[1] Eerder werd er al anarchistische propaganda gevoerd door de PKK tijdens de grote internationale anarchistische bijeenkomst in Saint-Imier in augustus 2012. De vraag of dit front ook in de praktijk bestaat, werd in dat stuk niet beantwoord, maar intussen circuleren er documenten die noodzaken op deze vraag terug te komen.

DOOR JAN BERVOETS

Een libertaire Koerdische autonomie?

Er zijn inderdaad tekenen te bespeuren dat de Koerdische onafhankelijkheidsstrijd zich niet meer spiegelt aan de geschiedenis van de Koerdische Staatsrepubliek van weleer. Die werd in 1945 met steun van Stalin gesticht, toen communistische Koerden vlak na Ruslands 'grote nationale oorlog' samen met Azerbeidzjan een Sovjetrepubliek wilden vormen. Stalin gaf haar echter prijs aan Iran in ruil voor olie. De mythe van de Sovjet-Unie is echter lange tijd in het Koerdische verzet blijven hangen en het marxistisch leninisme was ook de oorspronkelijke positie van de PKK van Öcalan.

Dat is anders geworden door de recente ontwikkelingen in Syrië. Reeds vóór de Arabische Lente, in 2010, waren er al berichten van anarchistische bewegingen in Koerdisch Syrië, in Rojava, de noordelijke strook van Syrië aan de Turkse zuidgrens.[2] Een rapport van anarchistische kameraden in Turkije, Ahali, gaf aan dat er uitgesproken decentraal en anarchistisch verzet was tegen het feodale stelsel van de Agas (monarchistische krijgsheren), waartoe met name uithuwelijking en bruidsschatten aanleiding gaven.[3] Deze anarchistische beweging heeft na de Arabische Lente een constitutionele vorm gekregen in 'bevrijde gebieden', waarin de Koerden zich autonoom hebben verklaard.

Dat Öcalan intussen het marxisme heeft afgezworen, komt vooral doordat hij zich heeft opgeworpen als woordvoerder van een reeds bestaande Koerdische bevrijdingsbeweging. Daarvoor heeft hij herkenningspunten gevonden in het communalisme van Murray Bookchin en andere anarchisten. Net als de lezer en ik volgt hij de feiten, maar het is te hopen dat hij ze als 'leider' niet naar zijn hand probeert te zetten door ze met dictaten te verstoren.

> In Rojava wordt dus vooral strijd gevoerd tussen Koerden en ISIS

In de marge van de Syrische burgeroorlog

Toen de Syrische volksopstanden geïnspireerd door de Arabische Lente het karakter kregen van een burgeroorlog, concentreerden de officiële media zich vooral op de directe tegenstanders: Assad en de offensieve voorhoedes van 'het gewapend verzet'. Berichten van verschillende geopolitieke analisten beschouwden de Koerden als aanhangers van Assad, omdat zij zich afwijzend opstelden tegenover organisaties als het Vrije Syrische Leger. In werkelijkheid bewapenden zij zichzelf en verdedigden zij hu onafhankelijkheid. Rojava ligt strategisch achter grote gebiede die bezet zijn door de rebellen in het westen en door totalitai krijgsbendes van de ISIS (Islamitische Staat in Irak en de Levan en Al Qaeda/Al Nusra, die op hun beurt de macht over de rebe len en elkaar proberen te verwerven. Laatstgenoemden kwame eerst na augustus 2013 in het westerse vizier toen na een aanv met gasraketten op een buitenwijk in Damascus aanwijzinge voor hun mogelijke betrokkenheid daarbij aan het licht kwame In Rojava wordt dus vooral strijd gevoerd tussen Koerden e ISIS en op de kaart ziet het eruit als het Spanje van tijdens c burgeroorlog.

Tijdens de vredesbesprekingen over Syrië in Genève in janua van dit jaar werden de Koerden niet toegelaten, vooral op aa dringen van Turkije, Saoedi-Arabië en Qatar. Turkije heeft al redenen om een erkende Koerdische autonomie aan zijn grenze te vrezen, waarover verderop meer. De andere staten staan ac ter ISIS, Al Qaeda en oppositieleden die sympathiseren met c Moslimbroederschap.

Vrouwen met geweren

Berichten over de ontwikkelingen in Syrië komen mondjesma binnen. Onafhankelijke journalisten hebben te maken met c geheime politie van Assad of met ontvoeringen door de bende van ISIS et cetera. De enige veilige entree tot Syrië is via de gebie den die in handen van de Koerden zijn. En dan valt er iets op. D wachtposten die de journalisten tegenkomen, bestaan voor ee groot gedeelte uit gewapende vrouwen. Zij maken deel uit va de plaatselijke veiligheidscomités, PYD. En als journalisten vo verdere ondervraging naar een kazerne worden gebracht, zi daar vrouwelijke commandanten. En zo kwam het dat men in ee EenVandaag-uitzending kon uitleggen dat vrouwelijke legeree heden de confrontatie aangaan met hun principieel vrouwvija dige tegenstanders, samen met mannelijke soldaten en soms afzonderlijke bataljons.

Dit zijn de uiterlijke tekenen van een sociale revolutie, die zic in de loop van de burgeroorlog heeft afgespeeld. Wat daarva precies het resultaat is en in hoeverre zij de anarchistische maa schappij benadert, is niet duidelijk. Wel is duidelijk dat het ga om steden en dorpen die zich van onderop hebben vrijgevochte

Uit een reeks interviews met vrouwen uit Rojava tijdens een bijeenkomst in Diyarbakir (Turkije) van de nieuwsblog http://rojavareport.wordpress.com. Deze blog wordt waarschijnlijk vanuit Diyarbakir verzorgd.

Necah: 'In het gezin kwam geweld vaak voor. Dat was normaal, en het was overal. Ik ben er zeker van dat het nog gebeurt. De vrouwen werden gewoonlijk in hun huizen gevangen gehouden. Het leven bestond uit huishoudelijk werk. En zo konden ze niet ontsnappen aan het geweld. Zij hadden een leven zonder veiligheid. Wij vrouwen streden in het geheim, we waren met weinigen. We stelden het geweld dat we zagen aan de kaak en probeerden een oplossing te vinden. Zo waren er veel vrouwen. En toen we in aantal toenamen, nam het geweld ook toe. Maar er zijn nu veel meer vrouwen die opstaan om aan het geweld een eind te maken.'

Axin: '[…] Vóór de revolutie was er geen ik. Ik zag mijzelf als niet bestaand. Ik was getrouwd. Ik kon niet scheiden. Ik heb twee kinderen. Ik had geen wet of rechten. Voor de revolutie was er niet zoiets als vrouwenrechten. Al acht jaar was ik getrouwd met mijn echtgenoot. Hij begreep niets van mij, ik ook niet van hem, en ook begreep geen van ons beiden iets van het leven. […] Ik kwam een paar vrouwen tegen van de vrouwenorganisaties. Zij leken me erg sterk. Ik luisterde naar hen. Toen sloot ik mij ook aan bij het vrouwenwerk en ik leerde mijn identiteit kennen, mijn land en mijn cultuur, die van mij was afgepakt. Toen veranderde mijn leven. Ik vond kracht door deze strijd. Ik nam mijn kinderen mee en scheidde van mijn echtgenoot. Nu leef ik gescheiden. Oorlog, strijd… Deze denkbeelden heersen nu in ons huis en in onszelf, en in onze landstreken. Ik werd me bewust van mijn menselijkheid en vrouwelijkheid.'

Nora: '[…] Oorlog en revolutie werden deel van ons leven. Nu hebben we organisaties opgericht. We hebben ook bereikt dat we deze zaak in de hand hebben. We kennen onze rol en onze missie. We denken na over alles wat we willen doen, we discussiëren en we onderzoeken. We komen in contact met organisaties binnen de Koerdische vrouwenbeweging over de hele wereld, we vragen ze om raad en wisselen ervaringen uit. Nu is ongeveer 75 procent van de vrouwen in Rojava georganiseerd. Ze zijn absoluut in het strijdperk actief. Of zij zijn gekomen tot een bewustzijn van zichzelf. Hebben ze een wapen of schrijven ze wetten? Doet er niet toe! De strijd van de vrouwen in Rojava is de strijd van het Koerdische volk. Na de revolutie werd de kracht die zij in zichzelf gevonden hebben het voorbeeld voor heel veel vrouwen, misschien werd het een voorbeeld voor vrouwen en samenlevingen in veel plaatsen in de wereld die met een dergelijke onderdrukking te maken hebben gehad. Wij hebben onze ketenen gebroken en onze knopen los gemaakt.'

van ISIS en die als autonome entiteiten samenwerken. En nog duidelijker is dat het daarbinnen gaat om een feministische revolutie. Vrouwen zijn vanaf januari – en zeker nadat Rojava werd geboycot als onderhandelingspartner in Genève – hun situatie gaan propageren als een revolutionaire belangenstrijd op weg naar de overwinning. Delegaties komen op bezoek in Koerdische gebieden in Turkije en propageren ook daar federalisme en vrouwenvrijheid. Zij zeggen dat vrouwen in hun gebruikelijke dagelijkse bijeenkomsten – bij gelegenheden waarbij zij vaak ook om traditionele redenen al samen kwamen – gingen discussiëren over hun achterstelling, hun uithuwelijking, de bevoogding en tirannie van hun echtgenoten. En hoe zij deze samenkomsten ombouwden tot verenigingen waarbinnen zij opkwamen voor hun belangen en opstonden tegen hun lot, en overgingen tot sociale strijd. Zij beschouwen de autonomie van Rojava als een revolutie.

De wachtposten die de journalisten tegenkomen, bestaan voor een groot gedeelte uit gewapende vrouwen

Klassieke syndicalistische modellen

Het organisatiemodel dat de Koerden in Rojava in ieder geval in principe propageren loopt parallel met de radicale syndicalistische propaganda in Frankrijk een eeuw geleden: van belangenstrijd tot plaatselijke of regionale organisatie en van daaruit tot landelijke solidariteit, waarbij de beslissingen van onderop plaatsvinden. 'Hefboom' is nu niet de achterstelling van de arbeidersklasse, maar de vrouwenstrijd, die ook op concrete uitbuiting is gebaseerd.

De situatie waarin de Koerden zich nu bevinden is een acute oorlogssituatie, waarin iedereen zijn belangen, ja zelfs zijn bestaan, gewapend moet verdedigen. De veiligheidscomités hebben in hun strijd tegen de ISIS de christelijke milities en andere etnische groepen als bondgenoot. Deze 'minderheden' kunnen alleen onvoorwaardelijk meedoen als het beginsel van een federalistische samenleving consequent door alle betrokkenen kan worden toegepast. Over de tegenstander kan men kort zijn: zij wordt geleid door ideologische oplichters, die voor hun eigen belang uitleg geven aan de Koran en het leven van Mohammed terwijl hun gelovigen daarover tittel noch jota kunnen bediscussiëren. Allah zal hen straffen.

Op 21 januari jongstleden is in Rojava door een aantal dorpen de zelfstandige Koerdische Unie van Communauteiten uitgeroepen, waaraan een volksstemming is voorafgegaan. Deze unie beschouwt zich als het resultaat van een te verdedigen revolutie, waarin zowel het centrale staatsgezag als het oude 'feodale' patriarchaat zijn opgeheven. Man en vrouw strijden nu werkelijk

samen, en niet symbolisch zoals dat ooit onder Stalin in huizenhoge standbeelden van Vera Moechina is gepropageerd.[4] Deze zienswijze is herhaald op 8 maart, de internationale vrouwendag.

Federalisme in één land?

Deze officiële zelfstandigheid heeft tot diplomatieke en politieke verwikkelingen geleid in de gehele Koerdische regio, met name in Turkije, waar de lokale verkiezingen in volle gang waren. Binnen Turkije heeft Öcalan naast de reeds bestaande Koerdische Democratische Partij (KDP) een andere parlementaire organisatie opgericht, die streeft naar meer lokale macht en minder staat: een landelijke partij die de federalistische Koerden en de Gezipark-opstandelingen rond Taksim in Istanbul en Ankara zou moeten verenigen (HDP) en een lokale organisatie, HPP, die zelfstandige gemeenten binnen het Koerdische gebied zouden moeten vormen. De landelijke poging mislukte, omdat de opstandelingen en andere opposities tegen Erdogan zich ofwel niet in één partij willen verenigen ofwel principieel tegen het – als zodanig corrupte – parlementaire stelsel zijn. In het Koerdische gebied waren er wel successen, maar de pogingen van zich daar vrij verklarende communauteiten om zich in verbinding te stellen met de bevrijde gebieden in Rojava leiden tot conflicten. In gebieden waar de Koerden van de KDP de macht hebben sluiten die de grenzen tussen Turkije en Syrië af en leggen er zelfs loopgraven aan.

Welke weg?

De status van Rojava is ongeveer gelijk aan die van de Saharanen in bezet Zuid-Marokko, de volkscomités in Palestina en wellicht tal van andere minderheden, die in een 'intifada' betrokken zijn en de feitelijke macht opeisen waar de diplomatieke machthebbers en andere hoogwaardigheidsbekleders zwijgen. En waar de machtigen zwijgen is sowieso al sprake van een revolutie. De situatie doet het meeste denken aan situaties als toen tijdens de Spaanse burgeroorlog rond de jaarwisseling van 1936-1937 anarchisten in de regering zaten.

De dreiging van concessies en compromissen is levensgroot aanwezig

De proclamatie van bevrijd Rojava van 21 januari wordt door de burgerlijke pers als zodanig gelezen dat er sprake is van 'een regering met een parlement', wat wil zeggen dat er in ieder geval gedelegeerden zijn die naar buiten toe met één mond spreken. Dat beeld suggereert het perspectief van onderhandelen over 'soevereiniteit', 'erkenning' en dergelijke, zeker nu men buitengesloten werd in Genève, dus zich gedragen als een 'staat'. Van het zoeken naar bondgenoten, bijvoorbeeld in andere Koerdische regio's als in het Irakese 'Noorden' of in Turkije, waar de reacties van bepaalde Koerden, die zich door de revolutie bedreigd voelen in hun posities op het pluche, bekend zijn. Van het mogelijk toch betrokken worden in de door de mogendheden te voeren onderhandelingen met Assad, in de – vermoedelijk ijdele – hoop daar iets bij te winnen. Van het prioriteiten stellen waarbij het winnen van de oorlog boven verdere uitwerking van de revolutie wordt gesteld. De dreiging van concessies en compromissen is levensgroot aanwezig. De communauteit Efrim is onmiddellijk na de strijd met infrastructurele projecten begonnen, maar roept daarbij investeerders van buiten op om steun. Te vrezen is het voorbeeld van Iraaks Koerdistan, dat vergeven is van Turkse projectontwikkelaars, die goed verdienen aan de 'ontwikkelingshulp' aldaar.

Bovendien staat deze gewapende organisatie in tegenstelling tot de veelal geweldloze burgerbewegingen die elders in Syrië federalistische en libertaire propaganda voeren. Het is te hopen dat die tegenstelling niet onoverbrugbaar is. Het zou mooi zijn als ooit dergelijke interpretaties op een misverstand zullen blijken te berusten van persorganen die niet anders doen dan alles in burgerlijke kaders plaatsen. Op dit moment bestaat de winst van de autonomie in Rojava uit een massale cultuurverschuiving waarmee het patriarchaat een zware is slag is toegebracht.

Intussen heeft het offensief van ISIS zich uitgebreid tot Irak en claimt het veroveringen in Mosul, Tikrit en tal van andere steden in het soennitische gebied. Als antwoord hierop verklaart Bashira Dervis, een van de vrouwelijke onderhandelaars van het centrale comité dat alleen het 'model Rojave' een effectief afweermiddel is tegen de ISIS omdat het doel van de strijd, 'democratischer, meer egalitair en vrij' te zijn, de mensen tot samenwerking kan brengen. Deze verklaring is gedaan in het kader van een diplomatiek offensief waarmee zij andere regio's benadert met berichten van successen op het slagveld als argument. Zo daagt zij ook de Turkse regering uit om te komen praten over de gezamenlijke strijd tegen ISIS, maar tot nu toe heeft van die zijde niemand zich aangemeld.[5]

Noten:

1. Janet Biehl, Bookchin, Öcalan en de democratische dialectiek, in Buiten de Orde 2014-1, p. 57-62
2. Rojava betekent in het Koerdisch 'Het Zuiden', tegenover 'Het Westen' in Turkije, 'Het Noorden' in Irak en 'Het Oosten' in Iran.
3. Anarchistische perspectieven voor Koerdistan, in Buiten de Orde lente 2010
4. Het beeld 'De arbeider en de kolchozenboerin' uit 1937 is een bekend sovjetsymbool, waarbij men een man met een hamer en een vrouw met een sikkel gezamenlijk ziet oprukken. Dit beeld kwam wijdverspreid en meer dan levensgroot voor in tal van steden in de USSR. Internationaal wordt het nog verspreid in sovjetproducties van klassieke films van Eisenstein, Poedovkin, Rodtsjenko en anderen
5. Het volledige interview is te lezen op: https://rojavareport.wordpress.com/2014/06/21/pyd-only-the-rojava-model-can-defeat-isis/

Parecon in een notendop

Het kapitalisme moet verdwijnen en zo snel mogelijk. Liever gisteren dan vandaag. De vraag is wat er voor in de plaats moet komen. Michael Albert ziet Participatory Economics (Parecon) als een gedegen vervanger van het kapitalisme. In het kort gaat Parecon uit van vier uitgangspunten, die hieronder beknopt zijn uitgewerkt. Voor meer diepgaande analyses en praktijkvoorbeelden verwijs ik graag naar het boek Parecon: Life after capitalism *en de website van Znet (https://zcomm.org/). Het onderstaande is een vrije vertaling uit het essay 'Participatory economics from capitalism'.*

DOOR YVO

Zelfbeheer als logica van besluitvorming

Allereerst: de brede structuren waar mensen in participeren in het economische leven en de economische besluitvorming zijn de arbeiders – en consumentenraden die door de geschiedenis zijn ontstaan. Wat Parecon hieraan toevoegt is een commitment tot zelfbeheer als de logica van besluitvorming. Oftewel: hoe meer je door een besluit geraakt wordt, hoe meer invloed je hebt.

De manier van besluitvorming in zelfbeheer kan variëren (consensus, een stem per persoon of 'de meeste stemmen gelden') per situatie. Alle opties zijn tactieken om een passende mate van zelfbeheer te bereiken voor alle betrokken personen.

Vergoeding naar inspanning en opoffering

Ten tweede: vergoeding staat gelijk aan inspanning en opoffering, in tegenstelling tot de output van iemands bezit of arbeid. En zeker niet aan de macht om af te dingen. In een Parecon verdienen we meer als we langer en harder werken, of als we onder gevaarlijke of nare omstandigheden werken. Vergoeding is voor de duur, intensiteit en (moeilijke) omstandigheden.

Parecon verwerpt het idee dat iemand meer verdient omdat zij/hij de juiste papieren heeft. Tevens verwerpt Parecon een boeveneconomie waar men pakt wat men pakken kan. Bovendien, en wellicht meest controversieel, verwerpt Parecon het idee dat we evenveel terugkrijgen van de economie als we met onze arbeid hebben ingeleverd. Onze output hangt af van vele factoren die we niet (altijd) kunnen controleren; betere gereedschappen, klimaat, werkomstandigheden, productie van meer gewilde producten… Economische prikkels moeten de productieve arbeid stimuleren ook wanneer het zwaar is. Parecons vergoedingsschema is zowel economisch als moreel.

Diversiteit in verdeling van arbeid

Ongeveer twintig procent van het werk dat gedaan moet worden is plezierig en motiverend. Dat maakt dat tachtig procent van het werk minder plezierig is, maar het moet wel gedaan worden. De eerste twintig procent wordt normaliter gedaan door wat ik de 'coördinerende klasse' noem. De rest wordt gedaan door, u raadt het al, de werkende klasse.

Zelfs in een formele zelfbeheerwerkplek zullen de coördinatoren, door het werk dat zij doen, de besluitdiscussie ingaan met een gepaste agenda. Zij hebben relevante informatie om te debatteren, zij hebben de gewoontes van duidelijke (of efficiënte) communicatie en het zelfvertrouwen en de energie om volledig te participeren. De arbeiders zijn echter doodop van het werk, dus komen zij moe op de discussie. Op die manier bestaat het gevaar dat de coördinatoren de besluiten nemen.

Om deze reden gaat Parecon uit van een nieuwe verdeling van arbeid. Het zou inconsequent zijn als een nieuwe economie persoonlijke winst vervangt door zelfbeheer en vergoeding naar inspanning en opoffering, maar de conservatieve verdeling van arbeid behoudt.

Parecon stelt een balans van diversiteit aan taken voor. Iedereen heeft een bepaalde baan en werkt aan verschillende taken. Het doel is om zoveel mogelijk voldoening uit het werk te halen voor zoveel mogelijk personen. We hebben geen managers en editors. Geen chirurgen en verpleegkundigen. Natuurlijk zullen er een aantal mensen operaties uitvoeren, terwijl de meeste mensen dat niet zullen doen. Maar degenen die een hartoperatie uitvoeren maken ook bedden schoon en vegen de vloer.

Participatieplanning

Tenslotte stelt Parecon een nieuwe manier van toewijzing voor. Parecon gaat uit van een participatieplanning in tegenstelling tot een centrale planning. Zowel de arbeiders als de consumenten raden overleggen coöperatief over de input en de output en houden rekening met alle sociale en ecologische factoren.

Bron:

Michael Albert, 'Participatory economics from capitalism', in: Federico Campagna en Emanuele Campiglio ed., *What we are fighting for – A Radical Collective manifesto* (Londen 2012).

Interview met Matthias van Thränenkind

Vorig jaar was ik op tour met de boekenstand en in München ontmoette ik Matthias. We raakten aan de praat en vanaf het eerste moment konden we het goed met elkaar vinden. Hij is een bescheiden jongen die veel passie heeft voor muziek en zijn anarchistische idealen. We hadden nog geen slaapplek voor die nacht en hij nodigde ons uit om bij hem te pitten. Het bleek dat hij in een prachtig huis woonde, aan de rand van het bos. Naast dat hij een gigantische Warhammer-collectie en een mooie moestuin had bleek hij ook in een band te spelen: Thränenkind. Sferische post-metal waar ik kippenvel van krijg, met teksten die ergens over gaan. Een interview voor de Buiten de Orde kon niet uitblijven…

DOOR YVO

Hallo Matthias, laten we beginnen met de meest voor de hand liggende vraag; kan je jezelf en je band voorstellen?

Ik ben Matthias, schrijver van de muziek en teksten van Thränenkind, een anarcho *vegan straight edge* post (black) metal band uit Duitsland. De band is in 2007 opgericht. We hebben toentertijd zelf een demo uitgebracht met een DIY-productie. Later hebben we een split-cd uitgebracht met onze vrienden van Heretoir en onlangs is ons debuutalbum *The Elk* uitgebracht door het label Lifeforce Records.

Onze muziek is geïnspireerd door verschillende stijlen, zoals post-rock, hardcore punk, crust en black metal. Onze nadruk ligt met name op het creëren van een melancholische, soms prachtige, soms donkere en achtervolgende sfeer. De meeste bandleden zijn veganist en of *straight edge*. Alle bandleden hebben interesse in ideeën omtrent anarchisme, samenlevingskritiek en linkse politiek. De teksten gaan over de relatie tussen de mensheid en natuur, menselijke samenleving, persoonlijke relaties, de vernietiging van de natuur en de eindeloze strijd voor vrijheid.

Als kind heb ik veel tijd doorgebracht in de bossen

Thränenkind is een band die zich uitgesproken associeert met het groene anarchisme en de *vegan straight edge* beweging. Kan je uitleggen hoe je in aanraking bent gekomen met deze bewegingen?

Ik was altijd geïnteresseerd in dieren, planten en alle levende dingen. Als kind heb ik veel tijd doorgebracht in de bossen en ik was gefascineerd door alle levende wezens daar. Ik groeide op en ik begon na te denken over ons dagelijks leven en de manier waarop onze levens gecontroleerd worden door anderen. Rond die tijd begon ik boeken van Crimethinc. en andere anarchistische literatuur te lezen. Ik ben nooit de connectie met de natuur uit mijn jeugd verloren en ik ontmoette op het juiste moment de juiste mensen die mij kennis lieten maken met een andere kijk op de wereld waar we in leven.

Wat ik niet begrijp is de algemene opvatting dat het oké is voor de mensheid om uit een gebalanceerd systeem te stappen dat te vinden is in de natuur. De meeste mensen in de geïndustrialiseerde landen lijken te denken dat zij de heersers zijn over de gehele (natuurlijke) wereld, in plaats van er onderdeel van uit te maken. Zij rechtvaardigen het uitbuiten van fossiele brandstoffen, het kappen van (eeuwenoude) bomen, het vermoorden van dieren, het opsluiten van deze dieren slechts voor vermaak waardoor zij een leven lang moeten lijden. Ik wilde hier geen deel van uit maken en zodoende besloot ik om mijn best te doen en te stoppen met het eten, dragen of uitbuiten van dieren. Veganisme was het pad dat ik koos.

Verder heb ik nooit een sigaret in mijn leven gerookt en ik heb altijd geweigerd om mijn weekenden te vergooien met drinken en mezelf te vergiftigen. Ik heb nooit begrepen waarom mensen zoiets doen. Met het gebruiken van zulke middelen geef je steun aan criminelen die geen *fuck* geven om mensenlevens of grote bedrijven die geld verdienen door dodelijke producten aan mensen te verkopen en hen verslaafd maken aan deze producten. Dus voor mij is het altijd heel duidelijk geweest dat ik geen deel wilde uitmaken van het gebruik van drugs in welke vorm dan ook.

Kan je een voorbeeld geven van bands, schrijvers of liedjes die een grote inspiratie voor je vormen?

Oh, dat zijn er zo veel. Een grote inspiratie, met name voor het album *The Elk*, waren de werken van Henry David Thoreau. Naar mijn mening is *Walden* een boek dat iedereen een keer moet lezen. Het staat vol wijsheid, interessante filosofieën en prachtige omschrijvingen van natuur. We hebben enkele citaten van hem in het boekje van ons album opgenomen. Het hele concept-

Vrijwel alle publicaties van Crimethinc. hadden en hebben een grote invloed op onze muziek

verhaal van het album gaat van nummer naar nummer en wordt begeleid door stukken uit Thoreaus *Walden*.

Vrijwel alle publicaties van Crimethinc. hadden en hebben een grote invloed op onze muziek en met name op onze teksten. Degenen die bekend zijn met het boek *Days Of War, Nights Of Love* vinden een citaat uit dat boek terug in een van onze nummers.

Er zijn veel verschillende anarchistische schrijvers, en films zoals *Into The Wild* en documentaires zoals *End:civ* die ons hebben beïnvloed. Andere inspiratiebronnen zijn bands als Panopticon, een anarcho black metal band uit de VS, die hele goede teksten heeft met onderwerpen als arbeidersrechten, milieustrijd en inheemse culturen.

We luisteren naar zo veel verschillende bands dat het onmogelijk is om alles op te noemen. Er zijn punk-, hardcore- en crustbands die inspirerend zijn. Het hele post-rock genre biedt ook veel goede albums, dus we halen de inspiratie uit vele verschillende hoeken.

Ik las in een eerder interview dat het belangrijk voor jullie is om iets meer te bieden dan alleen maar muziek. Waarom is het zo belangrijk voor jullie om uitgesproken te zijn over jullie idealen in een relatief apolitieke scene? En hoe zijn de reacties uit 'de scene' op jullie uitgesproken ideeën?

Ik denk dat het heel belangrijk is om 'iets meer' aan de muziek toe te voegen dan alleen maar melodieën en ritmes. We leven in een wereld die gedomineerd wordt door macht, waarin hiërarchieën zijn gevestigd die de levens van ons allemaal in de greep houden. We worden onderworpen door werk te doen voor bedrijven die onze planeet verkrachten, we moeten onze tijd verspillen aan saaie baantjes, alleen maar om geld te verdienen zodat we voedsel en water kunnen betalen. Het milieu wordt zo snel vernietigd dat het ons verbeeldingsvermogen te boven gaat, mensen verliezen hun huizen en verhongeren omdat onze wereld gerund wordt door het kapitalisme en de industriële samenleving.

Daarom is het belangrijk om je uit te spreken. Met name is het belangrijk om met mensen te praten die wellicht niet hebben nagedacht over deze systemen van onderdrukking. Voor mij is het belangrijk om deze noodzaak te verwerken in onze muziek. Anders zou ik me gewoon een artiest voelen die de mensen vermaakt en hen laat vergeten hoe ellendig zij zich voelen.

Voor ons is het een belangrijk besluit geweest om heel duidelijk te maken aan welke kant we staan, aangezien de black metal scene verre van apolitiek is. Begrijp me niet verkeerd, ik zeg niet dat iedereen die naar black metal luistert een nazi is (momenteel zijn er veel mensen uit de DIY-scene die black metal bands beginnen), maar er is duidelijk een wijdverspreide tolerantie voor extreemrechtse ideologieën binnen de 'ware' black metal scene, terwijl

anarchistische of links-radicale filosofieën totaal niet getolereerd worden. Veel mensen, hoewel zij niet echt overtuigd zijn van de nazi-ideologie, luisteren naar bands met racistische en fascistische bandleden. Als je naar een black metal concert gaat zul je veel mensen zien die shirts en patches dragen die alles behalve apolitiek zijn.

In de VS zijn er veel bands die zichzelf uiten als anarchistische black metal. Ik denk dat het heel belangrijk is binnen een scene waar het nazisme zo wijdverspreid is en getolereerd wordt. Dat is de reden dat we patches en t-shirts hebben laten maken met '*vegan straight edge black metal*' en '*anarchistic, green-minded, anti-fascist, drugfree*'. We willen onze overtuiging niet opdringen aan black metalfans of mensen die van de muziek houden. Het staat iedereen vrij om te denken wat ze willen. Maar we wilden heel duidelijk maken waar we staan. Als band en persoonlijk.

We hebben veel verschrikkelijke commentaren gekregen en veel mensen vonden het nodig om ons te vertellen dat ze ons haatten. Veel mensen proberen onze concerten te dwarsbomen door leugens over ons te vertellen aan promotors en organisatoren van shows. Maar zij kunnen ons er niet van weerhouden om te spelen. En er zijn heel veel mensen die ons hebben verteld hoe belangrijk zij het vinden en blij zijn dat we als band zo uitgesproken zijn.

Op een persoonlijk vlak: hoe zet je je idealen om in de praktijk?

We doen dat op verschillende manieren. Sommigen van ons zijn actief op het internet door discussie te promoten. Anderen boycotten sommige producten, we gaan naar demonstraties, of maken deel uit van acties van burgerlijke ongehoorzaamheid.

Ik zeg niet dat iedereen die naar black metal luistert een nazi is

Sommigen van ons wonen samen in een huis vlakbij een groot bos. We proberen zo veel mogelijk zelf te doen. We hebben een grote tuin waar we zelf groente verbouwen. We hebben veel groente en fruit zoals sla, aardappels, komkommers, tomaten, pompoenen etc. Het is te gek om in een positie te zitten waarin het mogelijk is om zelf de dingen te maken die je nodig hebt en je zo min mogelijk deel uitmaakt van het kapitalistische systeem.

Aangezien München een van de rijkste Duitse steden is, vroeg ik me af... Kan je ons iets vertellen over de (groene) anarchistische beweging in de omgeving? Is deze groot, gebeurt er veel?

München is echt een stad van het geld. De hele stad wordt gedomineerd door boetiekjes, luxe shops en dure restaurants. Het stadsbestuur doet er alles aan om rijke mensen en grote bedrijven aan te trekken. Daarom gebeurt er niet veel in München. Veel mensen die geïnteresseerd zijn in anarchisme, linkse filosofieën en alternatieve muziek verhuizen of vermijden de stad. Maar als je weet waar je moet zoeken, dan vind je hele vriendelijke en inspirerende mensen om mee samen te werken.

Erg bedankt voor je tijd. Als je nog iets kwijt wilt, voel je vrij om het nu te doen...

Ik wil je graag bedanken voor de mogelijkheid om te praten over onze muziek en onze overtuigingen en alle dingen die belangrijk zijn voor ons en onze band. We hopen dat het mogelijk is om een keer in Nederland te spelen in nabije toekomst.

'Live Wild And Free'

Boekbespreking

De bajes als melkkoe

DOOR JEROEN TEN DAM

Het laatste decennium is de overheid in toenemende mate repressieve arbeid aan het uitbesteden aan het bedrijfsleven. Probleembuurten kennen straatcoaches die als een soort wanna-be-cops op de fiets of te voet door de buurt patrouilleren en druktemakers aanspreken op hun gedrag dan wel de politie inseinen om bepaalde mensen van de straat te plukken. Werklozen worden door het UWV gedwongen om bij zogenaamde reïntegratiebedrijven 'cursussen' te volgen. Die cursussen houden meestal niets in, behalve geestdodend werk, het verrichten van klussen waarvoor ze niet opgeleid of uitgerust zijn, laat staan ingewerkt. Bovendien worden de mensen gehersenspoeld met een mantra dat ze zichzelf als een product dienen te zien, dat zichzelf dient te verkopen. Op de websites van Doorbraak en de Bijstandsbond staat een legio voorbeelden van dit soort geestdodende en mensenverachtende bedrijven, waar geregeld zelfs huidige of voormalige vakbondskopstukken (zoals Ella Vogelaar bij FourstaR) in de bedrijfstop zitten. En als je je dan nog steeds niet conformeert en op een gegeven moment met justitie in aanraking komt, verdwijn je nogal eens achter de tralies.

Ook de wereld achter de tralies wordt steeds verder geprivatiseerd. De overheid wil bezuinigen op het bajeswezen. Er worden 26 bajesen gesloten, twee nieuwe zeer grote erbij gebouwd en het aantal tweepersoonscellen zal worden verdubbeld tot 2800 in 2018. Avond- en weekendactiviteiten worden geschrapt, dat betekent dus meer uren op cel. Maar ook wordt het vrijlaten na tweederde van de straf te hebben uitgezeten steeds terughoudender toegekend en als dat al gebeurt dan in combinatie met een voorwaardelijke straf in de vorm van elektronische detentie door middel van een enkelband.

Maar er is meer aan de hand in bajesland. Zo leert ons de in april 2014 verschenen brochure *Steen voor Steen*; *Over de privatisering van gevangenissen in Nederland*. De brochure is geschreven vanuit een anarchistische visie. Dat betekent in dit concrete geval dat de auteurs niet geloven in de bajes als oplossing voor het omgaan met wangedrag in de samenleving. Maar daarover gaat deze brochure niet, de auteurs verwijzen voor dat onderwerp naar andere literatuur.

De brochure gaat in op de recente trend van voortschrijdende privatisering van het Nederlandse bajeswezen, door middel van zogenaamde 'publiek-private-samenwerking' (PPS). Het gaat hier om de gevangenisindustrie. Bajesen worden veranderd in werkkampen waar je voor 76 cent per uur moet werken. Scholing zal compleet verdwijnen uit de bajesen. Andere bedrijven buiten de bajes worden afhankelijk van de bajes en leveren onderdelen voor te assembleren producten, leveren bewakings-, catering-, transport- en schoonmaakpersoneel of nemen geproduceerde producten af. Een bajes nieuwe stijl wordt meestal gebouwd door een commercieel bedrijf. De overheid zorgt voor de toelevering van de 'werknemers'. De overheid garandeert een bepaalde bezettingsgraad waardoor de productie van het bajesbedrijf niet in gevaar komt.

Bajesen zijn een systeem dat zich zelf in stand houdt, doordat ze een omgeving creëren waarin gewelddaden worden gepleegd. In de bajes leren ze het milieu pas goed kennen en bouwen een netwerk op dat buiten weer van pas komt. Dat komt vaak goed uit want na hun bajestijd zijn deze mensen vaak van (hun eigen) gemeenschap vervreemd: de bajes als leerschool voor de stijging op de criminele ladder. Bij deze instandhouding horen ook de *buzz*-woorden van het laatste ruime decennium: gebrek aan veiligheid en de angst voor de vreemdeling. Als *pilot* voor de in Nederland geplande privatisering fungeerden de grensbajesen op de luchthavens van Schiphol en Rotterdam. De daar vastzittende vluchtelingen werden als proefkonijnen gebruikt.

De privatisering kan diverse vormen hebben die afhangen van de mate waarin de bouw, het beheer en de uitvoering van de detentietaken worden uitbesteed. Dat de kwaliteit van de bajesen zou toenemen na privatisering is makkelijk onderuit te halen, zonder verder voor een instandhouding van het al oude systeem te pleiten. De gevolgen van

Boekbespreking

De bajes als melkkoe

privatisering: slecht opgeleid personeel; nastreven van winstbejag ten koste en over de ruggen van de gedetineerden; verslechtering van de leef- en werkomstandigheden; 'reclassering' is geen doel meer, slechts invoeging in de arbeidsmarkt 'buiten' of 'recycling' door de vrijgekomen bajesklant zo snel mogelijk weer binnen te krijgen; toename van het aantal onderlinge gewapende conflicten.

Concreet wordt in de brochure aan de hand van het voorbeeld van de te bouwen megabajes (met plaats voor ruim 1000 gevangenen, merendeels in tweepersoonscellen) in Zaandam uitgelegd hoe het Nederlandse bajesmanagement er in de toekomst uit gaat zien. De bedrijven Ballast Nedam en Royal Imtech hebben met Justitie een contract voor exploitatie gedurende vijfentwintig jaar gesloten. Medio 2016 moet die in gebruik genomen gaan worden. De besparingen voor de overheid (geraamd is 14%) zitten in lagere personeelskosten door flexibilisering, minder personeel, maar vooral makkelijker te ontslaan personeel. Maar wat het echt stukken goedkoper maakt is de arbeid die nu verplicht door de gevangenen verricht moet worden tegen een wettelijk minimumloon van 76 cent per uur. Daar komt nog bij dat een gevangene 16 euro per dag aan de staat moet gaan betalen voor iedere dag dat hij/zij gevangen zit; compensatie achteraf na een eventueel door de gevangene gewonnen hoger beroep wordt afgeschaft. Zo wordt van de bajesbranche een winstgevend gebeuren gemaakt dat draait op geestdodend werk verricht door rechtelozen slaven.

De brochure wordt afgesloten met een korte verhandeling over de begrippen criminaliteit en straf en welke definities van deze begrippen voor het bajeswezen een essentiële voorwaarde vormen om in stand gehouden dan wel uitgebreid te kunnen worden. De schrijvers van de brochure roepen terecht op tot actie tegen het bajeswezen in het algemeen en de privatisering daarvan in het bijzonder. Daartoe is een uitgebreide lijst opgenomen met adressen van bedrijven die betrokken zijn bij de bouw, planning, exploitatie of toelevering aan de Nederlandse bajesen. 'Laten we de muren van de gevangenissen slopen… Steen voor steen'

Steen voor Steen; Over de privatisering van gevangenissen in Nederland.
Zonder uitgever, zonder plaats, 2014, € 0.50, 28 pag.
Verkrijgbaar bij de boekhandels Het Fort van Sjakoo (A'dam), Rosa (Groningen), De Rooie Rat (Utrecht) en diverse lokale anarchistische groepen verspreid in het land.

* Bijstandsbond: www.bijstandsbond.org.
Doorbraak: www.doorbraak.eu.

Lente

En ja, hoor, dáár zijn ze weer
met hun reactionair gezoem

kamerlid *Mug*, senator *Vlieg*
en de Minister van Veiligheid & Justitie
Hommel

én zijn louche staatssecretaris *Teek*!

– Manuel Kneepkens

Kroniek Migratiestrijd

Een belangrijk onderdeel van de huidige strijd van vluchtelingen (en migranten in het algemeen) is het uit de onzichtbaarheid treden. Het liefst zou de staat deze mensen ver buiten het zicht houden en ze geruisloos het land uitzetten. Door zo mogelijk alle acties van vluchtelingen en migranten in elke editie van Buiten de Orde te publiceren hopen we een kleine bijdrage te leveren aan het zichtbaar maken van deze mensen en het menselijk leed en het systematische en op racisme gemotiveerde onrecht dat hen wordt aangedaan. Met het overzicht willen we ook mensen inspireren de strijd van vluchtelingen en migranten in het algemeen actief te ondersteunen door directe actie: tegen grenzen, tegen nationalisme en de natiestaat, tegen racisme en voor een wereld waarin je je vrij kan bewegen en vestigen!

door No Border Netwerk

27/02/2014, Amsterdam
internationale solidariteitsweek

De Amsterdamse groep We Are Here demonstreert bij het Spaanse consulaat in Amsterdam, als onderdeel van de internationale solidariteitsweek voor de migranten die eerder deze maand bruut werden vermoord aan de Spaanse grens. Vanaf de kust schoot de Spaanse grenswacht met rubberen kogels en traangas op de mensen in het water, die vanaf de andere kant werden opgejaagd door de Marokkaanse politie op boten. Negen mensen verloren het leven; tientallen 'raakten vermist'.

02/03/2014, Amsterdam
demonstratie We Are Here

We Are Here demonstreert voor het huis van burgemeester Van der Laan (Herengracht 502, Amsterdam). 'We gaan naar Van der Laan omdat hij weigert onze groep We Are Here te helpen', aldus het persbericht. 'Hij verdeelt ons en is verantwoordelijk voor hoe mensen zonder papieren behandeld worden in Amsterdam. We zijn kwaad over de wijze waarop hij ons behandelt.'

16/03/2014, Luik
demonstratie detentiecentrum

In Luik (België) wordt gedemonstreerd tegen het detentiecentrum dat daar al vijftien jaar lang staat 'en een groeiend moorddadige en anti-vrijheidspolitiek vertegenwoordigt'.

15/03/2014, Roosendaal
vechtpartij met controleurs van de staat

Bron RTL Nieuws: 'Twee controleurs van de Arbeidsinspectie en twee medewerkers van de gemeente Roosendaal zijn zwaar mishandeld in een restaurant in die plaats. De vier bezochten het restaurant aan de Lindenburg omdat het vermoeden bestond dat één van de medewerkers illegaal in het land is. Twee mannen in de zaak bemoeiden zich ermee. Ze begonnen te schoppen en te slaan. Een achttienjarige man is aangehouden; de mogelijk illegale medewerker en één van de vechtersbazen sloegen op de vlucht.'

19/03/2014, Amsterdam
solidariteitsactie

In Amsterdam verschijnen aan ramen en balkons van kraakpanden en autonome plekken spandoeken om solidariteit en steun te betuigen aan de strijd van migranten en vluchtelingen en als protest tegen racisme en het criminaliseren van migranten.

02/04/2014, Amsterdam
sleep-inn actie

Tien Irakese ongedocumenteerden beginnen een sleep-inn actie voor de deur van Vluchtelingenwerk Nederland aan het Surinameplein in Amsterdam.

09/04/2014, Rotterdam
informatie-avond

In Rotterdam gaat het Refugee Network Rotterdam van start met een informatieavond. De bedoeling is om lokaal een sterke groep te creëren rondom de vluchtelingenstrijd.

13/04/2014, Amsterdam
kraakactie

In Amsterdam wordt een nieuw pand gekraakt door de groep We Are Here.

26/04/2014, Rotterdam
honderdste lawaaidemonstratie

Occupy Rotterdam houdt voor de honderdste keer een lawaaidemonstratie buiten detentiecentrum Rotterdam. Vorig jaar begon de actiegroep ermee; tijdens de hongerstaking stonden ze er elke dag. Nu is er nog iedere dinsdagavond en zaterdagmiddag een lawaaidemo bij het detentiecentrum.

05/05/2014, Amsterdam
demonstratie

Op Bevrijdingsdag demonstreert de groep We Are Here in Amsterdam voor hun vrijheid.

15/05/2014, Utrecht
demonstratie

Demonstratie van de nieuwe opvangorganisatie 'Toevlucht' in Utrecht. Het thema is 'Bed, bad en brood voor iedereen in onze stad'. Op 1 juni sluit de Utrechtse opvang. Toevlucht eist een structurele oplossing voor ongedocumenteerden.

15/05/2014, Amsterdam
hoger beroep Joke Kaviaar

Hoger beroep tegen de veroordeling van Joke Kaviaar tot vier maanden cel wegens 'opruiing'. Voorafgaand aan de zitting demonstreert een groep supporters door van de Dam naar het Hof te lopen, terwijl ze posters uitdelen en opplakken met een van de verboden teksten erop.

18/05/2014 – 28/06/2014, Kehl
Mars voor Vrijheid

De Mars voor Vrijheid vangt aan in Kehl (Duitsland). In een maand tijd zullen activisten met en zonder papieren naar Brussel lopen en daarbij vier keer openlijk en illegaal een natiegrens oversteken. Aan het eind van de mars wordt een actieweek gehouden, van 20 tot en met 28 juni. In die week vergaderen Europese leiders over de aanscherping van de grenscontroles.

Voor meer informatie over deze acties, over de migratiestrijd en over het No Border Netwerk, *zie www.no-border.nl.*

De Unieke Mier

Dit voorjaar verscheen bij uitgeverij Atalanta De Unieke Mier, een kinderboekje geschreven door Rymke Wiersma met tekeningen van Liefke Dolmans.

door Maartje

De mier wil geen onderdaan zijn, maar ook geen koningin

De Unieke Mier heeft geen zin om hard te werken, maar gaat liever op avontuur uit. Ze wil eten, zingen en springen, vrij zijn, zoals Salto, de sprinkhaan. Ooit woonde Salto in het mierennest, maar op een dag was hij vertrokken, de wijde wereld in. De Unieke Mier is voorbestemd haar mierenleven als werkster te slijten, maar wacht op het moment dat ze weg kan lopen. Dat is nog niet zo eenvoudig, de werksters houden elkaar in de gaten en ze worden bewaakt door grote vechtmieren. Toch lukt het haar te ontsnappen. Ze beleeft allerlei avonturen, zo wordt ze bijna koningin van een nieuwe mierensoort, en uiteindelijk loopt ze een oude vriend tegen het lijf...

De Unieke Mier is een charmante vertelling die duidelijk probeert de lezer te prikkelen. Door de ogen van de Unieke Mier worden onderwerpen als individualiteit, vragen mogen stellen en werkmoraal aangesneden. De mier wil geen onderdaan zijn, maar ook geen koningin, ze wil niet dienen maar ook niet heersen.

De schrijfster van dit verhaal is Rymke Wiersma. Ze heeft meerdere kinderboeken geschreven, zoals Filo en Sofietje, En de koe zei boe en Het beste voor de aarde - het moeilijkste kinderboek van altijd, boeken voor oudere en jongere kinderen. Na het lezen van De Unieke Mier werd ik benieuwd naar haar beweegredenen, inspiratie, naar hoe ze haar onderwerpen kiest, en besloot haar uit te nodigen voor een gesprek.

Zou je wat meer willen vertellen over jezelf en uitgeverij Atalanta?

Ik heb van jongs af aan altijd al veel geschreven, dagboeken, gedichten, verhalen. Het idee om schrijfster te worden sluimerde toen al in mijn achterhoofd, maar tegelijkertijd bleef het ook heel abstract. Na de middelbare school wilde ik Nederlands gaan studeren, maar helaas werd ik uitgeloot. Via allerlei omzwervingen belandde ik uiteindelijk op de Sociale Academie in Driebergen. In die tijd was deze school heel erg links en vooruitstrevend, en ik denk dat ik vooral ook met mijn persoonlijke ontwikkeling bezig ben geweest daar. Ik was in die tijd heel veel bezig met feminisme. Na de Academie had ik geen zin om met mijn diploma aan de slag te gaan, en stortte me op het opzetten van een drukkerij. Met vijf vrouwen begonnen we deze in een kraakpand in Utrecht. Er was geen water, elektriciteit of infrastructuur, we hebben alles zelf aangelegd. Na anderhalf jaar werd het pand echter verkocht, en moesten we op zoek naar een nieuwe ruimte. Die hadden we al snel gevonden, gehuurd weliswaar, maar ook deze plek had behoorlijk wat opknapwerk nodig. In 1982 begonnen we echt met drukken. Mijn eerste boekje was De Egeltjes, een kinderboek over egels die het voor elkaar krijgen het autoverkeer terug te dringen. We drukten ook voor anderen, maar wel alleen dingen die we zelf ook zagen zitten, we waren behoorlijk kritisch en radicaal. In die tijd begon ik me steeds meer thuis te voelen in anarchistische kringen. Ook werd veganisme voor mij een belangrijk thema. Toen was dat nog een rariteit, als je bijvoorbeeld de Pinksterlanddagen in Appelscha van nu vergelijkt met de jaren tachtig... Nu is het eigenlijk normaal dat de kantine veganistisch en veelal biologisch is, toen was dat wel anders.

Die drukkerij, dat was het begin van Atalanta?

Ja, Atalanta bestaat dus vanaf de vroege jaren tachtig. In het begin drukten we alles zelf, en gaven het vervolgens uit. Na een paar jaar waren we nog met drie vrouwen, later met twee, Weia en ik. In 1989 zijn we dikkere boeken gaan schrijven en uitgeven en die hebben we ergens anders laten drukken. Nu worden bijna al onze uitgaven gedrukt door anderen, alleen kleine dingen, zoals brochures en folders, maken we thuis. We hebben een aparte werkruimte met een goed kopieerapparaat en een snijmachine. De drukpers en alle andere machines hebben we weggegeven.

Waren jullie bewust met alleen vrouwen in de drukkerij-groep?

Een tijd lang wel. Atalanta was een vrouwendrukkerij, daar waren er meer van in die tijd. Virginia in Amsterdam was de bekendste. Feminisme was voor mij heel belangrijk, net als lesbisch zijn. Ik deed eigenlijk alles met vrouwen, woonde met alleen vrouwen. Maar dat veranderde ook weer. Na 1985 zakte de radicale vrouwenbeweging in, veel vrouwen veranderden hun focus en kozen voor carrière, gezin of gingen de spirituele kant op. Weia en ik vormen de vaste kern van Atalanta, maar we werden en worden regelmatig geholpen door vrienden, vrouwen en mannen.

Met welke andere projecten hield je je naast Atalanta bezig?

Ik denk dat we wel tien jaar lang met een groep bezig zijn geweest plannen te maken voor het opzetten van een anarchistisch, feministisch, ecologisch en veganistisch woonproject, een dorpje, gehucht of grote woongroep: Akigoloké, oftewel ékologika. We waren echter nooit met echt genoeg mensen om dit in eerste instantie heel praktische idee echt tot uitvoer te brengen. De vaste kern bestond uit ongeveer twaalf mensen, terwijl we voor het project een groep van ongeveer dertig mensen in gedachten hadden. Het praktische ging er daarmee na verloop van tijd een beetje van af, maar we bleven heel veel praten en discussiëren. En de meesten van deze groep zie ik nog steeds.

Je hebt best wel veel kinderboeken geschreven. Waarom kinderboeken?
Ik heb vaak helemaal niet het vooropgezette plan een kinderboek te schrijven. Ik schrijf vanuit een idee dat ineens in me opkomt, en soms is dat een verhaal voor kinderen. De Unieke Mier bijvoorbeeld, dat verhaal ontstond spontaan. En dan ga ik schrijven. Niet dat het altijd zo gaat. Het idee voor Filo en Sofietje bijvoorbeeld sluimerde al heel lang, en ik heb wat dat boek betreft wel meer van tevoren nagedacht over de onderwerpen die ik belangrijk vond daar in terug te laten keren.

Wat voor boeken en teksten schrijf je nog meer?
Eigenlijk is dat heel breed. Ik ben dus begonnen met De Egeltjes, daarna volgde Hondje, dat schreef ik in de tijd dat ik als feministe de link begon te leggen naar veganisme en dierenbevrijding. Mijn volgende boek werd Het beste voor de aarde – het moeilijkste kinderboek van altijd. Weia schreef in diezelfde tijd het boek Hoe komen kringen in het water. Dat boek wilden we eerst samen schrijven. We probeerden de verschillende thema's waarmee we bezig waren, zoals anarchisme, feminisme en veganisme met elkaar te verbinden. Voor ons was het allemaal logisch, maar voor anderen blijkbaar niet. In onze zoektocht naar diepere verbanden kwamen we terecht in de filosofie. Niet alleen politieke filosofie, maar vooral kennistheorie. We wilden begrijpen hoe het komt dat zo weinig mensen veranderingsgezind zijn. Ik zou in dat boek een hoofdstuk over opvoeding schrijven en bedacht dat het leuk zou zijn dat dat hoofdstuk niet over de hoofden van kinderen heen geschreven werd, dus ik schreef het als een soort brief aan kinderen. Dat beviel me zo goed dat ik besloot er een apart boek van te maken. Dat werd Het beste voor de aarde. Het is nu uitverkocht, maar dat gaan we zeker nog eens laten herdrukken.

Daarna schreef ik een boek voor jongeren, in de praktijk meestal meiden, over uiterlijk, de schoonheidsmythe en omstreken. Dat heet De kinderen van de heksen. In kleine kring is dat een bestsellertje geweest, van de herdruk hebben we nu nog een paar dozen staan. Toch is het onderwerp nog steeds actueel. Behalve wat kleinere dingen schreef ik verder nog een filosofisch boek: Stoïsche notities. Doordat we voor die andere boeken de filosofie ingedoken waren was ik min of meer verliefd op de stoïcijnen geworden. Ondertussen had ik een aantal jaar filosofie gestudeerd. Jarenlang heb ik me in die stoïcijnen en andere oude Griekse filosofen verdiept. Ik zag interessante raakvlakken met anarchisme, zoals Anton Constandse beschreef in zijn boek Het soevereine ik, en ook in de dikke pil van Marshall, Demanding the impossible wordt de stoïcijn Zeno als een soort voorloper van het anarchisme beschreven.

Ik heb de ambitie nog heel veel te schrijven, ook wel een ander soort boeken dan ik tot nu toe heb geschreven, meer literair. Mijn volgende boek, dat binnenkort uitkomt, gaat over een veertienjarig meisje dat wegloopt van huis en in de kraakbeweging terecht komt. Er zitten allerlei thema's in het verhaal, onder andere over vriendschap en liefde, over persoonlijke dilemma's, bijvoorbeeld hoe de wereld willen verbeteren soms botst met je persoonlijke behoeften. Met dit boek ben ik al jaren bezig, iedere keer verander ik weer dingen, dan vind ik bijvoorbeeld dat ik bepaalde dingen te expliciet heb gemaakt. Ik wil niet belerend zijn of zo overkomen.

Je zegt dat het idee voor De Unieke Mier spontaan is ontstaan. Betekent dat dat je ook niet geïnspireerd bent door iets of iemand daarvoor?
Het leek alsof het verhaal spontaan in me opkwam, maar misschien ben ik onbewust geïnspireerd door De krekel en de mier van Jean de La Fontaine. De mier werkt in die fabel de hele zomer om een wintervoorraad aan te leggen, terwijl de krekel geniet van het zonnetje en zingt voor de mier, die het gezang echter niet op prijs stelt. De krekel bekommert zich niet om de toekomst, totdat het koud wordt en hij geen eten meer heeft. Hij klopt aan bij de mier voor hulp, waarop deze hem de les leest: wie niet werkt zal niet eten. Ik weet niet of La Fontaine die boodschap ook uit heeft willen dragen, maar mijn verhaaltje kun je lezen als een soort tegenhanger van die beroemde fabel. In ieder geval wilde ik spelen met dat idee van die brave hardwerkende mier, en een soort pleidooi houden voor de levenskunst van de krekel die bij mij een sprinkhaan is. In het Frans heet de fabel trouwens La cigale et la fourmi. De cicade en de mier, maar de moraal blijft hetzelfde: niet zingen maar werken.

Ik wilde spelen met dat idee van die brave hardwerkende mier

Hoe ontstond het idee Liefke te vragen het verhaal te illustreren?
Liefke woont tegenwoordig in Brussel, maar jaren geleden, toen ze nog in Utrecht woonde had ze op de muur van haar wc heel mooie tekeningetjes van mieren geplakt. Ik had toen al een deel van het verhaal over de unieke mier geschreven, en kreeg door die miertjes van haar weer zin om ermee verder te gaan. Toen ik vroeg of ze het verhaal wilde illustreren zei ze meteen ja. Ik heb haar verschillende versies van het verhaal laten lezen en zij heeft veel verschillende tekeningen gemaakt. Het was grappig dat de mieren steeds woester werden. Brutaler. Dat paste goed bij het verhaal. We hebben dit niet heel erg gestructureerd aangepakt, dus niet per scene gedacht over een geschikte tekening of zoiets. Dat was een bewuste keus. De tekeningen zijn geen letterlijke illustraties bij het verhaal, maar wel zo gekozen dat ze er goed bij passen. Dat kiezen hebben we gezamenlijk gedaan met onder andere Weia, die de vormgeving van het boekje voor haar rekening nam.

Tot slot een laatste vraag, welke kinderboeken vond je zelf vroeger leuk om te lezen of werd je graag uit voorgelezen?
Ik kan niet een, twee, drie schrijvers of boeken noemen uit mijn kindertijd die ik graag las. Maar in ieder geval vond ik het altijd leuk om over dieren te lezen. En schrijvers uit een latere periode die ik graag lees zijn Guus Kuijer en Toon Tellegen. Guus Kuijers boeken over Madelief en vooral Polleke, spreken me enorm aan, zowel de kritische en zelfstandig denkende kinderen die hij beschrijft als zijn schrijfstijl. Toon Tellegen heeft veel verhalen over dieren geschreven. Hij doet het wel anders dan ik, 'vermenselijkt' de dieren meer. Er zijn meer schrijvers die dat doen, dieren een huisje en meubels geven en ze thee laten zetten. Ik houd daar zelf niet van, maar van Toon Tellegen kan ik het goed hebben, omdat zijn verhalen echt juweeltjes zijn, waarin hij schattigheid, taalspel en filosofie weet te combineren. Daarom zijn zijn boeken ook razend populair bij volwassenen. Als ik zelf over dieren schrijf wil ik de dieren meer dier laten, zoals ze zijn.

Economie:
HERSTEL VAN KORTE DUUR

DOOR KEES STAD

bijvoorbeeld de banken [2], die hele kantoortorens vol economen in dienst hebben om de markt te analyseren. Maar het is vooral tekenend voor de enorme onzekerheid en volatiliteit van de hedendaagse economie dat zelfs de grootste deskundigen geen grip meer hebben op diens ontwikkeling. Bij *Buiten de Orde* weten we natuurlijk beter en zeggen we al jaren: er is niets van de Grote Crisis van 2008 geleerd en er is ook niets gedaan om nieuwe crises te voorkomen, en ze komen in steeds sneller tempo. Vraag aan ons antikapitalisten is: kunnen we die aangrijpen om van dit systeem verlost te worden?

Er is altijd wel een toevallige factor die als verklaring kan zorgen voor de haperende economie

Het meteorologische voorjaar betekende bepaald geen frisse opbloei van de economie. Terwijl het kwartaal ervoor voor het eerst sinds jaren een minimale groei van het BBP liet zien (0,1 procent!), hetgeen met trompetgeschal onthaald werd door Rutte en zijn herauten bij de media, was er in het eerste kwartaal van 2014 meteen weer een dip. In plaats van voortzetting en zelfs vergroting van de groei van eind 2013, zakken 'we' dus meteen daarna weer door het ijs. [1]

De berichtgeving over de zeperd van het eerste kwartaal van 2014 stond (qua volume en toon) in geen verhouding tot die over die over de 'groei' van eind 2013. Als verklaring van deze – voor mainstream-economen weer geheel onverwachte – krimp werd veelal aangevoerd dat de winter 'te zacht' was geweest. Daardoor is er weinig aardgas verkocht. Met andere woorden: onze stookkosten krikken het BBP op en worden door Rutte vervolgens gebruikt om aan te tonen dat het 'de goede kant opgaat'. Wat ook meespeelde en in de financiële pers onderbelicht bleef, was dat het 'herstel' van eind 2013 voor een groot deel kwam omdat mensen nog snel auto's gingen kopen omdat bepaalde belastingvoordelen (die ook waren ingesteld om de verkoop te stimuleren) begin 2014 zouden komen te vervallen.

Ook bij de berichtgeving over de internationale economie, die ook maar niet goed op gang wil komen, blijven mainstream media opvallend vaak in smoesjes steken en ontbreekt een structurele analyse. Er is altijd wel een toevallige factor die als verklaring kan zorgen voor de haperende economie, en die niets met de systematiek van het economische systeem te maken heeft. Nu wordt de crisis in Oekraïne als incidentele stoorzender aangevoerd. En anders komt het wel door het kwakkelen in China.

Depressie duurt voort

Het eerste kwartaal van 2014 leverde voor de Nederlandse economie een krimp op van 1,4 procent ten opzichte van het kwartaal daarvoor, en 0,5 procent op jaarbasis. Dat is dus aanzienlijk en het is eigenlijk een giller dat het totaal onverwacht kwam voor

Wie economische doemberichten verzamelt, zoals ondergetekende, heeft tegenwoordig ook mooie tijden: 'Na de dotcomzeepbel aan het begin van dit millennium en de financiële crisis die sinds 2008 de wereld in z'n greep hield, staat de volgende crisis alweer op ons te wachten. 'In 2015 zou er wel eens een nieuwe oliecrisis kunnen losbarsten', voorspelt Jeremy Leggett, sociaal ondernemer, auteur en activist, in zijn nieuwe boek *Uit de olie*. 'Iedereen zou zich hier zorgen over moeten maken', zegt hij (http://www.oneworld.nl/volgende-crisis-slaat-2015-toe).

'Portugal staat er absoluut beroerd voor, het is helemaal niet opgeschoten. De overheidsschuld is 130 procent van het BNP, de private schulden zijn 260 procent van het BNP, er is een handelstekort van 3 procent, de werkloosheid is 15 procent. Het gaat dus helemaal nergens over, ik zie niet waar Portugal het geld vandaan moet halen om de schulden terug te betalen', aldus een sombere Hans de Geus (http://www.ad.nl/ad/nl/1421/Nederland/video/detail/3648998/De-Geus-gaat-helemaal-niet-goed-met-Portugal.dhtml). (Portugal kondigde in mei aan dat het geen nieuwe lening van de Troika nodig zou hebben, hetgeen door Europese politici aange-

grepen werd als 'bewijs' dat hun crisisbeleid juist was geweest.)

'Hoewel technologieaandelen al flink in de uitverkoop gingen de laatste weken, staat de Amerikaanse aandelenmarkt als geheel nog altijd een 'dramatische correctie' te wachten in de tweede helft van het jaar', zo zegt Marc Faber, die ook wel bekend staat als Dr. Doom (http://www.belegger.nl/beurstips-en-handelskansen/2649940/dr-doom-crash-komt-in-tweede-helft-van-jaar.html).

'Nederland moet meer dan ooit structurele hervormingen blijven doorvoeren om de groei van de economie te bevorderen.' Dat stelt de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) in een rapport over Nederland, dat vandaag is gepubliceerd (http://www.nrc.nl/nieuws/2014/04/24/oeso-nederlandse-hypotheekschuld-gevaar-voor-banken-meer-hervormen/). Het rapport wijst onder andere op de alarmerende hoogte van de huishoudschulden in Nederland, die geheel voor rekening komen van de hypotheekschulden. Een derde van de huisbezitters met een lopende hypotheek staan zoals dat heet 'onder water', wat wil zeggen dat hun schuld hoger is dan de waarde van het huis.

Deskundologen

Maar het eerste kwartaal van 2014 was ongetwijfeld ook dat van de Franse econoom Piketty. Die schreef een doorwrocht boek dat al een jaar geleden in het Frans uitkwam over kapitaal in de 21ste eeuw (*Le Capital au XXIe siècle* – red.). Het boek werd aanvankelijk nauwelijks opgemerkt, maar toen de Engelse vertaling uitkwam werd het de hemel ingeprezen door mediamannetjes als Paul Krugman en Martin Wolf. Sindsdien is Piketty's naam niet meer in de economische media te missen. Zelf is de econoom van een verfrissende nuchterheid en verklaart hij in interviews openlijk dat hij betwijfelt of al die mensen die hem aanprijzen zijn boek wel gelezen hebben. Ook heeft hij al openlijk toegegeven dat hij Marx (immers schrijver van het boek *Het Kapitaal* in de 19e eeuw, waarmee zijn werk veelvuldig vergeleken wordt) zelf nooit gelezen heeft. Op internet regent het samenvattingen van zijn boek, dat in de kortste omschrijving neerkomt op de – goed onderbouwde – constatering dat kapitaalbezitters in de loop der tijden, en momenteel zeker weer, meer waarde aan hun bezit kunnen toevoegen dan mensen die van arbeid moeten leven. Door deregulering zal dat verschil in de toekomst alleen maar toenemen volgens de auteur en zijn team onderzoekers, en er moet ingegrepen worden om spanningen te verminderen. Bijvoorbeeld door rijken beter te belasten (zie bijvoorbeeld: http://www.vox.com/2014/4/8/5592198/the-short-guide-to-capital-in-the-21st-century).

Er komen de laatste tijd meer boeken uit die grondig onderzoeken hoe neoliberalisme de kapitalistische verhoudingen heeft veranderd. Een ander bruikbaar werk is *The New Way* van de Franse wetenschappers Pierre Dardot en Christian Laval dat elders in dit nummer besproken wordt en het standaardwerk van Philip Mirowski, *Never Let a Serious Crisis Go to Waste*, waar al in een eerder nummer naar verwezen werd.

Een van de conclusies in beide boeken is dat neoliberalisme zijn kracht haalt uit het feit dat het zich juist niet beperkt tot het economische veld, maar z'n ongeschreven regels heeft gevestigd op alle gebieden van menselijke relaties.

Ander economisch nieuws

Een typerend staaltje van Nederlandse handelsgeest is het geval van de overheidskredietverschaffer FMO in Honduras die een stuwdam financiert waar bewoners fel tegen zijn en waar deze een hoge prijs voor betalen (http://www.joop.nl/wereld/detail/artikel/26750 _ nederlandse _ bank _ is _ medeplichtig _ aan _ moord _ en _ mensenrechtenschendingen/).

Lichtpuntjes zijn er echter ook. Zo beginnen campagnes tegen de rol van banken bij de handel in (voedings)grondstoffen af en toe resultaten op te leveren. De meeste Duitse banken hebben zich onder druk van acties teruggetrokken uit speculatie met voedsel (met de Deutsche Bank als enige uitzondering, die dan ook nu alle pijlen op zich gericht ziet). Volgens de *Financial Times* (van 21 april 2014) heeft nu ook de machtige Barclays Bank besloten om te stoppen met zaken doen met (agrarische) grondstoffen. Als reden wordt gemeld dat 'de winsten in die sector afnemen en de regelgeving veel strikter is geworden'.

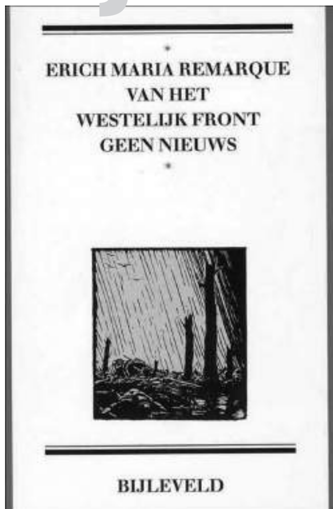
Ook het verzet tegen het vrijhandelsakkoord TTIP (tussen de VS en de EU) is – in ieder geval in Europa – enigszins op stoom gekomen en baart de politici die voorstander zijn van het akkoord zorgen. Op 15 mei werd een demonstratie in Brussel tegen een zakenconferentie waar de halve Europese regering door het bedrijfsleven werd onthaald, grotendeels opgesloten. Ook waren er in meerdere Duitse steden demonstraties tegen het Europese crisisbeleid en TTIP (zie blockupy.org voor meer nieuws).

Noten:

1 Zie verbluffende CBS-statistieken hier: aanhoudende krimp vanaf vierde kwartaal 2011 tot en met derde kwartaal 2013. Dan een kwartaal 'groei' en meteen weer krimp: http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/macro-economie/publicaties/dne/economische-groei/archief/2014/2014-15-05-01-ne-e.htm.

2 Banken puzzelen met nieuwe groeiraming: http://www.nu.nl/economie/3778139/banken-puzzelen-nieuwe-groeiraming.html.

Sjakoo's Boekentips

Erich Maria Remarque

Van het westelijk front geen nieuws

2013, 208 pag., € 19.95
Bijleveld, Utrecht, ISBN 9789061319986

Op 31 januari 1929 publiceerde Remarque zijn *Im Westen nichts Neues*. Alleen al van de Nederlandse uitgave werden er in de eerste jaren na verschijnen (eveneens 1929) meer dan honderdduizend verkocht, tot de bezetter het boek in 1940 in beslag nam. *Van het westelijk front geen nieuws* is sedert de eerste dag van verschijnen niet alleen een literair monument geweest, maar een politiek feit van grote betekenis. Door de sobere en pregnante beschrijving van de oorlogswaanzin werd het werk ogenblikkelijk en blijvend herkend als een der belangrijkste en indrukwekkendste boeken van de moderne tijd. Nog altijd is dit meesterwerk een manifest van wat literatuur vermag: zelden is de menselijke werkelijkheid verwoord in zo een beslissende leeservaring. De ultieme anti-oorlogsroman. Deze jubileumeditie gaat vergezeld van de dvd van de prachtige Amerikaanse verfilming van Lewis Milestone uit 1930.

Adam Hochschild

Verzet en eendracht

2014, 464 pag., € 15.00
Meulenhoff, Amsterdam, ISBN 9789029089562

Van de Eerste Wereldoorlog zijn de begraafplaatsen en loopgraven in Noord-Frankrijk en België de trieste, stille getuigen. In *Verzet en eendracht* brengt Adam Hochschild de persoonlijke verhalen achter deze gruwelijke oorlog tot leven. Hij portretteert de oorlogshelden, maar vertelt ook de lang genegeerde drama's van de tegenstanders, onder wie een toekomstige Nobelprijswinnaar en een redacteur die een krant op wc-papier uitgaf voor zijn medegevangenen die vanwege hun verzet achter de tralies zaten. Hochschild geeft een veelzijdig beeld van een oorlog die aan alle oorlogen een einde had moeten maken. Door de beschrijvingen van de levens van de historische personen leest *Verzet en eendracht* als een roman.

De AS 186/187 De Grote Oorlog

Mei 2014, 72 pag., € 7.50
De AS, Den Bosch, Geen ISBN

Het onderwerp van deze nieuwe editie van *De AS* is in vele opzichten aangrijpend en getuigt van de absolute waanzin van militarisme en de even grote gekte van moderne oorlogvoering. Over deze periode valt het nodige te vertellen vanuit een anarchistisch of libertair perspectief. Om te beginnen onderzoekt Marius de Geus in dit nummer op welke wijze de Grote Oorlog bepaalde karakteristieke beelden, ideeën en indrukken in ons collectieve geheugen over die periode heeft achtergelaten. Gastauteur Ron Blom beschrijft in zijn bijdragen de ideologische debatten over het antimilitarisme en concentreert zich vooral op de historische en politieke verwikkelingen in Nederland van 1914 tot 1918. Met name komen de muiterijen en de antimilitaristische activiteiten in het leger aan de orde. Eveneens vanuit een geschiedkundige invalshoek gaat Arie Hazekamp dieper in op het bekende Dienstweigeringsmanifest uit het jaar 1915. Bovendien beschrijft Hans Ramaer hoe tijdens de Eerste Wereldoorlog invloedrijke anarchisten zoals Peter Kropotkin, Paul Reclus en Christiaan Cornelissen zich middels een manifest tot de oorlogvoerende naties richtten. Verder treft de lezer een artikel aan van Martin Smit over de executies van honderden geallieerde soldaten die werden beschuldigd van lafheid en desertie, en die – zoals zal blijken – voor een groot deel naderhand zijn gerehabiliteerd. Ook zijn in deze uitgave overgenomen een vertaald en verrassend aandoenlijk verhaal getiteld 'De onbekende soldaat' van Ret Marut (later bekend geworden als de mysterieuze B. Traven), en meerdere besprekingen (door Martin Smit en anderen) van relevante publicaties alsmede een artikel over de Duitse anarchist Ernst Friedrich, schrijver van *Oorlog aan den Oorlog* (1924) en oprichter van het Anti-Oorlogsmuseum te Berlijn.

Hans Koning

Het fatale schot of hoe Gavrilo Princip de Eerste Wereldoorlog ontketende

2013, 208 pag., € 24.95
Walburg Pers, Zutphen, ISBN 9789057309120

Neem een Servische nationalist, geef hem een Belgisch pistool en hij schiet een wereldoorlog op gang. Zo zou je het simpel kunnen stellen. Onlangs kwam een reeds in eerder in 1976 verschenen boek in herdruk uit. Hans Koning was journalist en schrijver, geboren in Amsterdam, maar hij woonde het grootste deel van zijn leven in de VS. In 1974 publiceerde hij de roman *Death of a schoolboy*, in 1976 verscheen bij Meulenhoff in de vertaling *De dood van Gavrilo Princip*. Het boek werd verfilmd door Peter Patzak in 1990 (de trailer staat online*). Het betreft het geromantiseerde verhaal van Gavrilo Princip, de jonge Servische nationalist die aartshertog Franz Ferdinand doodschoot op Sint-Vitus dag, bij diens bezoek aan Sarajevo. Aan het woord is de gevangen genomen, geketende Gavrilo die terugkijkt op zijn daad en hoe het allemaal zo ver gekomen is. Hans Koning besteed ook uitgebreid aandacht aan de anarchistische vorming van Princip die een gepassioneerd lezer van Kropotkin en Bakoenin was. Walburg Press bracht het boek onlangs opnieuw uit onder de titel *Het fatale schot*. Deze editie is voorzien van een voorwoord van

Jakko Pekelder, Duitsland deskundige aan de UVA, die een idiote parallel trekt tussen Princip en Bin Laden, die uiteraard volslagen mank gaat.

* *http://www.atlasfilm.com/product/by-genre/drama/tr-death-of-a-school-boy.html*

Volin

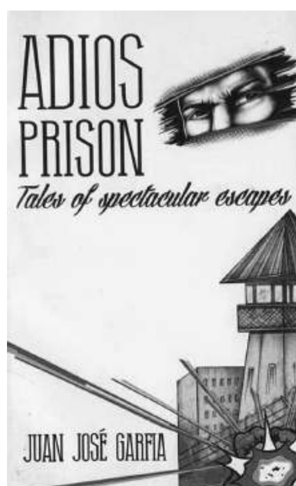
De ongekende revolutie
2014, 723 pag., € 11.00
Tumult, Brussel, Zonder ISBN

Volin[e] was een Russische anarchist. Zijn standaardwerk over de begintijd van de Russische Revolutie verscheen pas voor het eerst in 1947, twee jaar na zijn dood. Hij beschrijft hoe de bolsjewieken van het begin af aan op een totale machtsovername aanstuurden en in toenemende mate iedere vorm van oppositie binnen de Sovjet-Unie onderdrukten en uitroeiden. Volin[e] werd op last van Trotsky zelf ter dood veroordeeld, maar onder druk van een enorme internationale campagne moest men hem vrijlaten. Volin[e] ging in ballingschap naar Frankrijk, waar hij in 1945 stierf. Hij schreef een groot aantal andere brochures en artikelen. In dit boek wordt gedetailleerd en levendig verslag gedaan over het verloop van de revolutie en met name over de twee anarchistische bewegingen die zich gewapenderhand tegen de bolsjewisering van de revolutie verzetten: de opstandige matrozen en arbeiders van Kronstadt, en de boerenguerrilla onder leiding van Nestor Makhno. Een lijvige klassieker die eindelijk in Nederlandse vertaling verkrijgbaar is.

Juan José Garfía

Adíos Prisón – Ontsnappingsverhalen
2014, 134 pag., € 5.00
Roofdruk Edities, Amsterdam, Zonder ISBN

De voornaamste taak die iedere gevangene zich stelt is om zo snel mogelijk uit de bajes weg te komen. Als dat niet door de voordeur lukt, dan blijft er slechts het de benen nemen over. Onder de gevangenen in Spanje die er het belabberds aan toe zijn, vallen diegenen die onder het zogenaamde FIES-regime worden vastgehouden. Dat zijn de vervloekte bajesklanten die telkens dwars liggen, protesten organiseren, de buitenwereld mobiliseren en als de gelegenheid daar is: 'm smeren. Sommigen hebben zich zelfs aan het schrijven gezet van hun wederwaardigheden en hun strijd. De anarchistische gevangene Juan José Garfía schotelt ons in deze rauwe verhalen een nieuwe visie van de utopie en een handleiding uit eerste hand om de bajes van binnenuit te leren kennen. En om eruit te ontsnappen. Garfía ontsnapte enorm vaak om helaas meestal weer opgepakt te worden. Dit boek werd in Spanje ook verfilmd onder de titel *Días de luz*. Nu voor het eerst in Nederlandse vertaling verkrijgbaar.

Nicola Sacco & Bartolomeo Vanzetti

Brieven van Sacco en Vanzetti
2014, 330 pag., € 20.00
Kelder Uitgeverij/Uitgeverij Iris, Utrecht/Amsterdam, ISBN 9789079395200

Op 23 augustus 1927 vond er een politieke en gerechtelijke moord plaats op de anarchistische arbeiders Nicola Sacco en Bartolomeo Vanzetti. Deze anarchisten werden ten onrechte wegens een roofoverval op een geldloper veroordeeld tot de doodstraf. Ondanks de overtuigende bewijzen voor hun onschuld en een bekentenis van de werkelijke dader, werden zij niet vrijgesproken, omdat de politieke en gerechtelijke autoriteiten – in hun panische angst voor het 'rode' gevaar – een voorbeeld wilden stellen. Protesten van geleerden, kunstenaars, schrijvers en van honderdduizenden arbeiders wereldwijd mochten niet baten. Na hun executie besloten leden van het Verdedigingscomité Sacco en Vanzetti dat het enige middel om hen recht te doen was om hun brieven, die zij schreven tijdens hun zeven jaar durende lijdensweg, uit te geven. De brieven zijn een monument van menselijkheid, van liefde, schoonheid en strijdvaardigheid voor een vrije en rechtvaardige maatschappij. De brieven zijn geschreven in een schitterende, aangrijpende en beeldende taal. Terecht wordt hun leven 'De Passie van de Twintigste Eeuw' genoemd. In 1977 verscheen voor het eerst een Nederlandse vertaling van een selectie van de brieven van Sacco en Vanzetti, vertaald door Willem Gevers en zijn zoon Dick Gevers. Dick Gevers heeft nu een sterk uitgebreide en gecorrigeerde versie samengesteld, met een nieuw voorwoord en vele brieven die nu voor het eerst in Nederlandse vertaling beschikbaar komen. Hierin opgenomen zijn alle brieven die Sacco en Vanzetti tijdens hun detentietijd schreven, die door de adressanten vrijgegeven zijn voor publicatie. Martin Smit schreef het voorwoord en hielp bij de redactie.

Al de besproken boeken zijn verkrijgbaar/bestelbaar bij de betere boekhandels (Fort van Sjakoo te Amsterdam, Rosa te Groningen en de Rooie Rat te Utrecht). Het Fort van Sjakoo verzorgde deze rubriek en heeft de boeken ook op voorraad. Ondersteun de laatste alternatieve boekhandels van Nederland en bestel je boeken daar.

Fort van Sjakoo,
Jodenbreestraat 24 te Amsterdam,
020-6258979 • info@sjakoo.nl • http://www.sjakoo.nl.

André Masson - De risico's van de oorlog

André Masson (Balagny-sur-Thérain, (*departement* Oise), 4 januari 1896 - Parijs, 28 *oktober* 1987) *is een van de surrealisten van het eerste uur. Hij was medeondertekenaar van het eerste manifest van het surrealisme in* 1924. *Hij verwierf de bewondering van zijn kameraden voor de wijze waarop hij met pen en kwast eigen werelden op papier wist te zetten en zo een vorm van* peinture automatique *wist te scheppen. Algemeen was men ervan overtuigd dat hij daarmee de werking van zijn onderbewuste als drijfveer gebruikte voor zijn expressie, waarbij vooral het erotische als motief opviel.*

In een later interview, waarmee zijn essaybundel L*a mémoire du monde* wordt geopend, stelt hij: 'Toen ik twintig jaar was waren een paar weken oorlogservaring genoeg om van een excessieve en tedere sensibiliteit over te gaan naar een brute gevoelloosheid. Na dit bloedbad kwam er een lang en moeilijk herstel, waarbij ik een *onstabiel* evenwicht vond. Genezen? Maar er is nooit zekerheid geweest, alleen maar overleving – en dat dan nog bedreigd.'

In deze bundel zijn een kleine vijftig pagina's gewijd aan oorlogsherinneringen, die zich in 1916 en 1917 afspelen. Hij maakt dood en verderf mee en raakt zelfs achter Duitse linies verdwaald. Op 16 april 1917 raakt hij gewond tijdens een van de vele bestormingen aan de Somme; hij blijft een nacht in niemandsland liggen en ontwaakt na bewusteloosheid in een militair hospitaal, waar men hem weet op te lappen. Via gebombardeerde lazaretten en Saint Germain en Laye wordt hij zover opgelapt dat men hem weer voor militaire oefening naar een kazerne stuurt. Daar rukt een officier van wacht zijn wond open en bloedend als een rund rent hij de kazerne uit – naar huis. Daar pakt de militaire politie hem op en belandt hij in de psychiatrische kliniek van Val de Grace. Maar voordat zijn diagnose is gesteld is zijn wond zozeer geïnfecteerd dat men hem wegens de stank weer naar een ziekenhuis stuurt. Uiteindelijk komt hij in het najaar van 1918 weer in het leger terug, waar hij in vredestijd zijn dienst uitzit.

Het kan niet anders of ook deze herinneringen en de dreiging van nieuwe oorlogen – hij verbleef van 1934-1936 in Spanje, waar een burgeroorlog uitbrak – hebben hun weerslag gevonden in tal van tekeningen en schilderijen. In het Museum Guislain te Gent, dat tot 30 juni een tentoonstelling wijdt aan oorlog en trauma, worden verschillende tekeningen van zijn hand vertoond, waarin het oorlogsverleden wordt opgeroepen en tot nagenoeg abstracte spookbeelden gereduceerd.

Wij laten nu André Masson aan het woord.

DE VERTALER

Anatomie van de angst

[…] De angst is het doek dat voor het 'het oorlogstoneel' opgaat. Bij het naderen van de vuurlinie komt zij pontificaal tevoorschijn. De wolken worden grijs – de kleur van as. Het schijnsel van de schoten dat zich al van verre aankondigt, wordt duidelijker. Er wordt geen woord meer gezegd, alleen maar bevolen.

Stank: 'er hangt een verschrikkelijke walm van alcohol' is niet zomaar verbeelding, het is een sensatie die iedereen meemaakt: een geur die vrijwel dronken maakt, en die bestaat uit een verpestende moerasdamp, bederf en salpeter (het kruit).

> Er wordt geen woord meer gezegd, alleen maar bevolen

Deze aanvankelijke huivering heeft iedereen, daar moet je overheen komen, en in de meeste gevallen moet de gebruikelijke 'vuurdoop' afdoende zijn geweest. Maar in deze grote wurgende angst zetten zich individuele angsten vast – eventjes, en meestal komt men ook daaroverheen.

Zouden ze niet over deze angst in de angst heen komen, dan zouden er geen strijders meer zijn!
Wanneer deze angst blijft voortduren, dan merk je dat door een welbekende urinestoring of door een naar gevoel met dezelfde effecten als zeeziekte: duizelingen, misselijkheid en extreme zwakte. Of door een zenuwcrisis: de jonge soldaat vervloekt zijn vader en zijn moeder voordat hij uitbarst in een delirium dat ze met vuistslagen de kop in moeten drukken.

De satori

En dan iets over de anti-angst. Intensief gevaar, bijvoorbeeld een artilleriebombardement over de loopgraaf, kan een gedaanteverandering van het slachtoffer mogelijk of waarschijnlijk maken: de angst verandert in verrukking. Ik herinner mij een stortbui van granaten van allerlei kalibers op de loopgraaf en naar de overkant – een vloedgolf van ijzer en vuur – of zoals een 'collega' het noemde: een onweer van staal [Hij bedoelt Ernst Jünger, I*n Stahlgewittern* – JB].

Leunend tegen de achterwand van de loopgraaf hield ik uitdagend mijn hoofd overeind. Een projectiel ontploft op het schietgat en doodt mijn beide buren. Een enorme scherf vliegt fluitend een paar centimeter langs mijn hoofd en graaft zich op de aarden wal waartegen ik leunde. Altijd die drie oorlogsfactoren: Geluk, Toeval, Onrecht. Waarom word ik gespaard? – De hevigheid van het schieten is op zijn hoogtepunt. Juist toen werd ik bevangen door een gevoel van ongekende *kalmte*. Er was niets meer, geen verleden, geen toekomst, alleen het nu, en dat nu was die pure kalmte. Die leegte was volheid. Alsof ik zojuist in een volmaakt heelal was geboren. Toen ik heel wat jaren later een Japanse vriend iets van deze innerlijke ervaring meedeelde, zei hij dat men dat in de Zen-leer een *satori* noemde.

Tussen doodgaan en doodgaan koos ik voor de eerste oplossing

Inrichting Val-de-Grâce

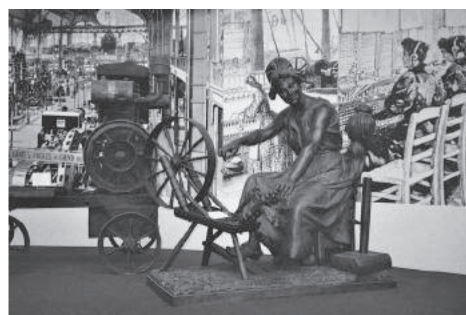
Onderzoek door professor Delmas (toen de meest vermaarde Franse psychiater). Nadat hij me had gevraagd in welke situatie ik gewond was geraakt:

De arts: Toen je op de schotenregen van de mitrailleurs afstormde, besefte je dat je zelfmoord wilde plegen?

De gewonde: Helemaal niet. Ik voerde een bevel uit. Kwam ik na het vallen van de nacht terug van een missie die op klaarlichte dag moest zijn afgedaan, dan zou dat door iedereen worden beschouwd als een weigering te gehoorzamen.

De dokter: Maar uw kameraad…

De gewonde: Hij heeft voor ongehoorzaamheid gekozen, omdat hij van twee situaties moest kiezen voor wat hem het minste gevaar opleverde: ging je de loopgraaf uit dan stond dat gelijk aan een ware toestemming om je dood te maken; de krijgsraad kon hem een lichtere straf opleggen. Voor mij betekende een keuze te wachten tot het nacht werd een keuze voor het vuurpeloton. En tussen doodgaan en doodgaan koos ik voor de eerste oplossing.

De dokter: Wat denk je van het voorzichtige gedrag van je kameraad?

De gewonde: Mijn compagnon Dousdebes was de moedigste man die er bestaat. En als u me nu vraagt wie van ons tweeën u als een held zou moeten zien (dat was de taal van die tijd), dan zou ik antwoorden: hij. Hij heeft me niet in de steek gelaten, onmiddellijk na mij koos hij de dood, zijn morele houding was gekenmerkt door *ware* grootheid. De mijne was er een van passieve gehoorzaamheid op het slagveld.

De dokter: U heeft me niet overtuigd. Ik moet u wijzen op uw herhaalde ontsnappingen, zodra u de mogelijkheid heeft gehad om een ziekenhuis te verlaten (in de klassieke psychologie wordt ontsnapping gezien als een neiging tot zelfmoord).

De gewonde: Dus uiteindelijk vindt u dat het meedoen aan een oorlog getuigt van een wil tot zelfmoord?

De dokter: Ik verbied je nog een woord te zeggen!

Inrichting Ville-Evrard

Ik was in de slaapzaal, in bed, toen ik een grote soldatenvent zag binnenkomen. Ik dacht: dat moet een Servische soldaat zijn (die had ik nog niet gezien). Na enkele seconden gissen begreep ik dat hij een arme 'zandhaas' was, die gek geworden was. Anders dan de door Gericault geschilderde militaire gek, die van een aandoenlijke droefheid is, was die van het Witte Huis vrolijk. De vindingrijkheid waarmee hij zijn uniform verfraaide was van een kunstenaar, ook al was hij veehouder in de Oise: zijn beenkappen waren met flessen versierd en de tressen, ook versierd en wel met bonbonverpakking, lieten hem lijken op een admiraal (volgens hem was een admiraal sterker dan een generaal). Hoe had hij de zwarte stof en de schaar kunnen vinden om de mouwstrepen te knippen die van hem een strijder uit de honderdjarige oorlog maakten met een veelheid van verwondingen?

De citaten die hij te berde bracht (werken van opgeslotenen die minder gek waren dan hij en de eerste die hij me liet zien was volgens hem van de paus), waren allen zo obsceen dat ze Benjamin Péret witheet zouden maken van jaloezie. Hij hield ervan de trappen te vegen; een eer die hem werd toegekend vanwege zijn rang. Met een Ier die had geweigerd zijn kleren uit te doen was hij de enige die een uniform mocht dragen tussen de patiënten die uniform waren gekleed in grijze baai. De aardige 'admiraal' gaf werkelijk zonder rivaal een karikatuur van het leger op: een tiental gouden tressen aan zijn kepie, met twee kleine vlaggetjes, en dat ook op zijn epauletten! Hoe zou er iemand hoger dan hij kunnen zijn?

De Ierse soldaat – een godsdienstwaanzinnige – wilde het kruis dat hij in zijn ene hand hield niet loslaten en ook niet de bijbel die hij in de andere had. Op een dag ging hij zich aan exhibitionisme te buiten, hij huppelde en gooide als een bal in een kegelspel iedereen omver die hij op zijn weg vond. Hij draaide om zijn as, nog steeds met zijn spullen in zijn hand, totdat hij echt een tol leek, viel om, en de verplegers zetten hem weer overeind. Omdat ik me had geïnteresseerd in de werken van El Greco was het me onmogelijk niet de analogie te zien.

Vertaling: Jan Bervoets

Uit: Albert Skira ed., La mémoire du monde, serie Les sentiers de la Création nr. 22 (Parijs 1974).

Een collectief standpunt over Oekraïne

Met het gebulder van nationalistische en militante retoriek is het gemakkelijker om de vorming van een collectieve, autoritaire staat te voltooien die gebaseerd is op reactionair conservatieve waarden en repressief beleid.

In de eerste week van maart wisten enkele linkse groepen in de Oekraïne contact te maken met de anarcho-syndicalistische vakbond KRAS en andere organisaties. Zij namen het initiatief tot een Manifest van internationalisten, dat men nog steeds als het belangrijkste document van de anarchistische beweging over de Oekraïense kwestie kan beschouwen. Hieruit ontstond in beginsel een samenwerkingsverband ongeacht nationaliteitsverschil, dat zich in beginsel tegen elke nationale regering keert en als zodanig heeft het nog niets aan actualiteit verloren. Intussen is het document niet alleen ondertekend door Russische en Oekraïense anarchisten en libertairen en hun buurlanden, is het ook verspreid door de anarchistische Internationale IWA/AIT en de Internationale van Anarchistische Federaties met de aangesloten groepen.

Verklaring van internationalisten tegen de oorlog in Oekraïne

Oorlog aan de oorlog – geen enkele druppel bloed voor de 'natie'! De machtsstrijd tussen de oligarchische clans in Oekraïne dreigt te escaleren tot een internationaal gewapend conflict. Het Russische kapitalisme is van plan de staatsmacht over Oekraïne opnieuw te verdelen om zijn al lang bestaande imperialistische en expansionistische aspiraties in de Krim en de oostelijke Oekraïne gestalte te geven, waar het sterke economische, financiële en politieke belangen heeft.

Met de volgende ronde van dreigende economische crisis in Rusland op de achtergrond probeert het regime het Russisch nationalisme aan te wakkeren, om de aandacht af te leiden van de groeiende sociaal-economische problemen van de arbeiders: hongerlonen en hongerpensioenen, de afbraak van de bestaande gezondheidszorg, onderwijs en andere sociale voorzieningen.

In Oekraïne heeft de urgente economische en politieke crisis geleid tot verscherpte confrontaties tussen 'oude' en 'nieuwe' oligarchische clans. De oude gebruikten onder meer ultra-rechtse en ultra-nationalistische eenheden om in Kiev een staatsgreep te plegen. De politieke elite van de Krim en de oostelijke Oekraïne is niet van plan haar macht en eigendommen te delen met de heersers die nu in Kiev aan de beurt zijn en vertrouwen op hulp van de Russische regering. Beide partijen namen de toevlucht tot ongebreidelde – Oekraïense en Russische – hysterie. Er zijn gewapende conflicten, er vloeit bloed. De westerse machten hebben hun eigen belangen en agenda's, en hun interventie in het conflict zou wel eens op een Derde Wereldoorlog kunnen uitlopen.

De oorlogvoerende klieken van de bazen dwingen ons te vechten voor hun belangen: wij, gewone mensen, loonarbeiders, werklozen, studenten, gepensioneerden… Als ze ons met nationalistische drugs dronken voeren, zetten zij ons tegen elkaar op, en zorgen zij ervoor dat wij onze echte behoeften en belangen vergeten: wij geven geen barst om hun 'vaderlanden' omdat we bezig zijn met meer levensbedreigende en dringende problemen – hoe de eindjes aan elkaar te knopen in een systeem dat zij hebben bedacht om ons tot slaven te maken en te onderdrukken.

Wij zullen niet aan nationalistische vergiftiging bezwijken. Naar de hel met hun staat en 'vaderlanden', hun vlaggen en baantjes! Dit is niet onze oorlog, en wij zullen er niet naar toe gaan om met ons bloed hun paleizen te financieren hun bankrekeningen te spekken en hen van het pluche van hun autoriteit te laten genieten. En als de bazen van Moskou, van Kiev, van Lviv, van Kharkiv, van Donetsk en van Simferopol deze oorlog beginnen, dan is het onze plicht ons hiertegen met alle beschikbare middelen te verzetten!

* KRAS, *Russische afdeling van de anarcho-syndicalistische* IWA-AIT
* *Internationalisten van de Oekraïne, Rusland, Moldavië, Israël, Letland*
* *De Anarchistische Federatie van Moldavië*
* *Fractie van de Revolutionaire Socialisten* (Oekraïne)
* *Bron en actuele lijst van ondertekenaars: http://www.aitrus.info/node/3608.*

Oekraïne: een poging tot verheldering

POTTEN, KETELS EN VERWARRING

De gebeurtenissen in Oekraïne vanaf herfst 2013 hebben in linkse en anarchistische kring nogal wat verwarring en verdeeldheid veroorzaakt. Dat is te begrijpen. We zagen 'Maidan': een opstand met grote demonstraties, straatgevechten tegen een keihard opererende oproerpolitie, en uiteindelijk de val van een corrupte repressieve regering. Welke anarchist voelt het hart niet sneller kloppen bij deze taferelen van opstand? We zagen in precies diezelfde opstand de rechtse leuzen, het nationalisme, de neoliberale en fascistische partijpolitici, de hoofdrol van nazi's in de confrontaties, en de uitkomst: een coalitie van neoliberalen en fascisten. Welke anarchist sloeg zich daarbij niet de antifascistische schrik om het hart? Toen we tegenover die rechtse nationalistische regering 'Anti-Maidan' zagen opkomen, een verzameling protestbewegingen, zich profilerend als antifascistisch maar zelf bepaald niet vrij van keihard nationalisme en neonazisme, was de verwarring compleet.

DOOR PETER STORM

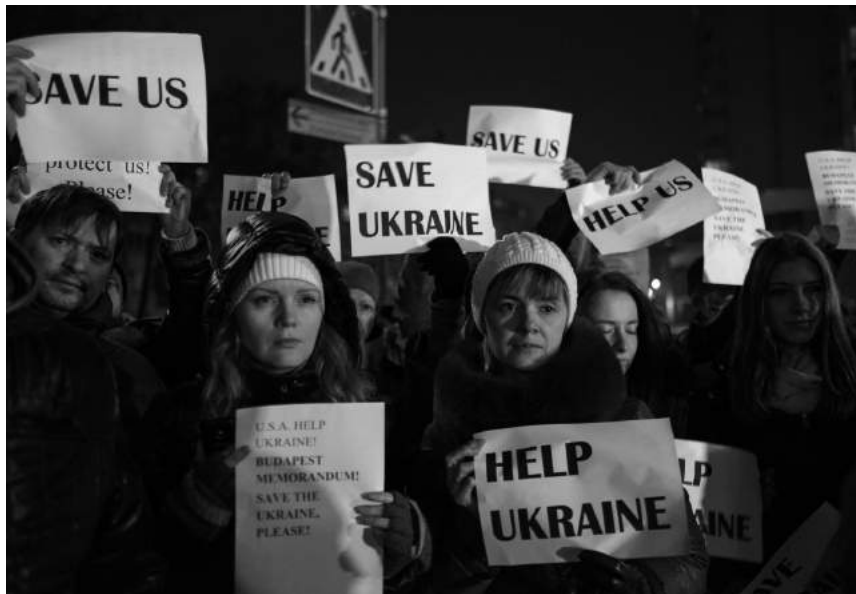
De gang van zaken behelst een gelaagd conflict, eigenlijk een tegenstrijdige combinatie van drie conflicten. Er was een botsing binnen de elite van het land, over de macht en over de koers, met een pro-Russische en een pro-westerse vleugel. Daarachter zat tegelijk een botsing tussen grote mogendheden en hun machtsblokken die ieder een deel van de elite steunen. En onder dit alles was er wel degelijk een breed ongenoegen van een verarmde en erg boze bevolking die een protestbeweging lanceerde, die echter binnen de kortste keren speelbal en voertuig werd voor zowel het conflict binnen de elite als de daarmee verknoopte internationale machtsstrijd.

EU: Realiteit en symboliek

De protesten begonnen op 21 november 2013, met een honderdtal studenten die een soort sit-in begonnen in de hoofdstad Kiev. De aanleiding was het schrappen van een associatieverdrag dat de regering van president Janoekovitsj met de EU zou afsluiten. Demonstranten zagen daarin de hand van Putins Rusland, en begonnen te protesteren. Zo werden we al snel onthaald op taferelen van demonstranten die wapperden met EU-vlaggen en pro-Europese leuzen voerden. Voor linkse en radicale mensen in het Westen was dat een vreemde gewaarwording: zij kennen de EU als neoliberaal project dat bezuinigingsbeleid doordrukt, dat de grenzen sluit voor migranten, en dat zich door hardhandig politiegeweld laat verdedigen tegen protest. De EU is een rechts project, dus die demonstranten die de EU-vlag deden wapperen, moesten wel rechtse of door rechts gemanipuleerde lieden zijn, toch? En ja, het associatieverdrag dat Janoekovitsj aan het afsluiten was, voorspelde niet veel goeds: open grenzen voor investeringen over en weer, afbouw van subsidies en dergelijke, en eraan gekoppeld: instemming met IMF-kredieten en bijbehorende voorwaarden. Doorgang ervan zou neoliberaal bezuinigingsbeleid hebben betekend, en feitelijk gaven demonstranten steun aan precies dát beleid.

Maar op een symbolisch niveau was er iets heel anders gaande. Voor mensen in het bureaucratisch bestuurde, totaal corrupte en onder sterke Russische invloed staande Oekraïne verscheen de EU als een utopie, een soort mythe. Ze stond voor transparant bestuur, anti-corruptie, democratie, mensenrechten én een tegenwicht tegen Russische hegemonie. Demonstranten brachten hun verlangens naar meer vrijheid en meer eerlijkheid in het openbare leven tot uiting via de steun aan de EU. Het was vergelijkbaar met wat we bij westers links maar al te vaak hebben gezien: mensen die hun verlangens naar sociale rechtvaardigheid en hun afkeer tegen bijvoorbeeld fascisme of imperialisme tot uiting brengen via sympathie van een vermeende rechtvaardige staat, een anti-imperialistische of anti-fascistische staat, hetzij de aloude Sovjetunie, hetzij China of Cuba, Nicaragua of Venezuela onder Chavez. Zoals we onderscheid moeten maken tussen de mythologisering van zulke staten enerzijds, en het verlangen naar rechtvaardigheid dat mensen ermee tot uiting brachten anderzijds, zo moeten we ook nu onderscheid maken tussen het onterecht adoreren van de EU enerzijds, en de terechte vrijheidsdrang die ermee werd uitgedrukt anderzijds.

> Van georganiseerde zeggenschap van demonstranten over de acties was nauwelijks sprake

Maar al snel kwamen er twee reactionaire factoren in het spel. Binnen tien dagen, na een eerste ronde politiegeweld tegen de betogers, begon een grootser opgezet pleinprotest. Hierin trokken echter de drie gevestigde oppositiepartijen de regie vrijwel helemaal naar zich toe. Van georganiseerde zeggenschap van demonstranten over de acties was nauwelijks sprake. Geen assemblees en horizontaal opgezette coördinaties en soortgelijke zelfbestuursstructuren die zo typerend waren voor bijvoorbeeld Occupy, de Arabische lente en de anti-bezuinigingsprotesten in Griekenland. Het ontbrak.

En de partijen die de regie voerden en het podium bevolkten, waren rechts, en niet zo zuinig ook. Twee ervan waren rechts-liberaal en pro-EU. Zij vertegenwoordigden een deel van de oligarchen, de steenrijke zakenlui waar de elite uit bestaat. Dat deel zag nauwere banden met de EU als meer ruimte voor winstgevend zakendoen. Zij zagen afzetmarkten in de EU, en hoopten als een soort tussenpersoon tussen westers kapitaal en de Oekraïense markt geld binnen te halen. Voor hen was de EU geen mythe, maar vooral een zakelijke buitenkans. Euromaidan, zoals de protestbeweging al snel werd genoemd, werd hún voertuig en werd de uitdrukking van hun ambities, ook al hadden veel van de betogers die dag in dag uit kou, sneeuw en de dreiging van politiegeweld trotseerden, vast iets heel anders voor ogen.

De derde oppositiepartij was vooral fel nationalistisch. Geen wonder, het betrof hier Svoboda oftewel vrijheid, een partij die in een eerder stadium nog de Nationaal-Sociale Partij heette. Het was een fascistische partij, met antisemitisme, homofobie, anti-linkse sentimenten en een fel anti-Russisch nationalisme. Voor Svoboda was de EU geen mythe, en ook niet zozeer een *business opportunity*. Voor Svoboda, en ongetwijfeld voor zeer veel van de betogers, was de EU – en de NAVO – vooral een tegenwicht tegen Rusland dat als dominerend buurland boven alles gewantrouwd, gevreesd en gehaat werd. Het nationalisme dat Svoboda uitdroeg, vond ver buiten haar eigen geledingen brede weerklank.

De kracht van het Oekraïense nationalisme

De verontrustende kracht van het Oekraïense nationalisme is verklaarbaar vanuit de geschiedenis. De Oekraïne was eeuwenlang deel van het Russische Tsarenrijk. Het werd behandeld als Russische kolonie, bovenop de onvrijheid die in heel het rijk bestond kwam dus nog eens een koloniale verhouding. Dat er tegen dat kolonialisme een Oekraïens nationalisme opkwam is niet vreemd. Dat nationalisme had aanvankelijk een legitieme antikoloniale dimensie, iets dat we goed in het achterhoofd moeten houden. Wie het vandaag de dag opneemt voor Palestijnse rechten tegen de staat Israël, voor Koerdische rechten tegen de Turkse staat, voor Mapuche-rechten tegen de staat Chili, kan moeilijk ontkennen dat de strijd voor Oekraïense rechten tegen de Russische onderdrukking legitimiteit heeft. Maar een strijd tegen een nationale onderdrukker mondt maar al te makkelijk uit in een strijd voor een nieuwe nationale, wezenlijk net zo onderdrukkende, staat. Dat gebeurde en dat gebeurt, met ups en downs.

Na de Russische Revolutie kwamen Oekraïense nationale ambities op verschillende manieren naar voren, de nieuwe bolsjewistische macht beloofde zelfbeschikking, maar tolereerde geen breuk met de opbouw van de nieuwe post-revolutionaire staat, ook niet toen er in Kiev een eigen communistische partij leiding aan die staat probeerde te geven. Inlijving was de praktijk, waarbij vooral Russisch sprekende arbeiders als basis voor het nieuwe bewind fungeerden, en er voor Oekraïense taalrechten bijvoorbeeld nauwelijks oog was. Nadat rechts garen bleek te spinnen bij deze houding en wind in de zeilen kreeg door de lompe aanpak van Moskou, werd de bolsjewistische aanpak wat subtieler. Na de consolidatie van de Sovjetunie kram er een periode waarin de Oekraïense taal en cultuur veel ruimte kreeg. Een zekere mate van autonomie werd gerespecteerd, zolang aan de suprematie van Moskou en de partijtop aldaar niet getornd werd. Toen Stalin echter zijn totalitaire dictatuur doordrukte was het met de restjes autonomie gedaan en keerde de keiharde koloniale verhouding tussen Rusland en de Oekraïne terug. Een hongersnood, het gevolg van gedwongen 'collectivisatie'– feitelijk de onteigening van boeren en het doorduwen van staatsgrootgrondbezit – leidde tot enkele miljoenen doden.

Nu herleefde het Oekraïens nationalisme en kreeg het een zeer rechtse lading. Omdat het bewind zich voordeed als links en leuzen voerde over proletarisch internationalisme en meer van dat fraais, was het niet zo raar dat de nationalistische reactie daartegen juist rechts getoonzet was. Een opportunistisch verbond tussen Oekraïens nationalisme en nazi-Duitsland was de uitkomst. Na de nazi-invasie van de Sovjet-Unie leidde dit tot collaboratie van Oekraïense nationalisten met een duidelijk fascistische inslag. Zo'n Oekraïense fascist was Stepan Bandera, nog steeds vereerd in Oekraïense nationalistische kringen. Hij hoopte via nazi-Duitsland aan een onafhankelijk Oekraïne te komen. De bezetters benutten hun nieuwe helpers, maar duwden ze net zo behendig ook weer opzij om enig werkelijk onafhankelijkheidsstreven in de kiem te smoren. Bandera's beweging blonk uit door opportunisme, maar ook door etnische zuiveringen tegen met name de Poolse bevolking van het westen van de Oekraïne, waarbij grote moordpartijen werden aangericht. Nog jarenlang voerden Bandera's mensen een soort guerrilla tegen de Sovjet-Unie.

De hele episode laat zien hoe reactionair de Oekraïense nationalistische traditie was geworden, en dit is de traditie die vandaag de dag Kiev goeddeels domineert. Maar de kracht van dit soort sentimenten kan niet begrepen worden als we de historische rol van Rusland als koloniale mogendheid, de onderdrukker van de Oekraïne door de jaren heen, over het hoofd zien. In 1991 komt aan die rol in principe een einde. De Oekraïne wordt onafhan-

kelijk, laat 'de' vallen en heet sindsdien Oekraïne. Maar de geschiedenis is vers, en is niet uit de hoofden van mensen weggewist. Het nationalisme, het anti-Russische chauvinisme, het antisemitisme: het is vergif. Het moet worden veroordeeld en bestreden. Maar het helpt wel als we snappen waar het mede haar kracht aan ontleent.
Terug naar Euromaidan. We zagen naast neoliberale partijen dus ook Svoboda. En we zagen nog meer uiterst rechtse aanwezigheid: knokploegen die de demonstraties hielpen verdedigen tegen de zwaarbewapende staatsknokploeg, de gevreesde oproerpolitie Berkut. We zagen ook bezettingen van overheidsgebouwen. Zowel bij knokploegen als bij bezettingsacties stonden harde nationalisten, fascisten van Svoboda en openlijke nazi's van een nieuwe groepering vooraan. Die nieuwe groepering was de Rechtse Sector, een samenwerkingsverband van nationalistische en fascistische knokploegen.

Op 21 januari viel de oproerpolitie het Euromaidan-protest hardhandig aan. De regering lanceerde ook een wet die strenge straffen op demonstraties stelde. De aanval vanuit het bewind had twee gevolgen. Het ging nu niet meer om wel of geen EU-verdrag. Het ging nu niet meer om de vraag of de regering pro-Russisch of pro-westers zou regeren. Het ging erom of het bewind de protesten met geweld zou weten te breken of niet. Succes voor de regering Janoekovitsj zou een volslagen dictatuur betekenen, een einde aan enige speelruimte voor activisme en verder verzet. Met die inschatting in het achterhoofd namen handjesvol anarchisten en linksradicalen deel aan de protesten.

Maar het tweede gevolg was dat de rol van knokploegen, barricades en vechten met de politie erg belangrijk werd. Precies in die terreinen domineerden dus nazi's, fascisten en aanpalende rechtse nationalisten. Een opstand met revolutionaire dimensies, gedomineerd door nationalistische pro-westerse opvattingen, aangestuurd door rechtse partijpolitici en verdedigd door goed georganiseerde nazi-knokploegen. Radicalen en anarchisten die zich openlijk probeerden te profileren binnen de beweging, kregen zelf met nazi-geweld te maken. Radicalen en anarchisten gingen veelal helpen bij zaken als de verpleging van gewonden. Zo zagen linkse en radicalen activisten zich in een positie beland in de facilitaire diensten van een opstand die door hun felste tegenstanders werd gedomineerd. Vandaag verpleegde je misschien als anarchist een barricadestrijder die gewond was geraakt in het gevecht met de politie. Morgen vocht die strijder weer tegen de politie... of hielp bij het aftuigen van andere anarchisten. En anarchisten die al te nadrukkelijk voor hun mening opkwamen, werden al snel weggezet als 'volksvijanden' en 'provocateurs'.

Maidan en Anti-Maidan

De opstandelingen wonnen op 22 februari 2014 en verloren diezelfde dag. Na dagen van heftige straatgevechten, waarbij de staat en/of uiterst rechtse provocateurs sluipschutters inzetten, kwam er een akkoord tussen oppositie en Janoekovitsj. De EU had hierop aangestuurd en druk uitgeoefend. De president zou later in het jaar vertrekken en er zou een overgangsregering komen, gevolgd door verkiezingen. De politici gingen akkoord, de demonstranten – waaronder vooral de harde rechtse knokploegen – echter niet. De strijd ging door. Parlementsleden lieten nu Janoekovitsj vallen. De president vluchtte, er kwam een coalitieregering van neoliberale en fascistische kopstukken tot stand. Het geheel had iets zeer dubbelzinnigs. Om een gehaat president die onder druk van heftige protesten moest aftreden hoeven we geen traan te laten. En het feit dat die president in 2010 min of meer netjes was gekozen is voor anarchisten geen tegenargument. Rutte ontleent zijn premierschap ook aan verkiezingen, maar dat weerhoudt mensen er gelukkig niet van om (geheel terecht) 'Oprutte!' te scanderen. Het is best typisch dat een deel van links een democratische legitimiteit waar het op het thuisfront terecht doorheen kijkt, in Oekraïne opeens een goed argument vindt. En als je het echt op democratische legitimiteit moet gooien: de parlementsleden die hun vertrouwen in Janoekovitsj opzegden, waren eveneens gekozen. Dus het ging hier om een botsing tussen *twee* gekozen krachten...

Maar de druk van de straat werd door uiterst rechts gedomineerd en was verbonden aan de ambities van rechtse politici, met op de achtergrond de druk van de (onderling telefonisch rivaliserende) VS en EU. Dit was geen zuivere volksopstand. Het was ook geen zuivere staatsgreep. Het was een mengsel van beide: een helaas breed gedragen machtsgreep van rechts en uiterst rechts, met druk van onderop die werd geïnstrumentaliseerd door oppositionele rechtse politici. Bij anarchistische deelname aan de protesten tussen 21 maart en deze machtsovername kun je je nog iets zinnigs voorstellen, en van anarchistische afzijdigheid was de zaak ook niet beter geworden. Steun aan de rechtse machtsgreep die er de uitkomst van was, en aan het nieuwe regime en haar krachten, kan echter op geen enkele manier worden gelegitimeerd of goedgepraat.

> Dit was geen zuivere volksopstand. Het was ook geen zuivere staatsgreep

Dat geldt echter ook voor de krachten die in het oosten van het land tegen Euromaidan en het nieuwe bewind opkwamen. De hele gang van zaken was daar met argusogen gevolgd. Euromaidan, met haar sterke nationalistische uitstraling, sprak Oekraïens

sprekenden aan. In het oosten van het land sprak de meerderheid echter Russisch. De anti-Russische toonzetting van Euromaidan wekte daar een zeer begrijpelijk wantrouwen. Juist in deze regio was een groot deel van de zware industrie gevestigd, met arbeiders die heel gegronde reden hadden om zich door bezuinigingsbeleid in EU-stijl bedreigd te voelen, maar tegelijk ook gewoon Russisch wilden kunnen spreken zonder als tweederangsburgers te worden bekeken. Bedreigd voelden zich ook de gewapende (ex-)functionarissen van het bewind van Janoekovitsj. Na diens val werd de oproerpolitie, de gehate Berkut ontbonden, maar haar agenten waren niet weg. En er waren tal van functionarissen die zakelijke banden met Rusland hadden en sowieso al meer naar Moskou keken dan naar Kiev. De machtsgreep van Oekraïense nationalisten in Kiev ervoeren zij als bedreiging.

Vanuit kringen van dit soort functionarissen, en van Russischtalige ex-soldaten en ex-politiemensen en dergelijke, kwamen protesten op, bezettingen van overheidsgebouwen en het uitroepen van afscheiding in Donetsj en Loechansk. Deze bewegingen waren van meet af aan bewapend, en goed georganiseerd. Opponenten ervan kregen grof geweld te verduren. Op de achtergrond speelde Russische activiteit ongetwijfeld een rol, maar het was méér dan puur een Russisch opzetje. En zoals in Euromaidan rechts parasiteerde op legitieme grieven van de bevolking, zo parasiteerde Anti-Maidan, zoals de protestbeweging in Oost-Oekraïne werd genoemd, op legitieme grieven en angsten van de bevolking. Angst voor de sociale gevolgen van EU-beleid speelde een rol. Maar vooral angst voor verlies van taalrechten voedde de woede, toen de nieuwe regering een wet aankondigde om de Russische taal gedeeltelijk in de ban te doen. Die wet werd weliswaar door een veto getroffen, maar de toon was gezet.

Anti-Maidan kreeg onder westers links verontrustend veel krediet. Dat zag deze beweging te vaak als antifascistisch. Dat was en is een wrede illusie. Dat in Kiev fascisten meebesturen en naziknokploegen vakbondsmensen aanvallen is waar. Maar dat maakt niet iedere tegenstander ervan automatisch tot antifascist. De symboliek van Anti-Maidan verwees sowieso maar al te vaak naar Groot-Russisch nationalisme, uit de Tsarentijd en uit Stalins tijd. Fascisten ontbraken ook in Anti-Maidan niet. En, heel opvallend: vrijwel heel Europees uiterst rechts, tot en met de nazi's van de Griekse Gouden Dageraad, betuigde steun, niet aan de fascisten in Kiev maar aan de separatisten in Donetsk en Loekhansk, en aan de politiek van Poetin die er bedekte steun aan gaf. Bij het pro-Russische referendum op de Krim waren vooral uiterst rechtse politici als waarnemer aanwezig. Het nieuwe bewind in Kiev en de machthebbers in de afgescheiden gebieden in het oosten zijn feitelijk elkaars spiegelbeeld. Beiden profiterend van legitieme grieven, beiden echter autoritaire projecten met een aanzienlijke fascistische rol daarbinnen, en dus geen van beiden ook maar enige steun waard van linkse, radicale en anarchistische mensen, daarginds of hier.

Geen partij kiezen in de burgeroorlog

Geen partij kiezen in de burgeroorlog die intussen op gang komt is van belang. Over die burgeroorlog lezen we verontrustend weinig. Af en toe meldt de regering in Kiev flinke aantallen 'terroristen' die zouden zijn omgekomen in wat die regering haar 'antiterrorisme-operatie' noemt, in feite het gewelddadig neerslaan van een gewapende oppositiebeweging. Af en toe lezen we van separatisten die een Oekraïense helikopter hebben neergehaald, Oekraïense soldaten hebben gedood of ontwapend. Af en toe lezen we over hoogst onwillige en ongemotiveerde Oekraïense soldaten, een goede houding waarvan we mogen hopen dat die zich uitbreidt onder beide strijdende partijen. Heel af en toe zien we een glimp van ware verschrikking, waarover over en weer dan hevige propaganda uitbreekt. Odessa bijvoorbeeld, waar op 3 mei Maidan- en Anti-Maidan-betogers botsten, gewapenderhand. Maidan kreeg de overhand, joeg Anti-Maidan-mensen een vakbondsgebouw in, vermoordde binnen een aantal van hen waarna het gebouw in de fik ging. De exacte toedracht valt nauwelijks op te helderen, maar wat ik lees wijst op een pogrom, bedreven door Maidan-militanten, gesteund vanuit het Kiev-bewind, tegen Anti-Maidan-mensen. Maar aan die pogrom ging dus wel een gewapende botsing vooraf. Dat deze keer Kievs krachten de zwaarste gewelddaden pleegden, is geen reden om de andere kant dan maar te gaan steunen. En het feit dat één groep mensen wordt afgeslacht door fascisten, maakt die groep en hun supporters nog niet tot antifascisten. In de strijd tussen twee gewelddadige nationalismes wint soms de één, soms de ander. Partij kiezen voor de wat zwakkere is geen goede stellingname; afwijzen van de burgeroorlog als zodanig, van beide strijdende kampen, is nodig.

Het nieuwe bewind in Kiev en de machthebbers in de afgescheiden gebieden in het oosten zijn feitelijk elkaars spiegelbeeld.

En dat geldt ook voor het internationale conflict waar de Oekraïense gebeurtenissen deel van uit maken. De achtergrond van Russische overheersing heb ik aangeduid. Linkse mensen die in Nederland uit antifascistische overwegingen Anti-Maidan steunen en de Russische rol overwegend positief waarderen, miskennen de koloniale rol van Rusland die het anti-Russische chauvinisme in Kiev hielp voeden. Maar wie omgekeerd de voornaamste dreiging uit Poetins Rusland ziet komen, vergeet eveneens

een heleboel. De huidige houding van Moskou heeft ook achtergronden, die we maar beter kunnen proberen te snappen.

Russische machthebbers en hun supporters kunnen ook naar de geschiedenis verwijzen. Ga maar eens na. Nog maar vijfentwintig jaar geleden stonden er Russische troepen halverwege Duitsland. Na de val van de Muur ging de Russische leiding met Duitse hereniging akkoord in ruil voor de toezegging dat de NAVO zich niet oostwaarts zou uitbreiden. Dat gebeurde dus toch, met Hongarije, Tsjechië en de Baltische staten. De hele Russische invloedssfeer is, in strijd met afspraken tussen Moskou en Washington uit 1990, honderden kilometers oostwaarts teruggedrongen, de Amerikaanse invloedssfeer uitgebreid. En nu moest Poetin ook nog toezien hoe op de Russische stoep een door EU en NAVO openlijk gesteunde en deels gefinancierde protestbeweging Poetins plaatselijke bondgenoot uit het zadel dreef en verving door een regering vol van anti-Russische chauvinisten.

Steun vanuit het Kremlin aan de afscheiding van de Krim en aan de Anti-Maidan-krachten in het oosten van Oekraïne kan in deze redenering worden gepresenteerd als verdediging tegen oprukkend westers imperialisme. En ja, de NAVO heeft de afgelopen jaren systematische expansiepolitiek bedreven. Ruslands machthebbers en hun supporters mogen zich echter ook wel eens afvragen waarom zo een flink deel van de bevolking van de nieuwe NAVO-landen zich die expansie heeft laten aanleunen. Veel mensen in die regio voelden zich, met de Koude Oorlog niet zo lang geleden, door de VS eerder beschermd dan bedreigd. In Kievs ogen is ook nu de Russische politiek zelf een poging om Russische imperialistische suprematie te herstellen.

Beide kanten kunnen naar stukken realiteit verwijzen. Beide kanten manipuleren die stukken realiteit in echter eigen machtspolitieke ambities. Potten, ketels en verwijten over en weer zetten de toon. Aan deze warrige kluwen maken we slechts een eind door partij te kiezen, niet voor het 'democratische' westen tegen de Russische overheersing, niet voor Rusland en haar 'antifascistische' bondgenoten tegen westers imperialisme en Oekraïens fascisme, maar voor de onderkant aan alle kanten van de frontlinies.

Meer lezen

Hier een paar lezenswaardige achtergrondstukken, met uiteenlopende inzichten, die ik overigens lang niet allemaal zonder meer onderschrijf. Ik heb daarbij met name stukken uit alternatieve, deels anarchistische hoek gekozen. Natuurlijk heb ik voor bovenstaand stuk vooral ook reguliere media proberen te volgen, maar die ga ik hier niet allemaal vermelden.

'Ukraine anarchist dispels myths surrounding Euromaidan protests, warms of fascist influence', *Revolution News!*, 4 januari 2014, http://revolution-news.com/ukrainian-anarchist-dispels-myths-surrounding-euromaidan-protests-warns-of-fascist-influence/.

Timothy Eastman, 'An Interview with Mira, Andrei and Sascha of Antifascist Action Ukraine', 19 februari 1014, http://www.timothyeastman.com/uncategorized/an-interview-with-mira-andrei-and-sascha-of-antifascist-action-ukraine/.

Chris Floyd, 'Sinister Illusions: Masking Tragedy in Ukraine', *Empire Burlesque*, 20 februari 2014, http://chris-floyd.com/component/content/article/1-latest-news/2372-sinister-illusions-masking-tragedy-in-ukraine.html.

Infoshop News, '*Ukraine: How nationalists Took the Lead*,' *Infoshop News*, 13 maart 2014, http://news.infoshop.org/article.php?story=20140312180912862.

CrimethInc, 'The Ukrainian Revolution & The Future of Social Movements', geen datum, wel een mooie literatuurlijst, http://crimethinc.com/texts/ux/ukraine.html.

Nihilist.li, 'Revolution and Counter-Revolution in Ukraine (part 1)', 16 mei 2014, http://nihilist.li/2014/05/16/revolution-counter-revolution-ukraine-part-1/.

Nihilist.li, 'Revolution and Counter-Revolution in Ukraine (part 2)', 17 mei 2014, http://nihilist.li/2014/05/17/revolution-counter-revolution-ukraine-part-2/.

Gewenste en ongewenste anarchie in Oekraïne

Op dinsdag 20 mei hield Mira als lid van Anarchist Black Cross (ABC) uit Oekraïne, op tournee door Nederland, een lezing over de situatie in Oekraïne. Dat kon een antwoord zijn op veel vragen over de positie van de anarchistische beweging aldaar en de stellingname die wij kunnen innemen om tot solidariteit te komen. Mira schetste geen rooskleuring beeld. Het volgende bestaat uit uitgewerkte aantekeningen die door mij tijdens die avond zijn gemaakt.

door Jan Bervoets

Zelfstandigheid is geen vrijheid

Oekraïne werd in 1971 van de Sovjetunie losgemaakt. Evenals in Rusland begonnen ook daar de regeringsleiders en hun apparatsjik te ontdekken dat het voor hen beter was niet als beheerders van staatseigendom te opereren, maar de ondernemingen voor eigen nut te privatiseren. Dus werden de hoge pieten spelers op de 'vrije markt', waaraan hun kameraden van de geheime dienst – nu maffiosi – mee mochten profiteren. Dat gebeurde massaal onder de regering Leonid Koetsjma, die in 2004 Janoekowitsj als kroonprins aanwees. Maar hiertegen kwam de verarmde bevolking in opstand, die beroofd was van zijn sociale 'zekerheden'.

De Oranjerevolutie van 2004, waarin voor het eerst het Maidanplein was bezet, was wel degelijk een sociale opstand, maar tot een anti-kapitalistisch bewustzijn kwam het niet: socialisme was immers de ideologie van een verdwenen dictatuur? Men eiste eerlijke verkiezingen en de macht aan de 'liberale' oppositie. Voor de sociale situatie had dat geen gevolgen, maar wel werd duidelijk dat wie in het vervolg de verkiezingen verloor op wraak van zijn tegenstander kon rekenen. Janoekowitsj wist in 2010 de verkiezingen te winnen als 'sterke man' die de 'corruptie zou bestrijden', wat wil zeggen dat hij zijn concurrenten voor de rechter bracht en tot levenslange gevangenisstraf liet veroordelen. De Oranjerevolutie was geen sociale revolutie en had ook niet de welvaart gebracht die was beloofd – de massa in Kiev zag apathisch toe hoe de regering zichmet Russische ontwikkelingssteun verrijkte.

Euromaidan en de organisatie van rechts

Als op 21 november 2013 sprake is van een oppositie, die zich keert tegen het besluit van de regering Janoekowitsj om onderhandelingen met de Europese Unie af te breken, dan is dat niet een oppositie van het volk of van de armen. Het is een kleine beweging van nationalisten die de straat hebben gekozen als forum omdat zij het parlementaire stelsel verachten en zelf naar de macht streven. Hiertegen trad Janoekowitsj natuurlijk op. Speciale eenheden verrasten aanvankelijk de demonstranten, maar ook de gehele omgeving, met speciale bevoegdheden: willekeurige arrestaties, langdurige opsluiting, toepassing van allerlei 'ondervragingsmethoden' en ontheffing van elke bewijslast bij strafprocessen. Daardoor werd niet het fascisme een vijand van het volk, maar Janoekowitsj zelf. Arbeiders en armen moesten zich verweren tegen eigenmachtige preventieve maatregelen, en dat kon voorlopig alleen door bezettingsacties als op het Maidanplein. Ook het straatbeeld is karakteristiek: de speciale eenheden en agenten zijn geüniformeerd, niet de fascisten, die met hun ploegen het uiterlijk hebben van gewone gewapende burgers of van hooligans.

Er werd anarchistische propaganda gevoerd, dat wil zeggen: in verschillende soorten. Zo traden er nationaal-anarchisten op, sommigen met het portret van Nestor Machno op hun tent, anderen als 'regenboog-autonomen'. Zij beschouwen zich als strijdbare voorhoede van de anarchie, met een maatschappijvisie zonder 'decadentie' waarbij mannen strijders zijn, vrouwen naar de keuken worden verbannen en homoseksuelen worden geweerd. Deze 'kameraden' konden rekenen op een gewapende vrede met de Svobodisten en samen met de 'rechtse sector' vormden zij het verbond van 'de honderd', als herinnering aan de Zwarte Honderd die na de revolutie van 1905 als knokploegen de straat op gingen om de tsaristische reactie te verdedigen.

Een dilemma voor de anarchisten

Maar ook de echte anarchisten – die de staat als zodanig en zeker het patriarchaat afwijzen – konden niet thuis blijven. Dat betekende toegeven aan de repressie van de staat, de corrupte politie en de speciale eenheden gedogen en zich onderwerpen aan

de steeds groeiende tirannie van Janoekowitsj. Want die had uiteindelijk tegen zowat al zijn politieke tegenstanders de extremistenwet afgekondigd. Nu leidde elke arrestatie automatisch tot meer dan vijf jaar cel of goelag.

Dit verklaart waarom anarchisten samen met fascisten op straat waren. Soms kwamen zij met elkaar in conflict. Bij de bezetting van het gemeentehuis van Charkov, eind februari, kwam het tot een clash tussen anarchisten en fascisten. Op het Maidanplein in Kiev was dat anders. Je moest voorzichtig manoeuvreren. Open propaganda tegen de staat en vóór lokaal zelfbeheer of arbeidersstrijd van onderop was gevaarlijk. De hooligans van Svoboda of de Honderd waren maar al te graag bereid je het zwijgen op te leggen. Aan het voeren van eigen vlaggen viel onder deze omstandigheden niet te denken. Anarchisten propageerden vooral geweldloosheid en vreedzaamheid. Maar in het hoogtepunt van de strijd kon je niet anders dan gezamenlijk barricades opbouwen waarmee je je tegen de speciale eenheden verdedigde, die op dat moment het grootste gevaar vormden.

Anarchist Black Cross hield zich vooral bezig met de mensenrechten en met de medische verzorging van de slachtoffers van de speciale eenheden. Veel gewonden werden bij mensen thuis verzorgd, omdat de politie invallen deed in ziekenhuizen en de mensen daar oppakte. Toen de agenten dat ontdekten, schoten ze met scherp op de verzorgingsposten van ABC.

Spontane verdeling van Oekraïne, maar geen federalisme

Op 18 februari 2014 was er op het Onafhankelijkheidsplein een gewelddadige confrontatie tussen demonstranten en regeringstroepen, waarbij aanvankelijk vier demonstranten werden doodgeschoten. De gevechtten leidden uiteindelijk tot zeker 25 doden en meer dan 400 gewonden. Op 20 februari vielen er ook doden, en wel door sluipschutters. Het waren de dagen waarop het volk het parlement bestormen wilde en de ministeries bezette. De anarchisten richtten zich vooral op de gebouwen van het ministerie van onderwijs en die van de immigratiedienst. Zij hoopten hiermee te voorkomen dat inlichtingen over vreemdelingen en buitenlanders in handen van de rechtse nationalisten zouden komen te vallen.

Uiteindelijk leidde de Maidan-opstand op 27 februari ertoe dat er een overgangsregering werd gevormd, waarin leden van de Vaderlandpartij en Svoboda de politieke kleur bepaalden: in ieder geval Oekraïens nationalistisch. Op dezelfde dag reageerde men in het Oosten. Een plaatselijke pro-Russische beweging nam het bestuur van de Krim over en bewerkstelligde met behulp van het Russische leger de aansluiting van de Krim bij Rusland. Vanaf 1 maart werden ook afscheidingsbewegingen in Donetsk en Charkov actief. Donetsk heeft zich inmiddels via een referendum zelfstandig verklaard. Officieel heet het dat in deze situatie Rusland zich van steun onthoudt, maar dat is slechts formeel. Anders dan op de Krim zijn er geen soldaten van de Russische krijgsmacht, maar journalisten hebben wel vrijwillige Kozakken uit Rusland gesproken, die hun broeders kwamen helpen.

In die situatie liet Poetin via de media zijn landgenoten weten dat in Kiev het spreken van Russisch verboden zou zijn. Dit bericht werd door de kameraden van ABC tegengesproken; zij behoorden immers zelf tot de vele Russisch sprekende inwoners van Kiev! Wel werd er binnen de Russisch sprekende gemeenschap bij wijze van grap gezegd: 'Schreeuw niet te hard in het Russisch, anders komt Poetin je te hulp schieten!'. Zij vrezen dat ook de Oostelijke Oekraïners na aansluiting bij Rusland van de regen in de drup zullen vallen: ook daar zijn nationaal-socialistische bewegingen actief, zoals bijvoorbeeld Amrot en Sorudba. Zij dragen linten van de heilige Gregorius die herinneren aan de Tsarentijd en hebben met de 'West-Oekraïense' Rechtse Sector hun vreemdelingenhaat en anti-semitisme gemeen. In Moskou en Sint Petersburg houden nationalistische groepen vooral op gedenkdagen invallen in immigrantenwijken, met name op marktdagen, waar zij vernielingen aanrichten en mensen in elkaar slaan. De politie ziet toe en arresteert daarna de slachtoffers. Onder deze immigranten bevinden zich Krimtartaren, Tsjetsjenen, maar met name ook Oekraïners. Verschillende Oekraïners zijn reeds in Rusland het slachtoffer geworden van een fascistische moordaanslag.

Tussen de raderen

Wanneer West- en Oost-Oekraïense groepen elkaar ontmoeten, leidt dat tot gebeurtenissen als in Odessa van 2 mei. Daar gingen hooligans van de voetbalclubs van Charkov en Odessa elkaar met molotov cocktails te lijf, nadat die van Odessa liederen tegen Poetin hadden gezongen. Dit leidde tot barricadegevechten en de bezetting van een vakbondsgebouw, dat in vlammen opging en waarbij 32 doden vielen. Achteraf komen er dan beschuldigingen dat een van beide partijen de brand niet alleen heeft aangestoken, maar ook chloroform heeft gebruikt om het aantal doden te laten oplopen.

De anarchistische beweging heeft binnen dit geweld weinig eigen speelruimte. De meeste anarchisten zijn in Maidan actief geweest en hebben geprobeerd basisbewegingen te organiseren. Een belangrijke groep is de Autonome Arbeidersunie (Avtonom), die ook door ABC als een betrouwbare organisatie wordt gezien. Maar het voeren van anarchistische propaganda, vooral in het belang van minderheden, homoseksuelen of tegen het patriarchaat, is levensgevaarlijk – zeker als je daarmee de straat op wilt. De anarchistische beweging is verstrooid, bestaat uit lokale organisaties met moeizaam onderling contact, en moet het hebben van persoonlijke correspondentie en niet van internetberichten, want die kunnen gevaar opleveren. Daarom is zij veelal genoodzaakt clandestien te opereren.

alert!: Tegen racisme en fascisme

Het blad Alert! *bestaat niet meer, het redactiecollectief nog wel. We zijn erg blij dat we van* Buiten de Orde *ruimte krijgen om drie pagina's te vullen. Verder blijven we publiceren op www.alertmagazine.nl en blijven we brochures uitgeven.*

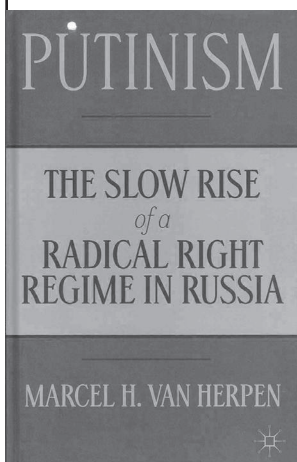
Deze keer komen we in Buiten de Orde *met een aantal boekentips en in het kader van het thema 'Eerste Wereldoorlog' een artikel over Ernst Jünger en zijn invloed in Neerlands extreemrechtse muziekwereldje*

DOOR REDACTIECOLLECTIEF ALERT!

Boekentips

De laatste tijd is er veel te doen over Vladimir Poetins vervolging van politieke tegenstanders en Ruslands annexatie van De Krim en de destabiliseringacties in het Oosten van de Oekraïne. Onlangs kwamen er twee Engelstalige boeken uit over Poetins Rusland. *The Quest for an Ideal Youth in Russia, Back to Our Future! History, Modernity and Patriotism according to Nashi* van Ivo Mijnssen (www.ibidem-verlag.de) gaat over de zogenaamde democratische, antifascistische jongerenbeweging Nashi. Door Poetin opgericht om zijn denkbeelden over nationale identiteit bij apolitieke jongeren salonfähig te maken, met de nadruk op een sterke staat, economische kracht en 'Russische eenheid' tegen binnenlandse en buitenlandse vijanden. En een geïdealiseerd verhaal over Ruslands 'Grote Vaderlandse Oorlog' tegen Nazi-Duitsland van 1941-1945. Het lukte Nashi om een grote groep jonge Russen te mobiliseren met een mix van emotionele oproepen en handig gebruik van politieke symbolen. De tweedelige studie belicht onder andere de oprichting van Nashi in 2005, de rol van de beweging in het conflict met Estland over de verwijdering van het beeld van de 'Bronzen Soldaat' en de organisatie van het International Youth Forum in de zomer van 2010.

Een ander (Engelstalig) boek is van Marcel van Herpen: *Putinism. The slow rise of a radical right regime in Russia*, uitgegeven door Palgrave Macmillan (www.palgrave.com). De auteur vergelijkt gedetailleerd de vele en vaak verrassende overeenkomsten tussen Poetins regime en dat van de Weimar Republiek en Mussolini's Italië. Samen met gelijkenissen met het Bonapartisme van Napoleon en het post-moderne populisme van Silvio Berlusconi, komt de auteur tot een hybride systeem dat hij labelt als 'Fascism-Lite', met een sterke kern van ultra-nationalisme, militarisme en neo-imperialisme.

Een belangrijk boek in het licht van de crisis op de Oekraïne, een uitvloeisel van bezettingen en geschuif met grenzen en bevolkingsgroepen van voor en na de Tweede Wereldoorlog, is *Bloedlanden, Europa tussen Hitler en Stalin* van Timothy Snyder (www.amboanthos.nl). In Midden-Europa – het huidige Oekraïne, Wit-Rusland, Polen en de Baltische staten – werden in de periode 1933-1944 door de nazi's en de Sovjets jaarlijks meer dan een miljoen burgers uitgehongerd, doodgeschoten of vergast. In de landen tussen Berlijn en Moskou woonden de meeste Europese Joden, en het was ook het gebied waar de Wehrmacht en het Rode Leger vochten tot het bittere einde en waar de NKVD, de Russische veiligheidsdienst, en de Duitse SS volop huishielden. De enorme schaal waarop in de periode 1933-1944 in deze zogenaamde bloedlanden werd gemoord gaat elke voorstelling te boven. In *Bloedlanden* reconstrueert Snyder de Midden-Europese geschiedenis. Naast wetenschappelijke bronnen, raadpleegde hij ook alledaagse bronnen: de brieven die mensen elkaar in de oorlog schreven, de notities die uit de trein werden gegooid en de dagboeken die men vond in de kleding van vermoorde burgers.

In Duitsland kwam wederom een aantal boeken uit die verband houden met de neonazistische terreurorganisatie NSU, tegen wiens overgebleven lid en ondersteuners op dit moment een rechtszaak loopt. De NSU kon dertien jaar lang ongestoord haar gang gaan en vermoordde negen migranten en een agente, pleegde bomaanslagen (waaronder een spijkerbom in Keulen) en beroofde talloze banken om hun operaties te bekostigen (zie www.alertmagazine.nl/?p=883). Wolf Wetzel stelt in zijn boek *Der NSU-VS-Komplex* (www.unrast-verlag.de) de vraag waar de NSU begint en waar de staat ophoudt. Negen keer rechercheerde de politie in het 'buitenlandse milieu', daarmee de slachtoffers verdacht makend. Toen bekend werd dat het dezelfde terreurcel was geweest, werden er in alle geledingen van politie en inlichtingendiensten blunder op fout gestapeld: bewijzen verdwenen, rapporten achtergehouden, stukken door de papiervernietiger gehaald… Wetzel gaat in zijn onderzoek op zoek naar wat de inlichtingendiensten kostte wat kost verborgen willen houden.

Sabine Rennefanz groeide net als de NSU'ers op in de toenmalige DDR en gaat in haar boek *Eisenkinder, Die Stille Wut der Wendegeneration* (www.randomhouse.de/luchterhand) op zoektocht naar hoe het kan dat jongeren uit hetzelfde milieu zo verschillend terecht kunnen komen. Hoewel, Rennefanz kwam terecht in een radicale christelijke sekte, vlak nadat de muur viel. De vader van Semiya Simsek, Enver, was het eerste slachtoffer van de NSU: op 9

september 2000 werd Enver Simsek, die een bloemengroothandel in Nurnberg runde, met acht schoten om het leven gebracht. Zijn dochter was toentertijd veertien jaar oud en heeft nu een boek *Schmerzliche Heimat* (www.rowohlt.de) over de gevolgen van de moord op haar vader op haar familie, die jarenlang in het verdachtenbankje zat, geschreven. Zij schetst hoe haar familie bijna uit elkaar viel, over de politieonderzoeken en kreeg uiteindelijk inzage in alle dossiers.

Voor de echte diehards is er dan nog het gebundelde onderzoek (net iets dikker dan een telefoonboek) van de onderzoekscommissie van het Duitse parlement: verslagen, inclusief talloze voetnoten, van alle hoorzittingen die gedurende zestien maanden over alle openstaande vragen en fouten van de inlichtingendiensten gehouden zijn. Ook met CD (mail even naar leesalert@xs4all.nl als je een kopie van de CD wilt). Overigens houden onze collega's van Apabiz uit Berlijn via Twitter en een website de (rechts)-zaken goed in de gaten (zie www.apabiz.de).

Tot slot, en dan laten we de NSU achter ons, het boek *Rechten Terror in Deutschland, Eine Geschichte der Gewalt* door Olaf Sundermeyer (www.chbeck.de). Hij laat indringend zien hoezeer extreemrechts geweld in Duitsland aanwezig is, van de aanslagen op het oktoberfeest in München in 1980, via de pogroms in Rostock en Hoyerswerda en de aanslagen in Mölln en Solingen tot aan de aanslagen van de NSU. Maar ook alles wat daartussen inzit: het alledaagse geweld tegen andersdenkenden, daklozen, Roma en Sinti, kortom iedereen die niet in het volkse ideaalbeeld van de neonazi's past.

alert!:

Oorlog is dood, verderf en vernietiging. Schrijvers putten uit deze ellende hun inspiratie. Na het einde van de Eerste Wereldoorlog verschijnen diverse oorlogsboeken, waarvan de novelle Im Westen nichts Neues *of* All Quiet on the Western Front, *zoals de meeste mensen het boek uit 1928 kennen, verreweg de bekendste is. Binnen extreemrechtse kringen geniet het oorlogsdagboek* In Stahlgewittern *van de Duitse schrijver Ernst Jünger hoog aanzien. Het boek en de schrijver vormen voor veel nieuw-rechtse (lees: extreem-rechtse) muzikanten een bron van inspiratie.*

DOOR REDACTIECOLLECTIEF ALERT!

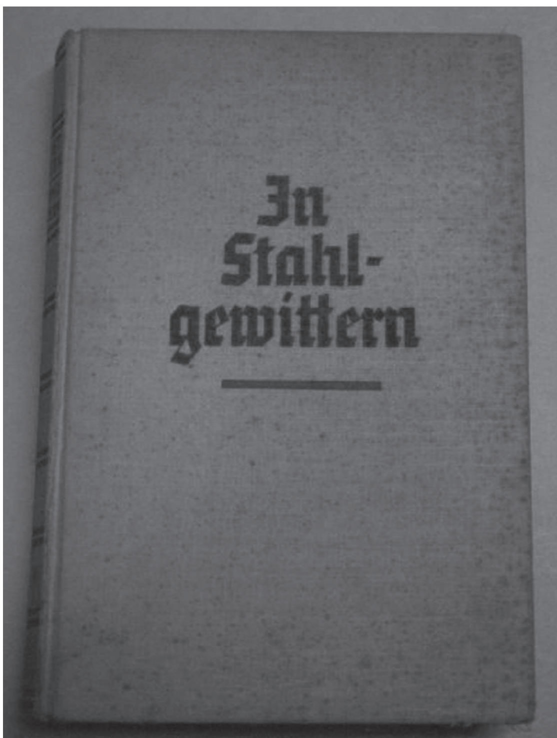
Ernst Jünger: Icoon van nieuw-rechts

Het is 20 augustus 2011. Op het podium in Leipzig kondigt Michael Moynihan, bandleider van de Amerikaanse band Blood Axis, het nummer 'Storm of Steel' aan: '*This song is inspired by one of the greatest German writers of the last century, he lived for a century, Ernst Jünger, and his terrifying diaries about what it was actually alike and there is nothing very glamourous about it*'. 'Storm of Steel' is de Engelse vertaling van het oorlogsdagboek *In Stahlgewittern*, een boek dat niet geschreven is om de gruweldaden te ontkennen, maar om ze juist tot een orgastisch moment te verheerlijken. '*Der Kämpfer, dem während des Anlaufs ein blutiger Schleier vor den Augen wallt, will nicht gefangen nehmen, er will töten. Er hat jedes Ziel aus den Augen verloren und steht im Banne gewaltiger Urtriebe. Erst wenn Blut geflossen ist, weichen die Nebel aus seinem Hirn; er sieht sich um wie aus einem schweren Traum erwachend. Erst dann ist er wieder ein moderner Soldat, imstande, eine neue taktische Aufgabe zu lösen*', aldus een tekstcitaat uit het boek. En Moynihan vervolgt zijn refrein: '*Sing! For life, in storms of steel, Strength! Through strife, in storms of steel*'.

Nederland

Ook enkele Nederlandse projecten hebben zich in het verleden geprofileerd met Ernst Jünger en het oorlogsdagboek. Zo verscheen op het Duitse verzamelalbum 'Der Waldgänger', een LP die is uitgegeven 'ter herinnering aan de Duitse strijder, schrijver en filosoof Ernst Jünger', de Amsterdamse band Ciceron Trojan. Het enige bandlid beklaagde zich in september 2004 bij de redactie van *Alert!* over de wijze waarop Ernst Jünger beschreven werd in een artikel. Ook La Reine Noir uit Limburg maakt onderdeel uit van deze verzamel LP en brengt het lied 'Storm of Steel' ten gehore. Belangrijkste man achter dit project was al eerder betrokken bij een organisatie die zichzelf afficheerde met de titel van het oorlogsdagboek. *In Stahlgewittern, internet magazine for the Pan European avantgarde*, luidde de volledige titel. In januari 2001 probeerde de organisatie een concert te organiseren in Venlo

met twee bands die toen ook onder vuur lagen vanwege nieuw-rechtse sympathieën. *In Stahlgewittern* distantieerde zich van extreem-rechtse politiek en schreef: '*We zijn geen politiek of racistisch internetblad. We willen alleen onze hobby delen met anderen*'. Daarnaast liet de concertorganisator weten dat de naam 'In Stahlgewittern' niets te maken had met het gelijknamige boek van Ernst Jünger, maar met een verzamel LP onder dezelfde naam. Jaren later neemt hij met zijn band toch deel aan de hierboven genoemde verzamel LP ter ere van de Duitser. De titel 'Der Waldgänger' is overigens vernoemd naar wat Jünger omschrijft als een mens die intellectueel onafhankelijk is van zijn gemeenschap en bereid is tot weerstand tegen de staat. Hij verwoordt dit type mens in zijn boek *Der Waldgang*, waarin hij de spirituele teloorgang van de moderne westerse maatschappij bekritiseert en waar het bos een metafoor is om zich terug te trekken om de destructieve krachten van de moderne samenleving te weerstaan.

Nationalisme

De Duitse schrijver stak zijn nationalisme niet onder stoelen of banken en hij wenste dat zijn boek *In Stahlgewittern* in iedere huiskamer in Duitsland zou komen te liggen. Hij meende dat het boek kon bijdragen aan de opbouw van het vaderland. Andere boeken, zoals *Das Waldchen* 125 en *Feuer und Blut* dienden ook als radicalisering van het revolutionaire nationalisme. Jünger verlangde naar een autoritaire staat die orde moest scheppen in de politieke en culturele chaos die de Weimar Republiek in zijn ogen had veroorzaakt. Zijn boeken die doordrenkt zijn met heroïsche heldendaden, nationalisme en esthetisering van oorlog en geweld dreef hem langzaam in handen van de nazi's. In ieder geval profiteerden de nazi's van zijn legitimatie van het fascisme in de culturele sfeer. Zijn kritiek op joden werkte als bevestiging op de mannen van Hitler, die hem spontaan een zetel namens de NSDAP in het parlement aanboden. Jünger bedankte hier vriendelijk voor.

Kritiek

In zijn boek *Auf der Marmorklippen* uit 1939 reflecteert hij min of meer zijn visie op en desillusie over een autoritaire staatsopvatting. Ook komt hierin onder andere zijn kritiek op het nationaalsocialisme naar voren. Het boek *Auf den Marmorklippen* komt net voor het uitbreken van de oorlog uit en gaat over een kleine kolonie van een monnik, die door een barbaarse buitenwereld wordt bedreigd. Jünger beschrijft hierin eigenlijk een scheidslijn tussen zijn maatschappij zoals hij die voor ogen had, namelijk een esthetische, beschaafde maar assertieve gemeenschap van gecultiveerden en die van het grote cultuurloze en barbaarse rijk. Duidelijk mag zijn dat met het laatste Hitlers Derde Rijk werd bedoeld. Diverse muzikanten beroepen zich op dit boek, zoals de Duitse neofolk/industrial-band Sagittarius dat ook doet.

Notendop

Voordat WOI uitbrak, vocht de Duitse schrijver mee in het Vreemdelingen Legioen, maar zijn vader haalde hem hier uit. Na het uitbreken van WOI diende Ernst Jünger als vrijwilliger en raakte diverse keren gewond. Voor zijn bewezen heldendaden kreeg hij diverse militaire onderscheidingen. Ook nam hij deel als soldaat aan WOII, maar had hier nauwelijks iets kunnen verrichten. In zijn boek *Strahlungen* verwerkt hij zijn ervaringen uit WOII. Ongestraft blijft de schrijver niet. Na de oorlog weigerde hij een denazificatieformulier te ondertekenen en kreeg een publicatieverbod van vier jaar opgelegd. Eind twintigste eeuw lijkt hij te zijn gerehabiliteerd en krijgt een politieke rol in het *umfeld* van de Christlich Demokratische Union Deutschlands, een gematigde christelijke centrumrechtse partij. Op 17 februari 1998 overlijdt de schrijver.

Bijdrage

Jünger was een cultuuraristocraat, met een hoogst intellectualistische en elitaire visie op de samenleving. Zijn anti-modernistische opvattingen, evenals zijn esthetisering van geweld en daadkracht vallen bij een deel van de nieuw-rechtse beweging in goede aarde. Hij is hiermee verworden tot een voorbeeld van deze denkrichting. Het is daarom niet verwonderlijk dat bands aan de rechterzijde van het politieke spectrum zich regelmatig inlaten met de geschriften van deze Duitser. Zonder dat de bands meteen gebrandmerkt worden als neo-naziband, kunnen ze vrijwel ongestoord bouwen aan een extreem-rechtse tegencultuur. Een cultuur die spreekt via gedichten en symbolen. Het gebruik van Jüngers oorlogsdagboek *In Stahlgewittern* en zijn ideeën dragen daar zeker een steentje aan bij.

www.alertmagazine.nl
www.alertafa.nl (archiefsite)
leesalert@xs4all.nl

Thema:

De Eerste Wereldoorlog

Dit jaar is het honderd jaar geleden dat de Eerste Wereldoorlog of de Grote Oorlog uitbrak. Om deze reden wordt er over heel de wereld stilgestaan bij deze gruwelijke strijd. In Nederland bestaat in het algemeen, maar ook binnen de anarchistische beweging in het bijzonder, weinig aandacht voor deze oorlog, in tegenstelling tot de Tweede Wereldoorlog. Daarom vond de redactie het opportuun om het thema van dit nummer van Buiten de Orde aan de Eerste Wereldoorlog te wijden. We proberen in elke editie van Buiten de Orde aan een onderwerp dat volgens ons relevant of interessant is voor anarchisten en de anarchistische beweging extra aandacht te geven. Het is niet ons streven om volledig of consequent te zijn. We willen mensen en groepen inspireren door het onderwerp langs verschillende invalshoeken te belichten en discussies te voorzien van extra munitie.

DOOR DE REDACTIE

Over de Eerste Wereldoorlog (WOI) valt natuurlijk veel meer te lezen dan in dit thema aan bod komt en gelukkig zijn we niet de enigen die dit jaar extra aandacht besteden hieraan. Maar we proberen ons wel te richten op onderwerpen die juist de lezers van Buiten de Orde zouden kunnen interesseren. De Eerste Wereldoorlog markeert een overgang van een strijdbare negentiende eeuw voor maatschappelijke omwenteling naar een twintigste eeuw waar de verschillende machtsblokken zichzelf proberen te consolideren in een Koude Oorlog. Deze oorlog zal een onuitwisbare invloed hebben op de revolutionaire arbeidersbeweging en zal het begin zijn van een radicale vredesbeweging en een radicaal antimilitarisme.

In dit thema zijn vijf stukken opgenomen en zelfs een heuse strip; allemaal geschreven door de vaste lezers en schrijvers van ons blad. Historicus Ron Blom heeft twee artikelen aangedragen over WOI. Het eerste stuk probeert de Grote Oorlog en de herdenking ervan in een links kritisch perspectief te plaatsen en de vraag wordt gesteld wat we kunnen leren uit die oorlog. Waar ging de oorlog eigenlijk over, wie streed tegen wie en wie is uiteindelijk de overwinnaar? Vanuit een revolutionair perspectief was het een oorlog voor de barbarij of voor het (vrij) socialisme. Het socialisme heeft zich niet kunnen vestigen, maar door de druk van de arbeidersbeweging zijn wel de eerste belangrijke maatschappelijke veranderingen in gang gezet.

Aan de hand van uittreksels van het schrijven van André Masson wordt een beeld geschetst van de gruwelen van de oorlog. Als protagonist van het surrealisme hanteerde Masson de techniek 'peinture automatique'. Het onderbewuste werkt in deze methode als drijfveer voor expressie. Het spreekt voor zich dat de oorlogservaringen zich diep hebben ingekerfd in het onderbewuste van Masson en alle anderen die de oorlog hebben meegemaakt. Het werk van Masson is dan ook een venster waarmee we in het getormenteerde onderbewuste van een oorlogsveteraan kunnen kijken.

Een van die belangrijke veranderingen is de verbeterde maatschappelijke positie van vrouwen (of toch een eerste aanzet daarvoor), geconcretiseerd in het vrouwenstemrecht. Over de vrouwenbeweging in Engeland handelt het stuk 'Suffragettes en de Grote Oorlog' van Anita de Waal. Daarin wordt geschetst hoe een emancipatorische beweging zich de mond kan laten snoeren wanneer een nationalistische kaart getrokken wordt, en opgeroepen wordt tot frontvorming tegen de overzeese vijand. WOI is een mooie aanleiding om even stil te staan bij deze vrouwenbeweging.

In het tweede stuk van Ron wordt ingezoomd op de situatie in Utrecht tijdens de oorlog. Meer in het bijzonder staat de auteur stil bij de sociaal-democratische en zelfs links revolutionaire soldatenorganisaties in Utrecht die actie voerden tegen de mobilisatie en tegen het kapitaal. De auteur stelt dat deze organisaties al actief waren van in het begin van de oorlog, ver voor de Rode Week in november 1918.

Het tweede stuk van Anita gaat in op het zogenaamde 'Kerstbestand' van 1914 waarin de Franse, Duitse (maar niet de Pruisische) en Engelse soldaten heel even verbroederden en de wapens neerlegden om samen kerst te vieren. In plaats van een 'bestand' spreekt Anita liever van een 'wilde staking' en in haar artikel legt zij ook uit waarom deze 'wilde staking' beperkt bleef tot het westelijke front en zich niet tot een algemene staking wist te ontwikkelen.

Over WOI zijn boekenkasten vol geschreven en ook dit jaar zijn er uiteraard weer verschillende nieuwe boeken over alle facetten van deze oorlog verschenen, maar daarvoor moeten we je voorlopig verwijzen naar de boekbesprekingen in de reguliere pers. In onze eigen kleine anarchistische kring hebben overigens ook De As en het Vredesmagazine in hun laatste uitgave stil gestaan bij de Grote Oorlog en daar extra aandacht aan besteed.

Oorlog aan de oorlog: Herdenken om te leren

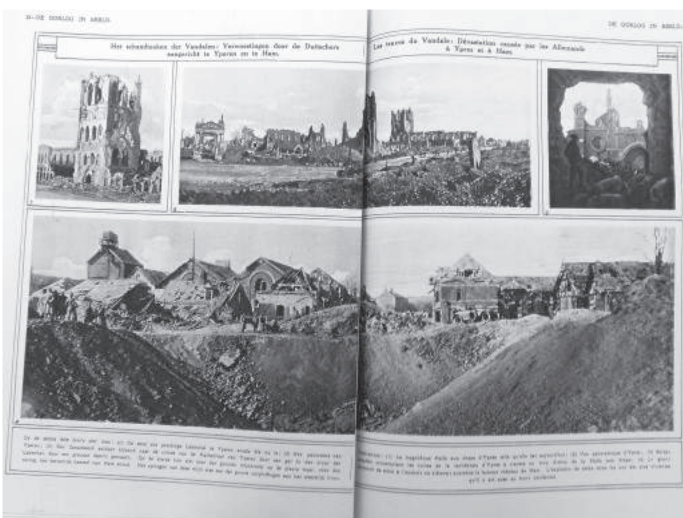
Het jubileumjaar 2014 staat in het teken van de herdenking van de zogeheten Great War *van 1914-1918. Het establishment van verschillende deelnemende landen aan die verschrikkelijke bloedige oorlog grijpt de herdenking - en soms ook viering van de* Eerste Wereldoorlog *- aan om de eigen betrokkenheid nogmaals te legitimeren. Een oorlog die pas later bekend zou worden als de* Eerste Wereldoorlog: the War To End All Wars. *Men hield toen nog geen rekening met een zekere herhaling ervan in de vorm van de* Tweede Wereldoorlog! *Natuurlijk zal men ook dit jaar weer velen horen uitspreken dat oorlog slecht is en daarom voorkomen zou moeten worden. Op zich een mooie wens, maar een die kennelijk niet makkelijk te verwezenlijken is. De deelnemende landen en mogendheden hebben tenslotte niet voor niets meegedaan en zoals later bleek niet voor de laatste maal.* De Great War/Grosse Krieg/Grande Guerre *werd en wordt daarbij vanuit eigen perspectief voorgesteld als een oorlog tussen democratie en dictatuur, tussen aanvallers en verdedigers, tussen* Hunnen *(de scheldnaam voor* Duitsers*) en de beschaving… Of was het eigenlijk vooral een imperialistisch conflict tussen diverse al vooraf gevormde allianties? De schuldvraag en legitimatie blijft honderd jaar later een rol spelen in het nationalistische vertoog van de toen (en nu?) oorlogvoerende naties. Maar wat betekent dit voor radicaal links? Wat herdenkt zij en welke lessen kan zij trekken honderd jaar later? Niet alleen internationaal gezien, maar ook in Nederland.*

door Ron Blom

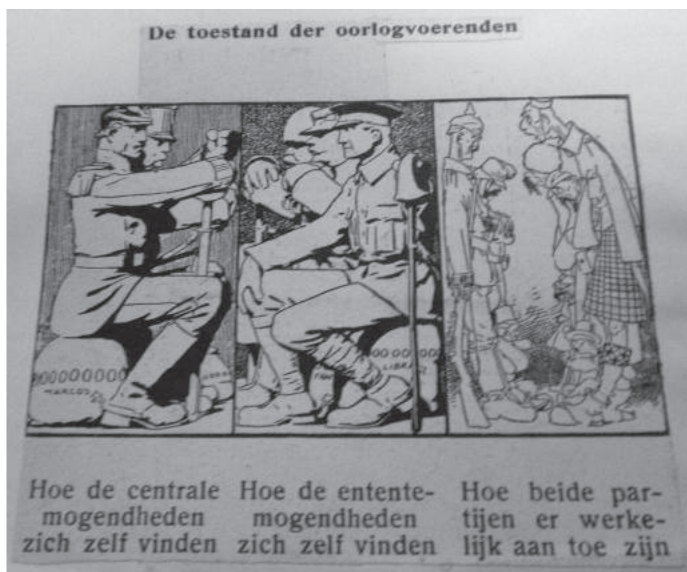
Aanleiding en oorzaken

De meeste historici en ook de heersende elites beschouwen de moordaanslag in Sarajevo op 28 juni 1914 door de Bosnisch-Servische nationalist Gravilo Princip (1894-1918) op de Oostenrijkse aartshertog en troonopvolger Franz Ferdinand (1863-1914) als het begin van de oorlog. Gemakshalve wordt Gravilo Princip meestal neergezet als een terrorist, terwijl hij toen en nu in Servië als een vrijheidsstrijder wordt gezien. Bosnië-Herzegovina werd namelijk in 1908 geannexeerd door de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie. Oostenrijk wilde Servië voor deze aanslag straffen door een militaire operatie te beginnen en de onverwacht snel mobiliserende rivaal Rusland wilde Oostenrijk-Hongarije dwarsbomen om het machtsevenwicht op de Balkan in haar voordeel te doen omslaan. Oostenrijk-Hongarije werd vervolgens teruggedreven door Servië. Het 'agressieve' Duitsland moest haar bondgenoot Oostenrijk-Hongarije steunen en zo zette zich een reeks van gebeurtenissen in gang die niet meer te stoppen was.[1] Het eindresultaat bestond uit tien miljoen dode militairen en twintig miljoen gewonden. Daarnaast stierven zes miljoen burgers.

> **Eindresultaat van WOI: 10 miljoen dode en 20 miljoen gewonde militairen en 6 miljoen dode burgers**

Maar in hoeverre was die moordaanslag echt het begin van het conflict? In de jaren voorafgaand aan de moord in Sarajevo zijn er meer aanslagen gepleegd, maar geen daarvan leidde tot een grote oorlog. Ook speelden er andere (kleinere) oorlogen en conflicten in de jaren voor 1914 zonder dat die uitgroeiden tot een Wereldoorlog. In 1905-06 en 1911 was er sprake van de Marokko crises als gevolg van de toenemende rivaliteit tussen Frankrijk en Duitsland, en gedurende de jaren 1912-1913 hadden we de Balkanoorlogen. De verzwakking en het van de Balkan drijven van het Ottomaanse rijk zorgde voor de kortstondige opkomst van bijvoorbeeld Bulgarije, dat in het machtsvacuüm stapte om vervolgens spoedig op zijn beurt weer het veroverde gebied af te staan aan de buurlanden.[2] Steeds waren de grootmachten Duitsland, Oostenrijk-Hongarije, Frankrijk, Engeland en Rusland al dan niet openlijk aan het werk om hun eigen belangen veilig te stellen. Denk bijvoorbeeld aan de gewenste teruggave door Frankrijk van het na de Frans-Duitse oorlog van 1870-71 door Duitsland geannexeerde Elzas-Lotharingen.[3] Rusland wilde zich revancheren voor de verloren Russisch-Japanse oorlog van 1905 en de vermolmde Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie trachtte Servië een lesje leren. Nadat de Duitsers lange tijd de schuld kregen van het uitbreken van de oorlog, zijn het sinds

kort de Russen die door hun snelle mobilisatie verantwoordelijk zouden zijn geweest voor het in gang zetten van de catastrofe.

Ruim voor de start van de vijandelijkheden in 1914 verhieven diverse socialisten al hun stem tegen de komende oorlog. In een speech voor de Duitse Rijksdag op 9 november 1911 gedurende de Marokko crisis van dat jaar waarschuwde socialistenleider August Bebel (1840-1913) voor de aanstaande conflicten tussen de grootmachten: 'Dan zal de catastrofe beginnen. De marsorder zal worden gegeven, waarmee 16 tot 18 miljoen man, de bloem der jeugd, uitgerust met de beste instrumenten om te moorden, als vijanden tegen elkaar zullen worden opgezet'.[4] En gedurende de oorlog, in 1915, wees de Nederlandse socialist Anton Pannekoek (1873-1960) er op dat de twee allianties (Entente en Centralen) een verdeeldheid in het imperialistische kamp vertegenwoordigden dat in twee groepen uiteenviel: 'de bond der hongerigen (de *triple alliance* bestaande uit Duitsland, Oostenrijk en Italië), die een wereldrijk probeerde te verwerven, en de bond van de tevredenen (de *triple entente* bestaande uit Engeland, Frankrijk en Rusland), die een groot koloniaal bezit had, niet bereid was om een enkele concessie te doen en, indien mogelijk nog meer wilde hebben'.[5]

Er bestaan ook alternatieve verklaringen voor het conflict die wijzen op de tegenstellingen tussen het verouderde politieke establishment en de belangrijkste kapitaalgroepen. De directies van sommige grote bedrijven in Duitsland en Engeland spraken zich inderdaad uit tegen de oorlog. Bovendien waren de grootmachten er wel in geslaagd om Afrika op te delen zonder oorlog te voeren tegen elkaar. Maar volgens deze verklaringen zouden de heersende kringen in de verschillende landen meer feodaal en militaristisch ingesteld zijn dan de kapitaalgroepen. Dit doet enigszins denken aan theorie van het *Ultra-imperialismus* van de Duitse socialist Karl Kautsky (1854-1938).[6] Het zou niet in het belang zijn van het moderne imperialistische kapitalisme om oorlog te voeren. Weer een andere verklaring wijst op de zogeheten nationaliteitenkwestie. Zo werd tsaristisch Rusland wel aangeduid als de gevangenis der naties, maar ook Duitsland en Oostenrijk-Hongarije herbergden vele minderheden, die over het algemeen geen zelfbeschikkingsrecht kenden. De dwang om hen er onder te houden leidde tot de wapenwedloop en uiteindelijk tot de oorlog. De hier genoemde andere verklaringen bevredigen niet echt. De tegenstellingen binnen het nationale establishment liepen niet zo hoog op dat het tot een burgeroorlog leidde en ook over de nationaliteitenkwestie is nog wel wat meer op te merken. Zo zou Engeland de schending van de Belgische neutraliteit door de binnentrekkende Duitsers niet over zijn kant hebben kunnen laten gaan. Maar België werd juist door Engeland als buffer beschouwd tussen Frankrijk en Duitsland. Als België niet zo dicht bij Engeland had gelegen, had men dan ook zo opgetreden? Bovendien spreekt het 'respect' van de Britten voor het zelfbeschikkingsrecht van het Ierse volk en van dat van de koloniale volkeren in Afrika en Azië, boekdelen over de oprechtheid hiervan.

De imperialistische wedloop in de zoektocht naar koloniën zorgde voor een verandering van de machtsbalans en het starten van militaire acties

Het imperialisme

Het onderliggende moderne imperialisme was een belangrijke voorwaarde voor het uitbreken van de vijandelijkheden. Alle hierboven genoemde spelers waren imperialistische grootmachten. Zelfs de kleine natie van de Serviërs probeerde zijn eigen rijk te creëren, ten koste van de Albanezen. De allianties van de Entente (Engeland, Frankrijk en Rusland) en de Centralen (Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en het Ottomaanse Rijk) waren een product van het imperialisme. Naar Pannekoek, degene met een relatieve voorsprong tegenover degene met een achterstand. Het Servische Zwarte Hand-terrorisme (van o.a. Gravilo Princip) was een antwoord op de Oostenrijks-Hongaarse politiek tegenover Servië en tegenover de algehele opzet van dat rijk. De imperialistische wedloop in de hongerige zoektocht naar koloniën resulteerde in een kettingreactie van gebeurtenissen en processen. Dit zorgde voor een verandering van de machtsbalans en het starten van militaire acties op grote schaal.

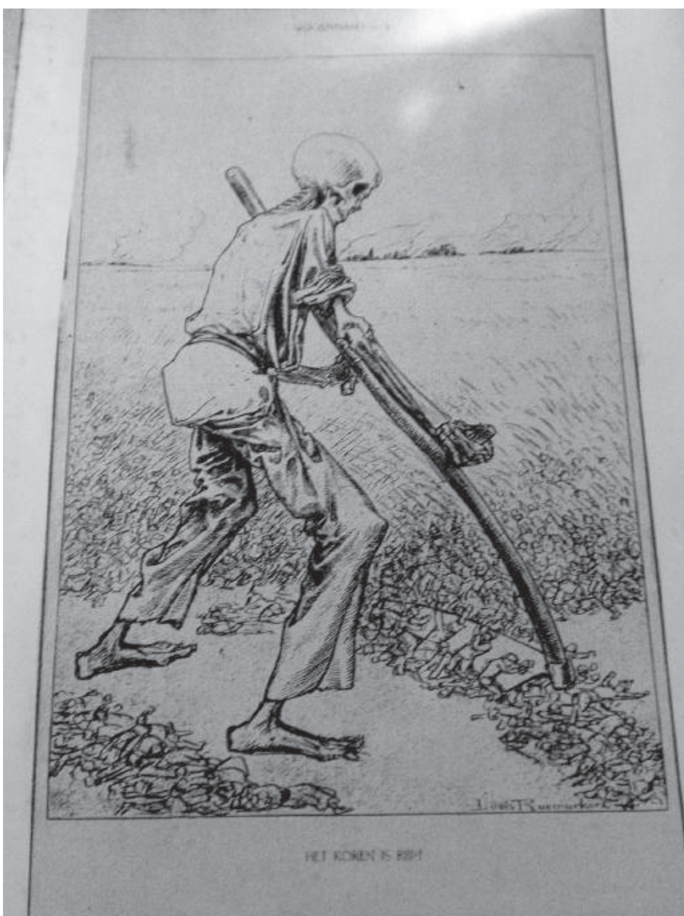
Wie herdenkt wat?

In diverse betrokken landen vinden in 2014 herdenkingen plaats. Opvallend was hoe de conservatieve Britse minister van Onderwijs Michael Gove zich begin dit jaar beklaagde over de vertekening van het beeld van de Eerste Wereldoorlog. Een beeld dat volgens hem scheef getrokken was door onder andere de populaire satirische televisieserie Black Adder. Gove voer vooral uit tegen linkse politici, activisten en historici. Het is duidelijk dat zijn voorkeur uitgaat naar een patriottische viering van de *Great War* tegen het Pruisische militarisme. De macht van het Verenigd Koninkrijk was in die dagen over haar hoogtepunt heen en zou worden afgelost door de economisch en militair opkomende Verenigde Staten.

De Fransen zullen herdenken dat ze na het Verdrag van Versailles Elzas en Lotharingen terugkregen van de Duitsers. Ondertussen is de toch al in grote problemen verkerende Europese Unie niet in staat om een officiële EU herdenking te organiseren, want 'WO I heeft in 2014 heel verschillende betekenissen'.[7] Het verliezende Duitsland werd zwaar gestraft met de herstelbetalingen van Versailles, hetgeen de roep om wraak in dat land versterkte met alle verschrikkelijke gevolgen van dien.

Nationalistische tegenstellingen zijn terug van nooit weggeweest, en dit geldt ook voor de imperialistische tegenstellingen

Nationalistische tegenstellingen zijn in 2014 terug van nooit weggeweest. Rechts-populistische stromingen kunnen zich overal verheugen op een groeiende aanhang. En datzelfde geldt voor de imperialistische tegenstellingen, waarbij nieuwe opkomende grootmachten (zoals bijvoorbeeld China) de plaats innemen van de oude Rijken. En ook de spanningen rondom de Krim en Oekraïne tonen aan dat de imperialistische wedijver nog springlevend is.

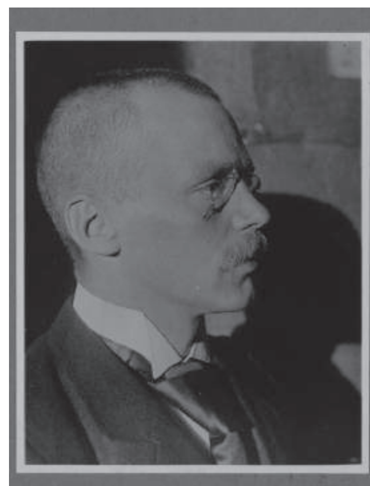
De Eerste Wereldoorlog kan dan ook in de woorden van de historicus Eric Hobsbawm (1917-2012) beschouwd worden als het begin van de korte twintigste eeuw.[8] Met deze oorlog werd een serie van crises in het wereldkapitalisme geopend. Wanneer deze crises niet opgelost worden, zouden deze nog steeds kunnen leiden, ook nu in de eenentwintigste eeuw, tot de totale vernietiging van de mensheid of een drastische inkrimping ervan, inclusief de bijbehorende levensvooruitzichten. Kortom óf socialisme óf barbarij. De mensheid wordt daarbij nu niet alleen bedreigd door de toenemende verspreiding en dodelijkheid van massavernietigingswapens, maar ook door de zich gestaag opbouwende ecologische wereldcatastrofe.

Socialisme of barbarij

Voor deze barbarij moet daarom een alternatief worden gecreëerd. En ook hier kunnen we aanknopen bij de Eerste Wereldoorlog. De grote meerderheid van socialistische partijen (zoals de Duitse SPD onder leiding van Kautsky) en vakbonden besloot in flagrante schending van de gemaakte afspraken op internationale socialistische congressen toch de eigen bourgeoisie te ondersteunen en in de parlementen voor de mobilisatiekredieten te stemmen. Zelfs een deel van de anarchisten koos onder aanvoering van Peter Kropotkin en Christiaan Cornelissen anarchistisch partij.[9]

Kortom, een geweldige vorm van muiterij!

Een kleine dappere minderheid van revolutionaire socialisten (zoals bijvoorbeeld in Nederland Anton Pannekoek, Herman Gorter (1864-1927) en Henriette Roland Holst (1869-1952)) en anarchisten besloot zich hier tegen te verzetten. Daarnaast ontstond zo nu en dan ook spontaan verzet. We kunnen daarbij denken aan het Kerstbestand van 1914. Soldaten aan de verschillende kanten van het westelijk front stopten met schieten, schudden elkaar de hand, deelden cadeaus uit en voetbalden in niemandsland. Kortom een geweldige vorm van muiterij![10] Ook na dit kerstbestand werd zo nu en dan door de militairen in plaats van op elkaar in de lucht geschoten. Denk ook aan het groeiende antimilitarisme als gevolg van het in ons land gelanceerde dienstweigeringsmanifest.[11] En inspirerend zijn natuurlijk de Nederlandse vrouwen die een belangrijke rol speelden in de demobilisatiestrijd in het neutrale Nederland en vooraan stonden bij het Amsterdamse aardappeloproer van juli 1917.

Enkele jaren later, in 1917-18, deden zich in Europa meerdere voorbeelden van verbroedering voor, de rode vlag werd gehesen en men zong samen 'De Internationale'. Diverse golven van muiterij leidden tot de omverwerping van het tsarisme in februari 1917 en in november 1918 werd de Duitse keizer afgezet door een matrozenopstand. In 1917 muitten Franse soldaten op grote schaal.[12] Zelfs aan het neutrale Nederland ging de onrust niet zomaar voorbij.[13] Door de grootschalige en langdurige mobilisatie nam de ontevredenheid onder de bevolking toe. Muiterij in de Harskamp en andere legerplaatsen en garnizoenen in oktober 1918 ging vooraf aan de revolutiepoging van de socialistenleider Pieter Jelles Troelstra in november van dat jaar. Zijn slecht voorbereide poging mislukte, maar hierna werd toch een groot aantal sociale verbeteringen afgedwongen, waartoe de Nederlandse elite uit zichzelf lange tijd niet bereid was.

Het zijn deze aspecten uit die verschrikkelijke Eerste Wereldoorlog die wij zouden kunnen herdenken. We kunnen ons daarbij laten inspireren door het principe van de hoop dat in de woorden van de marxistische filosoof Michael Löwy 'resideert in de strijd, de dromen en aspiraties van miljoenen onderdrukten en uitgebuitenen, 'de overwonnenen in de geschiedenis', van de christelijk-communistische vijftiende- en zestiende-eeuwse martelaren Jan Hus en Thomas Münzer tot aan de sovjets van 1917-19 in Europa en de collectieven van 1936-37 in Barcelona. Op dit niveau is het zelfs meer dan noodzakelijk om de deuren van het marxistische denken te openen voor de opvattingen over de toekomst, van de utopische socialisten van gisteren tot aan de romantische critici van de industriële beschaving en van de dromen van Fourier tot aan de libertaire idealen van het anarchisme.'[14]

NOTEN:

1 Zo zouden we bijna per ongeluk collectief al slaapwandelend in de oorlog terecht zijn gekomen. Christopher Clark, *Slaapwandelaars. Hoe Europa in 1914 ten oorlog trok*, (Antwerpen 2013).

2 Zie bijvoorbeeld *The Balkan Wars. The war correspondence of Leon Trotsky*, (New York 1980).

3 De Franse pacifistische socialistenleider Jean Jaurès werd op 31 juli 1914 in Parijs vermoord door een nationalistische aanhanger van de militaire herovering van Elzas-Lotharingen. Dit was een dag voor de mobilisaties waarmee de oorlog begon. De gearresteerde dader werd na de oorlog vrijgesproken omdat hij volgens het vonnis 'de natie een grote dienst had bewezen', want 'zonder zijn moordaanslag had Frankrijk nooit de oorlog kunnen winnen'.

4 Geciteerd in: Richard B. Day en Daniel Gaido, *Discovering Imperialism. Social Democracy to World War I*, (Chicago 2012), p. 519.

5 Anton Pannekoek, *Uit de voorgeschiedenis van de wereldoorlog*, (Zutphen 1915), geciteerd in: Richard B. Day en Daniel Gaido, *Discovering Imperialism. Social Democracy to World War I*, p. 888.

6 Ron Blom, *Frank van der Goes*, 1859-1939. *Journalist, literator en pionier van het socialisme*, (Delft 2012), p. 270-271.

7 Begin maart 2014 vond er wel op initiatief van de linkse fractie in het Europees Parlement (GUE/NLG) een vredesconferentie plaats met discussies over de militarisering van de EU, pacifisme en de ontwikkeling van het militair-industrieel complex. De deelnemers brachten ook een bezoek aan Ieper en omgeving.

8 Eric Hobsbawm, *Een eeuw van uitersten. De korte twintigste eeuw*, 1914-1991, (Houten 1995).

9 Hans Ramaer, 'Het manifest van de zestien. Anarchistisch partij kiezen in 1914-1918', p. 14-18, in *De AS* 186/187, *De Grote Oorlog* 1914-1918.

10 Ron Blom, 'De kleine vrede in de Grote Oorlog', VD AMOK, jrg. 14, 2005: http://www.vdamok.nl/Teksten/Tijdschrift/2005-2.html#ankerart6

11 Arie Hazekamp, '1915: Het dienstweigeringsmanifest en het groeiende antimilitarisme', p. 35-41, in *De AS* 186/187, *De Grote Oorlog* 1914-1918.

12 Vele Franse muiters werden geëxecuteerd en tot op de dag van vandaag is eerherstel nog altijd een discussiepunt in Frankrijk.

13 Zie daarvoor: *De AS* 186/187 *De Grote Oorlog* 1914-1918 en mijn proefschrift *Niet voor God en niet voor het Vaderland. Linkse soldaten, matrozen en hun organisaties tijdens de mobilisatie van '14-'18'*, (Soesterberg 2004).

14 Michael Löwy, *On Changing the World*, (Chicago, 2013), p. 20.

1918: Oproerige soldaten in Utrecht

In Utrecht was in 1918 net als in vele andere plaatsen sprake van onrust onder soldaten. De stad telde zo'n vijfduizend militairen en in de directe omgeving bevonden zich nog eens vijfduizend soldaten. Gedurende de gehele mobilisatietijd waren er in de stad sociaal-democratische en revolutionair-linkse soldatenorganisaties actief. Dat was ook zo in 1918 toen de fameuze revolutiepoging van de voorman van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) Pieter Jelles Troelstra plaatsvond. In dit artikel behandel ik de activiteiten van linkse organisaties onder de in Utrecht gelegerde soldaten.[1]

DOOR RON BLOM

Voorgeschiedenis

Al ver voor de Rode Week in november 1918 was er in de Domstad sprake van revolutionaire soldatenorganisaties. Allereerst bestond er aan het begin van de oorlog een zogeheten onafhankelijke mobilisatieclub.[2] Onafhankelijke mobilisatieclubs waren vaak sterk beïnvloed door vrije socialisten, die voorstanders waren van de 'onafhankelijke', niet aan een bepaalde politieke partij gebonden revolutionaire vakbeweging, het Nationaal Arbeidssecretariaat (NAS). Zij waren antinationaal en in de strijd tegen het kapitalisme was een grote rol weggelegd voor de algemene werkstaking van arbeiders en soldaten. Daarom zag men de noodzaak om te werken onder en met soldaten. Het waren dan ook mensen uit deze hoek die, met ondersteuning van de revolutionaire vakbeweging NAS, vanaf december 1914 soldatenclubs oprichtten. Agitatie tegen kapitalisme en militarisme hadden deze vrije socialisten als doelstellingen. Binnen revolutionair-links vormden de soldatenverenigingen een belangrijk propagandamiddel. In een vijftiental plaatsen, waaronder Utrecht, heeft een dergelijke onafhankelijke mobilisatieclub bestaan. Al snel trokken deze soldatenorganisaties de aandacht van de autoriteiten. Hun streven was het om alle clubs de nek om te draaien en uiteindelijk slaagde men daarin. Overigens maakten de activisten het de autoriteiten soms wel erg makkelijk. Er werd geen geheimhouding betracht bij het organiseren van de bijeenkomsten en de betrokken militairen waren vrij snel bekend bij de autoriteiten. Na de zomer van 1915 hoorden we er niets meer van. In de jaren daaropvolgend zouden veel anarchisten zich inzetten voor het dienstweigeren dat door het verschijnen van het dienstweigermanifest in augustus 1915 een enorme stimulans kreeg. Na de doorvoering van de uitbreiding van de Landstormwet ontwikkelden met name christensocialisten het dienstweigermanifest, hetgeen het startpunt van een nieuwe beweging betekende. Daar ga ik hier nu niet verder op in.[3]

Henk van Oosten, secretaris soldatenraad Utrecht

Soldatenraad

In 1918 ontstond een nieuw soort revolutionaire soldatenorganisatie. *De Tribune* (het partijblad van de Sociaal-Democratische Partij/SDP, de latere Communistische Partij) meldde op 2 februari 1918 de 'stichting van een soldatenraad in Utrecht met aanvankelijk tweeëntwintig leden'. Het initiatief werd genomen door de secretaris van het plaatselijke Revolutionair-Socialistische Comité (anarchisten, revolutionair-socialisten en antimilitaristen) en voorzitter van de SDP-afdeling, de handelsreiziger René van Bentem. Hij vertelde altijd met veel genoegen het verhaal, dat zijn vader getrouwd was geweest met de kleindochter van een hoge generaal. Zijn eigen bemoeienissen met het leger zouden een heel ander karakter hebben. De andere bestuursleden waren de secretaris van Plaatselijk Arbeidssecretariaat (PAS, verbonden aan het eerder genoemde NAS) Arend Coenders[4] en de antimilitarist Daniël de Lange. De landmeter Hendrikus van Oosten, wiens kleinzoon Gijs Schreuders later de CPN vertegenwoordigde in het parlement, en H. Frank completeerden het bestuur van de partij. René van Bentem schreef in een brief aan SDP-leider David Wijnkoop dat hij dertig adressen had van militairen en dat hij een poging wilde doen tot het oprichten van een soldatenraad, een nieuw fenomeen dat over kwam waaien vanuit het revolutionaire Rusland.

Van Bentem slaagde in zijn poging. Op 14 maart 1918 hield de raad een ledenvergadering in het lokaal Verhagen boven de Melksalon op de Neude. Op de agenda stonden onder andere de volgende onderwerpen: geheime correspondentie en archief en vertrouwensmannenstelsel. In heel Nederland ontstonden overigens dit soort organisaties. Het was de revolutie in Rusland, die radicaal-links de hoop gaf dat een omwenteling ook in Nederland mogelijk was.

Het was de revolutie in Rusland, die radicaal-links de hoop gaf dat een omwenteling ook in Nederland mogelijk was

Sterk was de raad toentertijd niet. Dat bleek op 2 mei toen er 's avonds muiterij was uitgebroken op de Kromhoutkazerne. Tweehonderd van de ruim 2100 soldaten toonden hun ontevredenheid. De *Soldaten-Tribune* maakte er melding van: 'Men eischte meer voedsel, onder geschreeuw en getier werd dat aan de officieren kenbaar

gemaakt.' Militairen gooiden stenen, ruiten gingen aan diggelen en nadat een soldaat gearresteerd was, brak er een vechtpartij uit tussen de soldaten en een sabeltrekkende adjudant. Hierna gaven de officieren het dienstplichtig kader opdracht om de orde te herstellen. Na het blazen van het appèl dachten de soldaten dat ze nu te eten kregen. In plaats van voedsel kregen ze echter strafexercitie. De auteur van het artikel weet het mislukken van dit verzet aan de voorlopig nog gebrekkige organisatie onder de soldaten.

Een belangrijke reden voor het oproer was overigens ook de slechte motivatie. De voor samenrotting en geweldpleging tegen een meerdere gestrafte geniesoldaten hadden zich bijna allemaal op jonge leeftijd vrijwillig verbonden voor de periode van vier jaar. Dit leverde ze een premie op. Sommigen dienden duidelijk voor het geld en hadden minder affiniteit met het militaire beroep, gezien het grote aantal opgelegde straffen.

De muiterij was voor revolutionair-links de aanleiding om zich te versterken. Vier dagen later, op 6 mei, deed de soldatenorganisatie het namelijk beter en vond onder haar leiding een demonstratie plaats. De *Soldaten-Tribune* sprak van een tweede maal dat er sprake was van 'georganiseerd' soldatenverzet in de Domstad: 'De gisting die onder hen heerschte wegens gebrek aan behoorlijke voeding en die reeds aanleiding had gegeven tot ongeregeldheden in de Kromhoutkazerne, kwam maandagavond 6 mei tot uiting door een soldatendemonstratie. Om 8 uur verzamelden zich een aantal militairen op 't Vreeburg, terwijl ook vele burgers uit onze beweging, die van 't plan afwisten, aanwezig waren.'[5]

Op de Steenweg voegden zich nog meer soldaten bij de groep. De soldaten zongen socialistische liedjes en burgers colporteerden met de revolutionaire bladen. De politie probeerde tevergeefs het zingen te beletten. Op de Stadhuisbrug arresteerde zij de colporterende Coenders. Een rechercheur wilde Van Bentem verantwoordelijk stellen voor de ongeregeldheden. De demonstranten jouwden de politie uit. Vanaf het hoofdbureau van politie trok de stoet opnieuw de binnenstad in, waarbij de soldaten luidkeels het 'De wapens neder' zongen. In de Viestraat en de Potterstraat bleek de stoet ondertussen aangegroeid met onder meer op rellen beluste straatjongens, die riepen 'gooi de ruiten in'. Tegen negen uur liet de politie Coenders weer vrij waarna hij zich voegde bij de demonstranten in de Schoutenstraat. De leiding van de soldatenraad besloot de demonstratie rustig te laten uiteengaan om een 'ruitenrevolutie' te voorkomen.

No. 4 | Vooral aan soldaten te verkoopen. | 7673 | Februari 1918

Soldaten-Tribune

onder leiding v. d. Redaktie van „De Tribune"

Vaste medewerkers o.a.: C. KITSZ, GERARD VANTER en L. DE VISSER

Redaktie-adres: DE LA REYKADE 25, — DEN HAAG | Prijs per no. 3 cents | Administratie-adres: WISSELSCHE WEG A 648, EPE (Gelderland)

PROLETARIERS VEREENIGT U

TOT ARBEIDERS- EN SOLDATENRADEN

Onze plaat geeft heel duidelijk weer wat wij bedoelen als wij de soldaten opwekken om zich te organiseeren in geheime soldaten-raden. Als de arbeiders en de soldaten elkaar de hand reiken dan blijft er van de protsige figuur van den kapitalist niets meer over dan een jammerlijk gedrocht, walgelijk in zijn huilerige lafheid. Dan zien we hoe zwak feitelijk de kromme beenen zijn die het vadsige lijf van het kapitalisme dragen.

Als slechts de arbeiders en de soldaten eenswillend zijn. Dan is 't uit met de heerschersbende.

Eén houw van dien gespierden arm, die den moker zwaait, verbrijzelt het erbarmelijk misbaksel den kop, één slag met den hoef van het geweer van den soldaat ruimt het zatte monster op.

Daar moeten wij naar toe, het kapitalisme moet opgeruimd worden, aan de klasse die nu nog de wereld beheerscht moet de macht ontnomen worden. Want het kapitalisme, de heerschappij der rijken, heeft van de wereld een hel gemaakt. Het kapitalisme in aan die winst ook het bloed van duizenden arbeiders kleeft.

Het kapitalisme maakte de mooie, rijke wereld arm, het maakt de fiere, vrije mensch tot slaaf, het maakt de vrouwen, de zorgende, liefdevolle, gelukkige moeders tot van smart gebroken weduwen en de arme onschuldige kinderen tot ongelukkige weezen, wier lijfjes verscheurd worden door den honger.

Het kapitalisme in zijn laatste faze, het imperialisme, stortte de arbeidersklasse in den jammer van dezen wereldoorlog. En de arbeidersjongens in 't soldatenpak vielen bij duizenden en tienduizenden als slachtoffers van de kapitalistische winstzucht, zij waagden het niet zich georganiseerd te verzetten, gewillig lieten zij zich slachten. Een waan benevelde hun denken, de waan van het nationalisme, het bedriegelijk denkbeeld der vaderlandsliefde. Maar de waarheid wordt tenslotte zichtbaar voor alle proletariërs of ze arbeider dan wel soldaat zijn. Het kan zoo niet langer van Holland ook ingezien en om dit inzicht te verbreiden onder onze kameraden hebben wij ons jonge blad „De Soldaten-Tribune" opgericht. In dit blad willen wij de arbeidersjongens in 't soldatenpak opwekken om de lessen van dezen tijd ter harte te nemen. De proletarische soldaat heeft nu te kiezen, of om het willooze slachtoffer te blijven van de heerschende moordenaarsbende of om zich naar het voorbeeld der Russische revolutionairen te vereenigen in geheime soldatenraden.

Hier en daar hebben zich in dit land al geheime soldatenraden gevormd. Vanuit deze soldatenraden, deze centra van revolutionaire energie in het leger zelf, zal eerlang een stroom van propaganda door de rijen der gemobiliseerde arbeiders gaan.

Want propaganda is nu het eerst noodige.

Een revolutie maakt men niet in een handomdraai, een revolutie komt plotseling, als een dief in den nacht. En vooral nu in dezen tijd nu de atmosfeer zwanger is van opstand en revolutie, geldt het voor ons om te zorgen dat we gereed zijn in het uur van de daad.

Dat is nu vooreerst de taak der geheime soldaten-raden, ze moeten geduldig en gestadig aan 't werk gaan en dag aan dag het Socialisme verkondigen, onze inzichten onder de soldaten propageeren en onze lectuur verspreiden. Natuurlijk niet alleen ons kleine blaadje maar ook en vooral de andere kranten en brochures van het strijdend proletariaat.

Onze „Soldaten-Tribune" wil het orgaan zijn van de revolutionaire soldaten, het wil de band zijn van de nieuwe broederschap tusschen het gewapende proletariaat, de soldaten, en het ongewapend proletariaat, de arbeiders.

En zooals onze teekenaar het zoo prachtig, eenvoudig en juist uitbeeldt, deze jonge wapenbroederschap van het vereende proletariaat beteekent de ineenstorting van het kapitalisme, uit welker puinhoopen de arbeidersklasse het Socialisme zal doen verrijzen, het Socialisme, dat Vrede en Vrijheid, Welvaart en Geluk aan de menschheid zal

De Soldaten-Tribune, het orgaan van de soldatenraden

Bezorgde autoriteiten

Gedurende de mei-onlusten was de autoriteiten gebleken dat een achttal geniesoldaten gesignaleerd was als bezoeker van vergaderingen van de soldatenraad. Na hun overplaatsing hielden de autoriteiten de soldaten in de gaten om te voorkomen dat ze op hun nieuwe legeringsplek door zouden gaan met revolutionaire propaganda.[6]

De hoofdcommissaris van de Utrechtse politie, François van 't Sant, vond de soldaat J.J. de Bruijn bereid om contact te leggen met de soldatenraad en om zijn vergaderingen te bezoeken. Zo ging De Bruijn, die dienst deed bij de militaire politie, op 19 augustus naar een vergadering die zoals gebruikelijk onder de naam van de SDP in café De Luifel aan de Neude 35 gehouden werd. Door de verplaatsing van soldaten uit Utrecht naar verschillende garnizoenen vonden gedurende enige tijd geen vergaderingen meer plaats. De soldatenraad vermoedde terecht dat de overplaatsingen verband hielden met het bezoeken van de soldatenvergaderingen. Volgens het politierapport had De Bruijn voordat de vergadering begon een onderhoud met de waarnemend voorzitter Sijmen van Maurik. De Bruijn vertelde Van Maurik dat hij tot de militaire politie was toegetreden om 'er iets bij te verdienen'. Dit leverde hem een toelage op van 50 cent per dag. Hij liet tevens doorschemeren dat hij niets voelde voor de militaire politie en dat hij er begrip voor had als de vergadering zo iemand er liever niet bij had. Van Maurik antwoordde: 'Kerel, dat is feitelijk bedonderd! Jammer dat je al bij de politie bent! Of eigenlijk ook niet. We hebben jelui juist noodig!' Van Maurik wilde er nog wel verder over spreken met Jacob van Egmond, de secretaris van de soldatenraad. Die avond waren zeven personen aanwezig. Volgens De Bruijn kwam het volgende ter sprake:

'Hun doel was in de eerste plaats te weten te komen waar de munitiefabrieken staan en de boel zooveel mogelijk te versterken, om deze in oorlogstijd het eerst onschadelijk te maken, dan als de boel versterkt is, te zorgen voor machinegeweren, met het doel de munitieafdeelingen te laten springen, ze zagen daar wel kans toe, zeiden ze, als het zoover komt. Dan zouden ze de granaten onschadelijk maken door ze met water te besprenkelen, want dit is het beste middel om ze hun doel niet te laten bereiken. Dan wilden ze in geval van staking of dergelijke, wanneer hun gelast wordt, op te treden tegen de burgers daaraan geen gehoor geven, en ook niet vuren en in alles de burgers behulpzaam zijn. Hun plan is in allen afdeelingen van kazernes zoogenaamde officieren te kweeken om de militairen op te leiden wat ze doen

moeten met oproer maken. Dan willen ze zich aansluiten bij de afdeeling R.S.C.'[7]

De hoofdcommissaris schreef verder dat hij hoopte dat De Bruijn de leiding zou krijgen over de militaire politieleden van de raad. Mensen als Henk van Oosten waren overigens wel op de hoogte van de infiltratiepogingen van de politie. Zo nu en dan stuurde de vergadering iemand weg.

De infiltratie van de politie in de raad kan het beste gezien worden als een voorzorgsmaatregel. Want de raad was zoals alle andere in Nederland nu ook weer niet al te sterk. Het gebeurde dat er tijden niet vergaderd werd. Pas als er actie of oproer aanstaande was, kwam men weer bijeen.

In de stad Utrecht was er een lokale variant van de revolutie

Revolutiepoging Troelstra

In Duitsland braken bij het einde van de Eerste Wereldoorlog revolutionaire tijden aan en in ons land meende Troelstra dat deze bij 'Zevenaar geen halt zou houden'. In veel plaatsen werd het onrustig. Er was sprake van soldatenverzet in een twintigtal plaatsen in heel het land. De muiterij in de Harskamp is het bekendst. Ook in de provincie Utrecht was het roerig. In Amersfoort rebelleerden militairen bij de Vlasakkers, zij het op beperkte schaal. In de stad Utrecht was er een lokale variant van de revolutie. Geschrokken merkte het *Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad* op 12 november 1918 op: 'Het ziet er inderdaad voor de burgerlijke klasse nogal dreigend uit.' De krant hekelde de onmacht van het parlement om bepaalde problemen op te lossen, maar wees de 'radenrepubliek' van Troelstra af en beloofde een betere maatschappij door samenwerking van allen.

Naar aanleiding van geruchten ontkende burgemeester J.P. Fockema Andreae gesprekken gevoerd te hebben met vertegenwoordigers van arbeidersorganisaties, zoals zijn Rotterdamse ambtgenoot A.R. Zimmerman dat wel deed. Hij gaf later wel toe op 3 november overleg gehad te hebben met de wethouders over wat te doen indien er een nieuwe regering zou komen. De SDAP-voorman Troelstra maakte achteraf in zijn *Gedenkschriften* de inschatting, dat een honderdtal vastberaden mannen in de Domstad tijdelijk de macht had kunnen overnemen.[8]

Dat overwicht bestond maar kort, want al snel zouden de protestants-christelijke en de katholieke organisaties zich door middel van demonstraties uitspreken tegen alle revolutionaire pogingen. Op 16 november, twee dagen voordat de massa's in Den Haag trouw aan de koningin betuigden, vond er een grote bijeenkomst plaats van katholieke arbeiders in Tivoli. Diezelfde avond colporteerden aanhangers van de SDP met het partijblad *De Tribune*. Ze werden daarbij vergezeld door leden van de soldatenraad die hen moesten beschermen tegen baldadige jeugd en 'oranjeklanten'.

René van Bentem, voorman revolutionaire beweging in Utrecht en nauw betrokken bij de soldatenraad

Op 17 november kwam het Utrechtse RSC massaal samen in de Stadsschouwburg. Volgens sommigen meer 'uit sensatiezucht dan uit revolutionaire aandrang'. De rede van Troelstra werd een 'proletarische, revolutionaire bevlieging' genoemd en betiteld als 'krankzinnig', want niet voorbereid. Onder de aanwezigen bleek zich ook een secretaris van de burgerwacht te bevinden. Toen hij het woord probeerde te nemen, overstemde de menigte hem door het zingen van 'De Internationale'.

Tenslotte zou nog op 19 november op initiatief van studenten een demonstratie gehouden worden waarin zij de aanhankelijkheid aan de koningin betuigden. Hoewel de revolutieoproep van Troelstra geen navolging vond, kwamen er toch belangrijke hervormingen tot stand: algemeen vrouwenkiesrecht, de achturige werkdag en het ouderdomspensioen. Bovendien werd het leger snel gedemobiliseerd. De Utrechtse soldatenraad zou gedurende het jaar 1919 doorgaan met zijn activiteiten onder de overgebleven militairen. Zoals we nu weten zonder succes.

Noten:

1. Dit is een bewerking van een artikel dat eerder verscheen in GM *Kwadraat*, nr. 1 lente 2005, dat grotendeels was gebaseerd op informatie uit mijn proefschrift *Niet voor God en niet voor het Vaderland. Linkse soldaten, matrozen en hun organisaties tijdens de mobilisatie van '14-'18*, Soesterberg 2004.
2. Zie voor de activiteiten van bijvoorbeeld de sterke Leidse en Apeldoornse onafhankelijke mobilisatieclubs mijn artikelen in het themanummer van *De AS* 186/187, *De Grote Oorlog* 1914-1918, voorjaar/zomer 2014.
3. Zie voor het manifest, Arie Hazekamp, '1915: Het Dienstweigeringsmanifest en het groeiende antimilitarisme', in *De AS* 186/187, *De Grote Oorlog* 1914-1918, voorjaar/zomer 2014.
4. De partijcommunist Arend Coenders zou later terecht komen bij het radencommunisme en de Bond van Religieuze Anarcho-Communisten (BRAC).
5. *Soldaten-Tribune*, nr. 7, juni 1918.
6. Dat gebeurde niet alleen in Utrecht, maar ook in Amsterdam waar de autoriteiten infiltreerden in de lokale anarchistische Soldaten en Arbeidersraad (SAR). Zie daarvoor mijn artikel 'Revolutionaire dreiging aan het einde van de Eerste Wereldoorlog. Geheim agent Wooning in de Soldaten- en Arbeidersraad' in: Ron Blom en Henk van der Linden, *Amsterdam en de Eerste Wereldoorlog*, Soesterberg 2014.
7. Brief Hoofdcommissaris van Politie Utrecht aan Procureur-Generaal Amsterdam plus bijlage, 21-8-1918, Nationaal Archief, Ministerie van Justitie, Geheime Verbalen, 2.09.22, inv. nr. 16423. Net zoals in bijvoorbeeld Duitsland was het aan het einde van de oorlog ook bij het Zaanse munitiebedrijf De Hembrug nabij Amsterdam onrustig door stakende arbeiders. Hierbij ging het om een combinatie van politieke en economische eisen. Zie daarvoor mijn artikel 'Sociale strijd bij munitiefabriek de Hembrug gedurende de Eerste Wereldoorlog' in het juninummer 2014 van het *VredesMagazine*.
8. Pieter Jelles Troelstra, *Gedenkschriften*, deel IV, *Storm*, Amsterdam 1931, p. 233-234.

HEY-FRITZ!
WEET JE WAAROM DUITSERS PER KEIZERSNEE GEBOREN WORDEN?
OMDAT JE ZO'N SQUAREHEAD NIET ZOMAAR DOOR 'N ROND GAT KRIJGT!
HA-HA!
WEET JE HOE ENGELSEN SOEP EN BIER UIT ELKAAR HOUDEN?
DE SOEP IS KOUD, HET BIER IS WARM!
NEENEENEE DIE KENDE IK AL!
OK
"KLOP, KLOP"
"WIE IS D-"
SOLDAAT!
WAT HEEFT DIT TE BETEKENEN?
BIJ HET ONTBIJT SCHOOT ER OOK AL NIEMAND!
GRA NAAT
HET IS OORLOG
VUUR!
BOEM
"WIE IS DAAR?"
MAS HAB

MAS HAB

De suffragettes en de Grote Oorlog

De suffragettebeweging in Engeland heeft waarschijnlijk altijd tot de verbeelding gesproken, omdat zo hardnekkig en gewelddadig door dames van rijke huize is gestreden voor het kiesrecht. Deze strijd eindigde abrupt in augustus 1914 met het begin van de Grote Oorlog. De suffragettes staakten onvoorwaardelijk hun activiteiten voor het vrouwenkiesrecht en schaarden zich achter de regering die voor een oorlog koos.

DOOR ANITA DE WAAL

Een groot aantal vrouwen die de kern van de suffragettes vormden, koos niet alleen de kant van de regering door alle activiteiten voor vrouwenkiesrecht op te schorten. Zij zette zich actief in om mannen op te roepen zich aan te melden als soldaat. In 1918 zouden vrouwen van dertig jaar en ouder in Engeland kiesrecht krijgen (mannen hadden kiesrecht wanneer ze ouder waren dan 21). Pas in 1928 zouden vrouwen hetzelfde kiesrecht krijgen. Daarmee was Engeland één van de laatste westerse landen waar het vrouwenkiesrecht volledig werd ingevoerd. De suffragettebeweging ontstond na 1900, maar de Suffrage Society, de gematigde voorloper van de suffragettes, timmerde toen al bijna een eeuw aan de weg.

De positie van de vrouw tot eind achttiende eeuw

Tot in de achttiende eeuw waren vrijwel alle vrouwen – uit alle sociale klassen – economisch actief. Vrouwen waren daarin vergeleken met mannen beperkt, maar over het geheel genomen konden vrouwen zich redelijk vrij op de (arbeids)markt bewegen en er was gelijk inkomen voor gelijk werk. Er was geen sprake van een 'kostwinner' in een huishouden. De volwassenen in een huishouden werkten gezamenlijk voor hun bestaan en de kinderen droegen daar hun steentje aan bij. Dit gold feitelijk voor alle sociale klassen. De man was als hoofd van het gezin verantwoordelijk voor de financiën van het gezin en bepaalde de sociale positie van de vrouw, maar hij was niet uitsluitend verantwoordelijk voor de inkomsten. De eigenaar van een bedrijf had zijn productie aan huis waarbij zijn vrouw naast hem in het bedrijf meewerkte. Een grootgrondbezitter had het eigendom over land en arbeiders en zijn vrouw beheerde met haar man het land en de mensen, een boer bewerkte samen met zijn vrouw het land, waarbij over het algemeen de vrouw producten op de markt verkocht. Vrouwen werkten volwaardig naast hun echtgenoot. Ook konden zij lid worden van een gilde – het gilde van artsen en vroedvrouwen bijvoorbeeld bestond lange tijd voornamelijk uit vrouwen. Vrouwen werden voor gelijk werk gelijk betaald.

Dit betekende niet dat mannen en vrouwen gelijkwaardig werden behandeld of dat het altijd eenvoudig was voor vrouwen om bepaalde beroepen uit te oefenen; er was sprake van arbeidsdeling tussen mannen en vrouwen waarbij mannen de meest invloedrijke posities claimden. Maar vrouwen werden geacht samen met hun mannen te werken voor hun inkomen en maatschappelijk kregen vrouwen ruimte om zelfstandig arbeid te verrichten.

Een nieuw vrouwbeeld ontstaat: 'Goede' vrouwen horen thuis te zijn

De nieuwe positie van de vrouw

Eind achttiende eeuw verandert de maatschappij door de opkomst van de industrialisering van de productie. Deze industrialisering brengt met zich mee dat werk en wonen steeds vaker van elkaar gescheiden raakt. In diezelfde tijd – en ik wil hier geen complottheorie aan verbinden maar het kwam de opkomende industrie wel heel erg goed uit – ontstaat een nieuw vrouwbeeld: 'goede' vrouwen horen thuis te zijn en dienen zich uitsluitend bezig te houden met het huishouden en met de opvoeding van kinderen.

Diverse filosofen in de achttiende eeuw storten zich op de formulering van de positie van de deugdzame vrouw in de maatschappij. Een vrouw moet volgzaam zijn en heeft tot taak het huishouden te bestieren en de kinderen op te voeden. Zij dient haar man te gehoorzamen en vooral niet buitenshuis te werken.

In het gezin wordt de man niet alleen het gezinshoofd, maar ook de kostwinner. Het kostwinnerschap van mannen bestaat in Europa sinds het einde van de achttiende

eeuw. Dat ging niet vanzelf. Vrouwen hebben zich op tal van terreinen hard en met geweld verzet tegen de terugdringing van hun positie in het maatschappelijke leven. De steun voor de visie waarbij de vrouw thuis blijft en zich alleen bezig houdt met huishoudelijke taken en opvoeding van kinderen was echter zeer groot waardoor in een tijdsbestek van minder dan vijftig jaar in heel West-Europa de maatschappelijke positie van de vrouw volledig was veranderd.

De vrouw in de arbeidersklasse

Engeland, het eerste land dat op grote schaal industrialiseerde, maakte in de eerste decennia van de industrialisatie in de fabrieken voornamelijk gebruik van vrouwen en kinderen. Niet alleen in de textielindustrie, maar in vrijwel alle sectoren van de geïndustrialiseerde productie waren vrouwen en kinderen verreweg in de meerderheid. In de metaalindustrie, begin negentiende eeuw, bestond 80 à 90% van de arbeiders uit vrouwen en ook in de papierfabrieken, porselein-, textiel-, steen-, leer- en kruitfabrieken waren vrouwen en kinderen veruit in de meerderheid; zij verrichtten werk dat door mannen te min werd geacht.

Mannen bleven zo lang mogelijk zelfstandig werken als ambachtsman, weigerden om in een fabriek te gaan werken, maar werden door de concurrentie van de fabrieken steeds armer omdat de prijzen voor hun producten bleven dalen. De man kon met het inkomen uit zijn eigen ambacht geen huishouden onderhouden. En in de nieuwe maatschappelijke orde waren mannen kostwinner geworden. Om het gezinsinkomen op peil te brengen gingen vrouwen noodgedwongen buitenshuis – in de fabriek – aan het werk. De inzet van vrouwen in de fabrieken was in eerste instantie niet de keuze van de industriëlen, maar het gevolg van de weerzin van arbeiders om in een fabriek te werken. Vrouwen en kinderen bleken echter makkelijker te disciplineren en disciplinering was vanwege de verregaande arbeidsdeling en mechanisering noodzakelijk; de mens werd het verlengstuk van de machine en de machine bepaalde het ritme van de werkzaamheden, de klok bepaalde de rusttijden. Industriëlen stelden daarom al snel alleen vrouwen en kinderen aan ten behoeve van de productie en hadden een handvol mannen in dienst als opzichter.

Vrouwen waren niet alleen beter geschikt als fabrieksarbeider, maar ook goedkoper omdat de ongelijke betaling van mannen en vrouwen werd geïntroduceerd. Het ongelijk betalen van mannen en vrouwen voor gelijke arbeid is niet het gevolg van directe vrouwendiscriminatie, maar van de herdefiniëring van de economische positie van de vrouw in de maatschappij. Omdat vrouwen volgens de opvattingen van het 'verlichte' establishment geen economische positie meer dienden te vervullen, maar thuis moesten blijven, was het werk dat deze vrouwen deden geen 'arbeid' meer, maar 'bijverdienste'. En 'bijverdiensten' van zowel mannen als vrouwen werden altijd al lager beloond dan 'arbeid'. De positie van de vrouw binnen de maatschappij werd dus eerst zodanig gedefinieerd dat zij geen arbeid in de ware zin meer kon verrichten, waarna vervolgens haar inkomen als 'bijverdienste' structureel naar beneden kon worden bijgesteld.

De industrialisatie in combinatie met de veranderde positie van de vrouw heeft enorme maatschappelijke gevolgen gehad voor arbeidersgezinnen. De man werd kostwinner, maar kon zijn gezin niet onderhouden. Hij moest aanvaarden dat zijn vrouw en kinderen in een fabriek gingen werken, terwijl dit werk begin negentiende eeuw gelijkgesteld werd met hoereren. Een gemiddeld arbeidersgezin in Engeland aan het begin van de negentiende eeuw bestond uit een man die zelfstandige arbeid verrichtte maar door de concurrentie van de grote fabrieken steeds minder ging verdienen en een vrouw die moest 'bijverdienen' in een fabriek, waarmee zij een half inkomen verwierf voor een meer dan fulltime baan. Gezamenlijk, eventueel aangevuld met de nog lagere inkomens van de kinderen, konden de gezinnen wellicht net rondkomen, maar meestal niet.

De vrouw in de bourgeoisie

De nieuwe positie van de vrouw in de maatschappij had ook voor de rijkere vrouwen vergaande consequenties. Met de industrialisatie ontstond een klasse van rijken zonder landgoederen. De vrouwen uit deze klasse woonden in grote huizen met een handvol personeelsleden en eventueel wat kinderen, met een man die de hele dag van huis was. Deze vrouwen mochten conform het nieuwe ideaalbeeld van de vrouw niets doen. De rijke vrouw was genoodzaakt haar leven in totale ledigheid door te brengen. 'Bijverdiensten' waren er voor haar niet en dat was ook niet nodig, want de man was kostwinner en verdiende genoeg. Het huishouden liep vanzelf als het personeel goed was, en de kinderen werden hooguit alleen in de eerste paar jaar door hun moeder opgevoed, maar daarna snel overgedragen aan mannen die de kinderen konden onderwijzen. De keerzijde van de vrouw thuis was immers dat een vrouw ook niet meer in staat werd geacht een kind te onderwijzen omdat ze daar de kennis niet voor had.

Een 'deugdzame vrouw' van rijke huize bracht haar dagen door in en rond het huis, eventueel 'babbelend' met andere vrouwen in dezelfde positie. Deze vrouwen dienden ervoor te zorgen dat zij hun echtgenoot nooit in verlegenheid brachten door bijvoorbeeld in gezelschap een mening te verkondigen. Ze hoorden ervoor te zorgen mooi te zijn, bescheiden te zijn en volgens de laatste mode gekleed, ter meerdere eer en glorie van hun echtgenoot. En die laatste mode kan beschouwd worden als een extra bron van irritatie.

Cultuur en mode

Na een korte periode van 'sobere' mode voor rijke dames, vlak na de Franse Revolutie, werd er op het terrein van kleding alles aan gedaan ervoor te zorgen dat vrouwen zo min mogelijk konden bewegen. In de loop van de negentiende eeuw worden de rokken (ruim over de enkel, want die mocht niet gezien worden) steeds boller. Eerst door onderrokken toe te voegen, maar vanaf 1858 wordt de crinoline geïntroduceerd. Een crinoline is een kooiconstructie waarover de rok valt. Hoe rijker de vrouw, des te groter de crinoline, want niet alleen getuigde de enorme hoeveelheid stof die voor de rok over de crinoline nodig was van grote rijkdom, het betekende ook dat aan huis een grote voordeur nodig was, anders konden de vrouwen het huis niet binnen.

Deze kleding moet wel het dieptepunt in de geschiedenis van de mode zijn. Want, was de crinoline zeer onpraktisch en gevaarlijk (er verbrandden jaarlijks vrouwen omdat hun rok vlam vatte), de rest van de kleding was dat ook. Waar de rokken en de mouwen zoveel mogelijk stof dienden te bevatten, moest het lijfje van de jurk extreem weinig stof bevatten. Vrouwen lieten zich insnoeren in een korset, waarbij zowel de taille als de borstkas tot vlak onder de borsten zover mogelijk werden aangesnoerd. Het gevolg was dat vrouwen

bij de minste krachtinspanning of emotie in ademnood kwamen. Dit versterkte het beeld van de krachteloze vrouw die bij het minste of geringste flauwviel.

Hoe kan een vrouw meewerken aan de opbouw van de maatschappij, als zij niet mag weten waarom zij deugdzaam moet zijn en zij geen zelfbeschikkingsrecht heeft?

En om dit beeld van nutteloze pop te completeren leidde de totale ledigheid van het bestaan van rijke vrouwen in de negentiende eeuw tot tal van 'typisch vrouwelijke' psychosomatische klachten als migraine, overspannenheid en depressie.

De Engelse beweging voor vrouwenrechten

In 1792 schreef Mary Wollstonecraft, geïnspireerd door de Franse Revolutie – die toen nog vrijuit over 'gelijkheid' riep, maar waar spoedig nadrukkelijk uitzonderingen werden gemaakt voor vrouwen en slaven – haar klassieke werk over het recht op gelijke behandeling van vrouwen. Zij vroeg zich af hoe een vrouw kan meewerken aan de opbouw van de maatschappij als zij niet mag weten waarom zij deugdzaam moet zijn en zij geen zelfbeschikkingsrecht heeft.

Vrouwenkiesrecht boeide Wollstonecraft en haar tijdgenoten niet echt. Bijna niemand had stemrecht in die tijd dus de waarde hiervan werd over het algemeen niet zo gezien. Wollstonecraft sluit in A *Vindication of the Rights of Women* meer aan bij de vrouwen die zich verzet hadden tegen het afnemen van lang bestaande verworven rechten, en was niet zozeer bezig met het verkrijgen van nieuwe rechten. Wollstonecraft stelt de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen voorop en bepleit gelijke rechten voor mannen en vrouwen waarbij het zwaartepunt van haar betoog meer ligt bij onderwijs. Wollstonecraft benadrukt de noodzaak voor vrouwen zich te ontwikkelen; bijvoorbeeld omdat zij een belangrijke rol spelen in de opvoeding van kinderen (Wollstonecraft was zelf werkzaam als gouvernante).

De vrouwenbeweging die zich aan het begin van de negentiende eeuw in Engeland ontwikkelde, koos voor de strijd voor het kiesrecht. Daarmee sloten deze vrouwen zich aan bij de politiek-liberale beweging die streefde naar uitbreiding van het kiesrecht en tegelijkertijd streed tegen de conservatieve macht. De gedachte hierbij was dat als vrouwen eenmaal stemrecht zouden krijgen, 'de rest' zou volgen.

Mannen uit liberale kring als William Thompson en John Stuart Mill bepleitten gelijkberechtiging van vrouwen, waar het stemrecht voor vrouwen onderdeel van uitmaakte. In deze context streefden vrouwen naar volwaardige participatie binnen de industrieel kapitalistische maatschappij. Dat arbeidersvrouwen daarin anders moesten participeren, omdat zij voor het grootste deel de daadwerkelijke productie voor hun rekening namen, kwam in deze betogen niet ter sprake. De strijd voor het vrouwenkiesrecht werd gevoerd door overwegend rijke vrouwen uit invloedrijke families met rijke verlangens. Het was geen socialistische beweging maar nadrukkelijk een liberale beweging in een land dat overheerst werd door de conservatieven.

De aansluiting van de Suffrage Society bij de liberale beweging in Engeland was bepalend voor het succes van de beweging. Want, waar in de rest van Europa onder invloed van de Franse Revolutie de liberalen aan de macht waren gekomen en de conservatieve landadel langzaam maar zeker in de politieke en economische marge werd gedreven, was in Engeland de industriële revolutie begonnen zonder dat de macht van de oude landadel werd afgebroken. Het gehele Victoriaanse tijdperk stond in het teken van industriële economische groei in een conservatief, door de landadel gedomineerd land.

De Suffrage Society, een voorzichtig opererende beweging, werd voornamelijk genegeerd. Waar zij niet kon worden genegeerd, werden de vrouwen door de publieke opinie afgeschilderd als 'lelijke kansloze oude vrijsters', die gefrustreerd waren omdat ze geen man konden krijgen. Want macht – zo meenden de tegenstanders van vrouwenrechten – had een vrouw voldoende als ze het maar slim aanpakte. Een mooie vrouw kon via een huwelijk met een invloedrijke man achter de schermen voldoende indirecte macht uitoefenen via haar man en zijn invloedrijke vrienden. Zulke vrouwen hadden dus geen eigen zelfstandige rechten nodig. De werkelijkheid was dat de meeste vrouwen die in Engeland actief waren in de vrouwenbeweging keurig getrouwd waren met mannen, die achter de schermen hun vrouwen in de strijd om gelijke berechtiging met raad en daad terzijde stonden.

Gedurende de hele negentiende eeuw bestond de vrouwenbeweging in Engeland dus uit keurige dames, die op keurige wijze via toespraken, onderhandelingen, lobby en petities het stemrecht voor vrouwen probeerden te bewerkstelligen. Maar ondanks de ondersteuning daarbij van invloedrijke mannen veranderde er ten aanzien van het stemrecht voor vrouwen niets. Het debat

over vrouwenkiesrecht werd in liberale kring gevoerd en had geen consequenties.

Beter pijn te lijden dan verlamd te zijn!

Florence Nightingale

Een aantal vrouwen in de negentiende eeuw is van grote betekenis geweest voor de emancipatie van vrouwen. Florence Nightingale was één van die vrouwen. Geboren in een zeer welgestelde familie, besloot zij al heel jong dat zij zich op de verpleging wilde toeleggen. Door haar omgeving werd ze zeer tegengewerkt. In 1852 verscheen het boek *Cassandra*, waarin Nightingale een vlammend betoog hield voor het recht op een zinvol bestaan voor vrouwen. Nightingale, een zeer religieuze vrouw, vroeg zich af waarom God de vrouw heeft geschapen met bepaalde eigenschappen als zij het recht niet heeft deze eigenschappen te gebruiken? 'Waarom beschikken vrouwen over intelligentie, passie en morele principes wanneer zij een positie in de maatschappij hebben waarin zij deze drie eigenschappen niet mogen gebruiken?' En zij verwijst naar de totale ledigheid waartoe vrouwen in haar klasse werden gedwongen wanneer zij schrijft: 'Geeft ons het lijden terug, we smeken in stilte tot God – liever lijden dan onverschilligheid; want uit het niets komt niets voort. Maar uit lijden kan genezing voortkomen. Beter pijn te lijden dan verlamd te zijn!'

Nadat zij met succes de verzorging van gewonde soldaten in de Krimoorlog had georganiseerd, werd Nightingale een zeer invloedrijke vrouw op het terrein van statistisch onderzoek. Begaan met de omstandigheden waaronder arbeiders leefden, ontwikkelde ze onderzoeksmethoden om aan te tonen dat slechte huisvesting, slechte voeding en slechte arbeidsomstandigheden desastreuze gevolgen hadden voor de gezondheid van arbeiders. Dat lijkt een open deur, maar werd in haar tijd niet makkelijk aanvaard. Nightingale pleitte ook voor voorlichting aan arbeiders over geboortebeperking. Een onderwerp dat in Victoriaans Engeland niet diende te worden besproken in het openbaar en al zeker niet door vrouwen.

Florence Nightingale heeft zich niet actief bemoeid met de strijd voor het vrouwenkiesrecht, maar in 1866 was zij wel één van de 1499 'eminente' vrouwen die een petitie ondertekenden ter verkrijging van stemrecht. Als pleitbezorgster voor gelijke kansen en mogelijkheden voor mannen en vrouwen, rijk en arm, heeft zij heel veel betekend.

De suffragettebeweging schuift op naar links en spreekt over onfatsoenlijke onderwerpen

Als gezegd was de vrouwenbeweging niet sociaal maar voornamelijk liberaal ingesteld. Door de strijd voor vrouwenrechten was echter een aantal vrouwen in aanraking gekomen met nare uitwassen van vrouwendiscriminatie, die voornamelijk arme vrouwen troffen. Nightingale zag dat met betrekking tot de gezondheid van arme vrouwen en de vele zwangerschappen. In 1870 werd een wet aangenomen die het mogelijk maakte vrouwen die verdacht werden van prostitutie te dwingen tot een test op geslachtsziekte. Josephine Butler, een adellijke dame van conservatieve huize, gebruikte al haar invloed om deze discriminerende wet afgeschaft te krijgen. Zij zorgde voor een pressiegroep van (rijke) vrouwen die bij verkiezingen bepaalde kandidaten naar voren schoven, ze zorgde ervoor dat parlementsleden alle klachten te horen kregen van vrouwen van onbesproken gedrag en afkomst, die als van prostitutie verdacht waren opgepakt en de zeer onaangename test hadden moeten ondergaan. Ze bestookte de politiek vijftien jaar lang, tot de wet in 1886 werd afgeschaft.

Wat voor mevrouw Butler misschien begon als een gevecht voor haar eigen klasse – er werden nog al eens vergissingen gemaakt bij het gedwongen testen van vrouwen – veranderde in een strijd voor de rechten van prostituees die haar in de sloppenwijken van Engeland bracht en haar inzicht gaf in de levensomstandigheden van de arbeiders.

Op vergelijkbare wijze kwamen steeds meer rijke vrouwen in contact met vrouwen uit de arbeidersklasse en een aantal van hen constateerde dat het gevecht om gelijke rechten voor vrouwen zich niet beperkte tot de rechten die zij claimden – het recht om naar de universiteit te gaan, zelfstandig een beroep uit te oefenen, kiesrecht – maar vooral ook om de bescherming van de rechten van arme vrouwen.

De vrouwenbeweging schoof langzaam op van liberaal naar sociaal. De erbarmelijke omstandigheden in de arbeiderswijken werden aan de kaak gesteld, er werd gepleit voor hogere lonen en vooral natuurlijk voor het gelijktrekken van de lonen voor mannen en vrouwen. De vrouwenbeweging stuitte in haar strijd voor gelijke rechten ook op een aantal belangrijke zaken die door vrouwen niet in het openbaar besproken dienden te worden. Mevrouw Butler ontkwam er niet aan om bij haar verdediging van de prostituees de dubbele seksuele moraal in Engeland aan de kaak te stellen.

De suffragettes knaagden met succes aan de Victoriaanse normen en waarden

Mede onder invloed van Nightingale probeerden vrouwen geboortebeperking op de politieke agenda te krijgen. Zij eisten betere voorlichting voor vrouwen over de manieren waarop het aantal kinderen kon worden beperkt. Dit leidde in een tijd dat hiervoor nog geen 'middeltjes' waren tot openhartige gesprekken over de wijze waarop zwangerschap voorkomen kon worden. De vrouwenbeweging stond aan het einde van de negentiende eeuw niet alleen voor het vrouwenkiesrecht maar had door haar strijd een emancipatie doorgemaakt die ook had geleid tot een vrijere seksuele moraal. De suffragettes hadden op seksueel terrein, ten behoeve van de strijd om gelijke rechten, hun eigen schaamte overwonnen en beïnvloedden daarmee – zeer tegen de wens van de conservatieven – de Engelse maatschappij; zij knaagden met succes aan de Victoriaanse normen en waarden.

Een eeuw verder

De vrouwenbeweging had een eeuw lang gevraagd om stemrecht. Gedurende die tijd was er veel veranderd. Vrouwen werden toegelaten tot universiteiten, hadden de mogelijkheid een beroep uit te oefenen, konden financieel onafhankelijk worden door op kantoor te gaan werken of in de verpleging, in het onderwijs. De strijd om het stemrecht was begonnen met het idee dat na het verkrijgen van het stemrecht de gelijkberechtiging zou volgen. Eind negentiende eeuw was het stemrecht voor vrouwen nog steeds niet op de politieke agenda geplaatst, maar waren de rechten van de vrouw enorm toegenomen. Daaruit zouden de suffragettes de conclusie hebben kunnen trekken dat ze beter het stemrecht konden laten voor wat het

was en rechtstreeks voor 'de rest' te gaan. Er zijn verschillende redenen te bedenken waarom ze dat niet deden.

Om te beginnen moet er een aantal vrouwen zijn geweest dat erkenning wilde voor het feit dat vrouwen parlementair politiek bedreven waren. Erkenning voor de overwinningen die er waren behaald via heel slim lobbyen, netwerken en het bewerken van parlementariërs. Kortom: deze vrouwenbeweging was zeer goed in het bedrijven van het politieke spel. Daarnaast waren er ongetwijfeld vrouwen die zelf een politieke carrière ambieerden.

Maar verreweg de belangrijkste reden is waarschijnlijk geweest dat heel veel mensen toen nog meenden dat wanneer de juiste partij de macht zou krijgen alles kon veranderen. En in Engeland leek dat toen nog de liberale partij. Wanneer die aan de macht zou komen zou dat betekenen dat alles in één keer geregeld kon worden. Het vrouwenkiesrecht zou ervoor zorgen dat de liberalen aan de macht konden komen omdat vrouwen naar verwachting eerder liberaal dan conservatief zouden stemmen. Het stemrecht voor vrouwen bleef dus gekoppeld aan de strijd tegen de macht van de conservatieve oude landadel. De conservatieven, op hun beurt, deelden de gedachte dat het vrouwenkiesrecht een politieke omwenteling zou betekenen en stelden alles in het werk om te voorkomen dat vrouwen stemrecht kregen.

De familie Pankhurst

De strijd van de suffragettes is sterk verbonden aan de illustere familie Pankhurst. Tussen 1878 en 1898 voerde Emmeline Pankhurst (1858-1928) de strijd voor gelijkberechtiging samen met haar man, Richard Pankhurst (1834-1898). Richard Pankhurst is een typisch voorbeeld van een activist die gedurende zijn leven steeds verder naar links opschuift. Richard, advocaat en zoon van een dominee, begon zijn politieke leven bij de conservatieven, stapte vervolgens over naar de liberalen en eindigde zijn leven als sociaaldemocraat. De constante in zijn leven was de fanatieke strijd voor gelijkberechtiging van mannen en vrouwen.

Emmeline Goulden groeit op in een groot gezin. Haar ouders zijn voor het vrouwenkiesrecht, waardoor Emmeline al heel jong in contact komt met de suffragettebeweging. Ze wordt Victoriaans opgevoed maar door haar vader wel een aantal jaren naar een meisjesschool in Parijs gestuurd. In 1877 keert ze terug naar Manchester en leert Richard Pankhurst kennen op een avond van de suffragettebeweging. Hun gezamenlijk activisme betekende een leven van vaak verhuizen om dicht bij het vuur te zijn, maar ook veel financiële problemen.

Richard stelt zich tweemaal verkiesbaar voor de Independent Labour Party, waar ook Emmeline lid van is geworden. Zowel in Manchester als in Londen lukt het Richard niet om een zetel te bemachtigen. Na de dood van hun zoontje aan difterie besluit het gezin Londen te verlaten en in Richmond te gaan wonen. Emmeline is ervan overtuigd dat de ziekte van haar zoontje is veroorzaakt door de slecht werkende waterafvoer in hun woning in Londen.

Emmeline sluit zich naast de strijd om vrouwenkiesrecht aan bij de Poor Law Guardian, een organisatie die vrijwilligerswerk doet voor armen. Dit werk geeft haar een duidelijker beeld van de situatie van arbeidersvrouwen. In 1898 sterft Richard Pankhurst en weduwe Emmeline moet op zoek naar een baan. Financieel wordt zij ondersteund door een fonds dat ten behoeve van haar is opgericht (het Dr. Pankhurst Fund). De kleine toelage die zij via dit fonds ontvangt is niet voldoende om in haar levensonderhoud te voorzien.

De militante suffragettes van de WSPU

In 1903 besluit Emmeline, geflankeerd door haar inmiddels volwassen dochters Christabel, Sylvia en Adela, tot de oprichting van de Women's Social and Political Union (WSPU). De WSPU is militant. Emmeline is van mening dat het na een eeuw van voorzichtig acteren tijd is voor de aanval. Zij meent dat de strijd om het kiesrecht voor vrouwen te lang is genegeerd door de autoriteiten en de media en dat de zaak beter negatief in het nieuws kan komen dan helemaal niet. Zij gaat voor de harde actie om de aandacht te trekken.

In 1904 behalen de liberalen een eclatante overwinning en het gezin Pankhurst verhuist onmiddellijk naar Londen om de campagne voor het kiesrecht van dichtbij te kunnen organiseren. Ze houden een optocht naar de woning van de premier en krijgen daar te horen dat Campbell-Bannerman zelf wel voorstander is van vrouwenkiesrecht, maar dat het er toch niet van kan komen omdat er binnen zijn partij verdeeldheid over het onderwerp bestaat. De woede bij de vrouwen is groot.

Algemeen bekend is dat Asquith, minister van financiën, de kern van de oppositie tegen het stemrecht voor vrouwen vormt en de WSPU start een campagne tegen Asquith die het best te vergelijken is met stalken. Ze verstoren zijn optredens bij bijeenkomsten, zij belegeren zijn huis waarbij ze steeds langdurig aanbellen en bij één van de belegeringsacties wordt een politieman in het gezicht geslagen. In 1905 worden Christabel en Annie Kenney (een fabrieksmeisje) gearresteerd wegens ordeverstoring bij een politieke bijeenkomst in Manchester. Wanneer zij de keuze krijgen tussen een boete en een gevangenisstraf kiezen zij voor de gevangenisstraf om de aandacht te trekken. Dat lukt. De kranten schrijven over de militante acties en menen dat agitatie niet de manier is om het doel te bereiken. Feitelijk tonen de kranten hiermee aan dat dit wel een goede manier was, omdat er voor het eerst na een eeuw voorzichtig opereren, aandacht en discussie is over het onderwerp vrouwenkiesrecht.

De gematigde Suffrage Society is het niet eens met de wijze waarop de WSPU opereert, maar geeft toe dat er meer bereikt is in een paar jaar dan zij in al die jaren voor elkaar hebben gekregen. Er ontstaat een tweedeling in de vrouwenbeweging tussen de gematigde Suffrage Society en de militante suffragettes van de WSPU. Omdat de bewegingen geen ruzie met elkaar hebben en zeer frequent contact met elkaar blijven houden ontstaat een strijd op twee fronten waarbij de verschillende bewegingen een verschillende strategie gebruiken, daarbij gebruik makend van de strategie van de ander.

In 1908 loopt de vrouwenbeweging een gevoelige klap op wanneer Campbell-Bannerman zich terugtrekt uit de politiek en wordt opgevolgd door Asquith. Hij is de acties tegen hem persoonlijk niet vergeten. Het vrouwenkiesrecht – zo beseft iedereen – zal niet door de liberalen worden ingevoerd zolang Asquith aan het hoofd van die partij staat. De militanten voeren hun acties op en in 1908 organiseren zij 'Women's Sunday' in Hyde Park. Een demonstratie waarbij volgens de *Times* meer dan 500.000 mensen aanwezig waren. Dat moet minder zijn geweest (300.000 wellicht), maar het feit dat de *Times* het aantal aanwezigen overschat geeft wel aan dat de WSPU het onderwerp vrouwenkiesrecht op de agenda heeft gekregen.

Een paar weken na de demonstratie staat Emmeline samen met Christabel en mevrouw Drummond terecht voor ordeverstoringen op Trafalgar Square. Ze worden veroordeeld tot een gevangenisstraf omdat ze weigeren te beloven hun gedrag te wijzigen. De acties die de vrouwen voeren zijn militant, inventief en niet zonder risico. Zo beklimmen twee vrouwen het dak van de vergaderruimte waar Asquith in Birmingham komt spreken en worden gewapend met hamers gearresteerd (voordat ze het glazen dak konden inslaan). Een vrouw tracht Churchill (op dat moment liberaal politicus) met een hondenzweep aan te vallen en wordt met geweld gearresteerd. Bijeenkomsten werden verstoord door vrouwen die zich verstopten in vergaderruimtes en leuzen roepend tevoorschijn kwamen als de bijeenkomst begonnen waren. Een vrouw verstopte zich in de auto van een politicus (Lloyd George) en stak tijdens het rijden een lange redevoering tegen hem af. Daarnaast werden er regelmatige optochten en massale 'ordeverstoringen' georganiseerd. Eén van de ernstigste ordeverstoringen vindt plaats in 1911 wanneer een paar honderd vrouwen met stenen en hamers gewapend ramen inslaan in Downing Street en de deftige winkelstraten Piccadilly Circus, Regent Street en Oxfordstreet. Tweehonderd vrouwen, waaronder Emmeline Pankhurst, worden gearresteerd.

Repressie en escalatie

De reactie op de militante acties van de suffragettes is ongekend fel en agressief. Bij vrouwen die worden gearresteerd worden de kleren van het lijf getrokken en ze worden geslagen met volle vuisten, geschopt en in borsten geknepen. Zeker in de eerste tijd werd de politie regelmatig 'geholpen' door mannelijke omstanders die de vrouwen wel eens een lesje wilde leren. Vanaf 1909 gingen vrouwen die gevangen zaten over tot hongerstakingen. In eerste instantie besloten de autoriteiten vrouwen die in hongerstaking waren vrij te laten wanneer ze te zeer verzwakten. Omdat de regering zich door deze methode voor schut gezet voelde, werd besloten tot een andere aanpak. In de loop van 1910 besluit de regering tot het gedwongen voeden van vrouwen die in hongerstaking zijn. Naar verluidt heeft Churchill hierbij als voorwaarde gesteld dat hij zeker wilde weten dat het gedwongen voeden van vrouwen humaan zou gebeuren. Het kan niet waar zijn dat hij dit werkelijk heeft gecontroleerd, want het was beslist geen humane methode. Toch heeft het gedwongen voeden van vrouwen in de gevangenis tot 1913 bestaan. Maar toen werd de Cat and Mouse Act ingevoerd, waardoor vrouwen die te veel verzwakt waren werden vrijgelaten en opnieuw konden werden opgepakt om de rest van hun straf uit te zitten zodra ze weer waren opgeknapt. Zo ontstond een kern van agitatoren die in en uit de gevangenis draaide waarbij totale roofbouw op hun lichaam werd gepleegd. Emmeline Pankhurst was zo verzwakt dat zij haar gevangenisstraf steeds na twee dagen onderbroken zag door vrijlating om op krachten te komen. De autoriteiten waren doodsbang dat ze in de gevangenis zou sterven en als martelaar de geschiedenis in zou gaan.

Begin 1913 verhevigt de WSPU haar acties en gaat zij over tot brandstichting en bomaanslagen

Begin 1913 verhevigt de WSPU haar acties en gaat zij over tot brandstichting en bomaanslagen. Deze acties, waarbij onschuldige slachtoffers kunnen vallen, leiden ertoe dat de nog altijd bestaande Suffrage Society zich van de WSPU afkeert, maar in de zomer van 1913 leidt een incident tot een hereniging van de militanten en de gematigden. In juni 1913 stort WSPU-activiste Emily Davidson zich tijdens de Derby in Epsom voor het paard van koning George V met een vaandel voor het vrouwenkiesrecht in de hand. Ze sterft aan haar verwondingen. Haar kist wordt in de grootste demonstratie voor vrouwenkiesrecht ooit overgebracht naar het station waarna ze in haar geboorteplaats zal worden begraven. Niet Emmeline Pankhurst maar Emily Davidson wordt de martelares van het vrouwenkiesrecht.

Het wil er maar niet van komen

Het lijkt onbegrijpelijk dat de strijd zo hoog heeft kunnen oplopen zonder dat er een oplossing werd gevonden. De WSPU werd weliswaar geleid door vrouwen en de acties werden gevoerd door vrouwen, maar achter deze vrouwen stond inmiddels een heel netwerk van mannen en vrouwen die de actieve vrouwen steunden. In andere westerse landen werd het vrouwenkiesrecht wel ingevoerd. Vanuit het kamp van de tegenstanders van vrouwenkiesrecht kwamen steeds ongeloofwaardiger berichten. Een vooraanstaand arts beweerde in de *Times* dat de helft van de vrouwen in de menopauze geestesziek was en dat goede vrouwen niet bestaan, maar er slechts vrouwen zijn die onder de goede invloed van een man hebben geleefd. Ontwikkelde vrouwen werden 'ongedierte' genoemd en de criminoloog Lombroso verklaarde dat 'zelfs de normale vrouw een half crimineel wezen' was. Dit soort uitspraken leidden alleen maar tot meer steun voor de vrouwenbeweging. Suffragettes die voor de rechter moesten verschijnen werden luid toegejuicht en ook onder mensen die de actievormen van de WSPU afkeurden bestond groot respect en bewondering voor de vasthoudendheid waarmee de vrouwen hun strijd voerden.

Toch wilde het er maar niet van komen, en dat had alles te maken met de achtergrond waartegen de strijd om het vrouwenkiesrecht in Engeland werd gestreden. Nergens in de wereld was de strijd voor het vrouwenkiesrecht zo verbonden aan de strijd tegen de oude machtsverhoudingen. Zelfs toen binnen de conservatieve partij steeds meer mensen zich achter

het vrouwenkiesrecht schaarden, bleef de

angst van diezelfde conservatieven dat het vrouwenkiesrecht de politieke machtsverhoudingen in Engeland blijvend zou veranderen. De vrouwenbeweging had zich in de scherpe politieke en maatschappelijke tegenstelling niet neutraal opgesteld, maar de kant van het moderne kapitalisme gekozen. Dat maakte dat de vrouwenbeweging door mannen uit liberale en later sociaal-democratische kring werd gesteund, maar dat betekende ook dat de vrouwenbeweging een belangrijk onderdeel uitmaakte van een grotere strijd tussen de oude landadel en de moderne kapitalisten. Daarin werd de vrouwenbeweging afwisselend genegeerd, bestreden en gesteund door diverse politieke partijen, maar het was slechts weinigen werkelijk te doen om het vrouwenkiesrecht; het vrouwenkiesrecht werd meegezogen in de strijd om modernisering van de maatschappij.

De Grote Oorlog

De familie Pankhurst had zich rond 1912 opgesplitst om de strijd op verschillende fronten te voeren. Wanneer Emmeline als leider van de WSPU een gevangenisstraf van negen maanden opgelegd krijgt, duikt Christabel onder in Parijs om van daaruit de organisatie te leiden. Sylvia, die in Amerika verbleef toen haar moeder in de gevangenis belandde, werd daar getroffen door het lot van de inheemse en Afro-Amerikanen en radicaliseert politiek verder naar links. Na haar terugkomst in Europa bespreekt zij met Christabel de mogelijkheid om in de arbeiderswijk East End de arbeiders van binnenuit te mobiliseren voor de strijd. Sylvia verhuist naar East End en sticht daar een eigen afdeling van de WSPU.

De Labourpartij, die op dat moment nog in de kinderschoenen stond, leek nog de enige partij waarvan steun voor het vrouwenkiesrecht viel te verwachten en een campagne ter ondersteuning van Labour lag daarom voor de hand. De vriendschap van Sylvia met James Keir Hardie, leider van Labour, speelt daarbij een belangrijke rol. Eind 1913 krijgt Sylvia opdracht van haar moeder en haar zuster om haar werkzaamheden in East End te beëindigen. Emmeline ziet niet veel heil in de steun van Labour voor de strijd voor het vrouwenkiesrecht en is van mening dat Sylvia haar energie beter anders kan inzetten. Sylvia weigert weg te gaan uit East End. Hiermee eindigt haar rol binnen de WSPU. De WSPU werd toen al een aantal jaren centralistisch geleid door Emmeline en Christabel Pankhurst en wie het niet met hen eens was, kon vertrekken.

Emmeline heeft in 1913 het vertrouwen in politieke partijen opgegeven. Zij heeft geconcludeerd dat geen van de politieke partijen werkelijk bereid is haar strijd voor vrouwenkiesrecht te steunen. In juli 1914 komt ze na een straf van negen maanden uit de gevangenis. Ze is verzwakt en heeft een verschrikkelijke tijd achter de rug. Als de liberale Britse regering onder leiding van Asquith in augustus 1914 besluit tot deelneming aan de oorlog juicht zij deze beslissing toe. Emmeline en Christabel besluiten dat de WSPU alle activiteiten voor het vrouwenkiesrecht op zal schorten omdat niets de overwinning van Engeland mag belemmeren. De Engelse regering laat hierop alle nog gevangen zittende suffragettes vrij en staat toe dat Christabel naar Engeland terugkeert. Deze geste van de Britse regering is niet het resultaat van onderhandelingen. Emmeline kiest onvoorwaardelijk voor de oorlog en voor de opschorting van de activiteiten van de WSPU.

Steun van de WSPU aan de oorlog

Gedurende de hele Grote Oorlog roept de WSPU mannen op om hun land te dienen als militair, en vrouwen om de plaatsen van mannen in het arbeidsproces over te nemen. Zij steunen daarbij zelfs de *White Feather Movement*. Dit is een beweging die tijdens de Eerste Wereldoorlog de dienstplicht bepleitte en witte veren aan jonge mannen in burger op straat gaf om hen daarmee te laten weten dat ze lafaards waren omdat ze niet in het leger dienden.

Emmeline Pankhurst heeft haar keuze vóór de oorlog verdedigd met de mededeling dat ze altijd al een hekel heeft gehad aan Duitsers, sinds zij als tienermeisje in Parijs op school was. Dat kan hebben meegespeeld, maar is toch nauwelijks een verklaring te noemen voor de keuze van een hele vrouwenbeweging. De vrouwenstrijd in Engeland is gevoerd als een strijd tussen het oude adellijke regime en de nieuwe industriële kapitalistische orde. In dat licht was de Grote Oorlog een exponent van de nieuwe orde. Er werd in augustus 1914 nog wat gedebatteerd over het nut van een cavalerie oude stijl, maar in feite was direct duidelijk dat de Grote Oorlog een moderne oorlog zou worden waarin de adel, het Victoriaanse verleden, geen rol van betekenis meer had.

Indien de oorlogen van een staat gevoerd werden door de nieuwe machtigen, gebruik makend van nieuwe technologie, steunend op de industrie, dan bood dat mogelijkheden voor verdergaande modernisering van de maatschappij, waaronder de invoering van het vrouwenkiesrecht. De keuze van de WSPU om de oorlog te steunen, was een logisch gevolg van de keuze een eeuw eerder om de strijd voor het vrouwenkiesrecht te koppelen aan de strijd tegen de oude machtsverhoudingen. Ten aanzien van de persoonlijke keuze van Emmeline Pankhurst kan worden geconstateerd dat zij zich had afgekeerd van alle bestaande politieke partijen, zij zich haar leven lang – vanaf haar vijftiende – had beziggehouden met vrouwenrechten. Haar steun aan bepaalde politieke partijen werd ingegeven door haar strijd voor het kiesrecht en de gelijkberechtiging van vrouwen.

De keuze van Emmeline en Christabel, de houding van de WSPU tijdens de oorlog, is vaak bekritiseerd en als grillig en onbegrijpelijk betiteld. Maar het was geen grillig besluit en ook niet onbegrijpelijk. Het kwam overeen met het militante standpunt dat zij sinds 1903 heeft ingenomen. Het ging immers om de bevordering van vrouwenrechten in alle sectoren van de Engelse maatschappij. In die strijd die zeer militant is gevoerd heeft de WSPU in ieder dilemma dat zich voordeed consequent de kant van de vrouwen gekozen.

Toen de vakbeweging de WSPU verweet dat zij stakingsbreeksters steunde, reageerde Emmeline ad rem (maar kortzichtig) met de mededeling dat vakbewegingen die geen vrouwen als leden willen accepteren niet moeten verwachten dat vrouwen verhongeren uit solidariteit met een actie van de vakbeweging. Ze ging direct over tot de aanval waarbij ze vroeg wanneer de vakbeweging van Afro-Amerikanen iets gedaan heeft aan de onderbetaling van vrouwen en de beperkte mogelijkheden van vrouwen op de arbeidsmarkt.

De Grote Oorlog was niet alleen een moderne oorlog die de Engelse maatschappij zou kunnen moderniseren, het was ook een oorlog met massale mobilisatie. En de mobilisatie van mannen bood kansen voor vrouwen. De WSPU heeft tijdens de Grote Oorlog geprobeerd om vrouwen een dusdanige positie binnen de Engelse maatschappij te bezorgen dat vrouwen na de oorlog niet meer konden worden genegeerd. Iedere plaats in de maatschappij die werd verlaten door een man die naar de oorlog trok, werd opgeëist door de WSPU voor een vrouw.

Of de houding van de WSPU tijdens de oorlog een rol heeft gespeeld bij het gedeeltelijke vrouwenkiesrecht dat in 1918 tot stand kwam, is de vraag. Maar de beslissing op zich was niet grillig maar juist extreem consequent. De WSPU was niet partijpolitiek geëngageerd en had geen bredere visie op de oorzaken die ten grondslag lagen aan de onderdrukking van vrouwen. De organisatie was puur praktisch gericht op één doel: meer rechten voor vrouwen.

Emmeline heeft zich een periode van haar leven, in de negentiende eeuw, het lot aangetrokken van de arbeiders in de sloppenwijken. Wellicht door de houding van arbeidersbewegingen in de negentiende eeuw heeft zij haar medeleven met de arbeidersklasse later versmald tot vrouwen behorend tot de arbeidersklasse. Dat was kortzichtig, maar gezien de voorgeschiedenis van de vrouwenbeweging in het algemeen en de positie van Emmeline Pankhurst in het bijzonder, niet onbegrijpelijk.

Sylvia Pankhurst

De weg die Sylvia Pankhurst koos tijdens de oorlog was een totaal andere dan die van haar moeder, haar zus en de WSPU (al bleef ze daar wel lid van tot zij er door haar moeder en zuster uit werd gezet). Zij ontdekte, wellicht tijdens haar reis naar Amerika, wellicht al eerder, dat vrouwendiscriminatie niet op zichzelf stond maar onderdeel uitmaakte van de totale maatschappijinrichting. Zij koos ervoor om tegen de oorlog te ageren maar daarnaast ook te strijden voor een totaal andere – sociaal anarchistische – maatschappij.

Sylvia reisde in de zomer van 1914 naar Ierland. De gebeurtenissen op het vasteland krijgen dan in Engeland eigenlijk nauwelijks aandacht. Ierland streed voor onafhankelijkheid en dat hield de Engelsen veel meer bezig. Bij Sylvia's terugkomst in Londen is de oorlog een feit. Sylvia schaart zich achter James Keir Hardie die zich tegen de oorlog heeft uitgesproken. Het is een minderheidsstandpunt, ook binnen Labour, en Hardie wordt landverraad verweten. Hij trekt zich terug uit de politiek en zal zich intensief gaan bezighouden met hulp aan ballingen van het vasteland.

Sylvia begint in East End een reeks succesvolle projecten om de gevolgen van de oorlog voor de plaatselijke bevolking te verzachten. Wat haar moeder en zuster niet zien, ziet Sylvia – midden in de arbeiderswijk East End – wel; door het vertrek van de mannen valt een belangrijk deel van het gezinsinkomen weg. De vergoeding van de staat voor de soldaten is veel lager dan het inkomen van de mannen voordat ze vertrokken. Aan het begin van de oorlog is er nog geen sprake van grote werkgelegenheid voor vrouwen; de mannen trekken weg, maar de economie zakt in door de oorlog, onder andere omdat de export instort. Pas als de oorlog vordert en de wapenindustrie op volle toeren moet draaien om de mannen aan het front te kunnen bevoorraden, is er sprake van een korte opleving van de werkgelegenheid.

Sylvia vraagt, om de werkloosheid te lijf te gaan, een bevriende ontwerper om poppen te ontwerpen en start een poppenfabriekje. Omdat poppen tot de oorlog allemaal uit Duitsland kwamen en de import daarvan

is stopgezet, is het project succesvol. In de coöperatief georganiseerde fabriek worden poppen en ander speelgoed gemaakt door 59 vrouwen tegen winstdeling, wat een uitstekend loon is. Door de oorlog nog verder in armoede gedompeld, lijden steeds meer vrouwen en kinderen honger. Sylvia richt een aantal 'cost-price restaurants' op, waar gezonde maaltijden worden geserveerd tegen kostprijs. De maaltijden worden bereid door bewoners zelf.

Sylvia lijkt gedurende de hele oorlog – maar ook daarna – zichzelf als initiatiefnemer en organisator te zien, waarbij zij steeds een nieuw project opstart als het andere begint te lopen. East End krijgt zo onder andere een kinderopvang, een gezondheidskliniek en een school. Ze blijft demonstraties organiseren tegen de oorlog en probeert wanneer bij rellen in East End de huizen van Duitsers en joden worden bestormd vergeefs de gemoederen te bedaren. Zij concludeert: 'Arm patriottisme, welke domme wreedheden zijn er in jou naam begaan!'

Sylvia zal ook na de oorlog onder invloed van socialistisch anarchistische ideeën blijven werken in East End en is in Engeland, samen met haar partner – de uitgeweken Italiaanse anarchist Silvio Corio – één van de eersten die waarschuwt voor het gevaar van het opkomend fascisme.

Conclusie

Als de oorlog eindigt in 1918 boekt de Engelse vrouwenbeweging een schrale overwinning. In 1918 wordt het algemeen stemrecht ingevoerd. Voor mannen vanaf hun eenentwintigste, voor vrouwen pas vanaf hun dertigste. Direct na de oorlog, in 1918, leidt de economische recessie in Engeland ertoe dat veel vrouwen hun baan kwijt raken ten gunste van de teruggekeerde soldaten. Ook op dit terrein kan niet worden verdedigd dat de opzet van de WSPU is geslaagd. Emmeline Pankhurst keert terug naar de Conservatieve Partij, waarvoor zij in 1925 voor East End kandidaat staat.

De strijd van de suffragettes heeft velen geïnspireerd, de keuze van de WSPU tijdens de Grote Oorlog heeft velen achteraf verbaasd. Ik heb geprobeerd door middel van een lange inleiding te verklaren waarom de WSPU tijdens de oorlog de kant van de regering koos. De belangrijkste reden daarvan was de eenheid van de WSPU met het gedachtegoed van Emmeline Pankhurst. Zij bepaalde vrijwel alleen de richting van de WSPU. Een geschiedenis die voor Emmeline rond 1868 begon toen zij als jong meisje via haar moeder betrokken raakte bij de Suffrage Society.

En als er dan al een persoonlijke reden voor Emmeline was om vóór de oorlog te zijn dan zou het kunnen dat zij anders zou hebben besloten als haar beide zoons waren blijven leven. Meer dan 45 jaar was zij uitgescholden, voor gek verklaard, bespuugd, geslagen en vernederd door mannen. Twee van haar kinderen – haar beide zoons – overleden jong, waarvan zij zelf de financiële omstandigheden van het gezin (ten gevolge van de strijd die gevoerd moest worden) als oorzaak zag. Haar oudste zoon overleed op vierjarige leeftijd aan difterie, haar jongste op twintigjarige leeftijd aan polio. En dat bepaalde wellicht mede haar engagement toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Het was niet dat ze de mannen lachend de loopgraven gunde. Emmeline had zich in de loop der jaren afgesloten voor andere zaken dan de vrouwenzaak. Zij wist niet wat er aan het front gebeurde en zal – gelijk haar opstelling vóór de oorlog met betrekking tot de arbeidersstrijd – er alles aan gedaan hebben om te voorkomen dat zij wél zou weten wat de situatie van mannen aan het front was. En zo kon zij de strijd voor vrouwen voortzetten zonder zich te bekommeren om mannen.

Adeste Fideles of 'de wilde staking' van frontsoldaten rond kerst 1914

Tijdens de Eerste Wereldoorlog, rond de kerst van 1914, zijn soldaten van de verschillende partijen uit de loopgraven geklommen en naar elkaar toe gegaan om te verbroederen. Over het algemeen wordt dit het kerstbestand van 1914 genoemd. Anita de Waal spreekt liever van een 'wilde staking' en legt in het onderstaande artikel uit waarom. Daarnaast legt ze uit waarom deze wilde staking niet tot een algemene staking heeft geleid.

DOOR ANITA DE WAAL

Kerstbestand, muiterij of staking?

Voor de duidelijkheid, er was geen kerstbestand in 1914. Een bestand is een overeenkomst tussen de autoriteiten van twee of meer strijdende partijen om de vijandelijkheden gedurende een vooraf afgesproken periode op te schorten. Dat was absoluut niet aan de orde in het najaar van 1914. Integendeel. Er was door de legerleiding (van alle partijen) bedacht, indien het maar even mogelijk was gezien de weersomstandigheden, tijdens de kerst aanvallen uit te voeren op de tegenpartij omdat die tegenpartij daar wellicht – in verband met de kerst – niet op voorbereid zou zijn.

Er was eigenlijk ook geen sprake van muiterij. Een muiterij is gewapend verzet van soldaten tegen de legerleiding, en ook dat is niet gebeurd. Er zijn geen gevallen bekend waarin soldaten openlijk in opstand kwamen tegen hun eigen legerleiding. Het besluit – al dan niet gezamenlijk genomen – om uit de loopgraaf te klimmen en ongewapend en onbeschermd naar de vijand te gaan, laat zich wellicht het beste omschrijven als een wilde staking van soldaten aan het front. En het was een wilde staking op zeer grote schaal.

Er zijn mensen die stellen dat de helft van de soldaten aan het westelijk front (800 km lengte door Vlaanderen en Frankrijk) aan deze wilde staking heeft deelgenomen. Ik geloof niet dat nog te achterhalen valt hoeveel soldaten daadwerkelijk hebben gestaakt, maar het moeten er wel heel veel geweest zijn. Een Engelse onderluitenant meldde bijvoorbeeld op 27 december 1914 in zijn dagboek dat hij een aantal lange wandelingen in niemandsland had gemaakt waarbij hij verzucht hoe onvoorstelbaar het is dat het zo stil is rond de loopgraven, waar korte tijd eerder nog zo hard werd gevochten. Blijkbaar was de staking in de regio waar hij gelegerd was zo algemeen dat hij het geen risico vond om ver van zijn eigen loopgraven in niemandsland te gaan wandelen, en werd er in de wijde omtrek niet geschoten aangezien hij tijdens zijn lange wandelingen nergens oorlogsgeweld hoorde.

> Een Belgische soldaat vertelde na de oorlog dat de Duitse soldaten hen in 1914 via een briefje hadden uitgenodigd om in niemandsland gezamenlijk een kerstmaaltijd te

Liederen

Uit alle nog beschikbare informatie blijkt dat vaak de Duitsers het initiatief namen en dat het zingen van liederen een grote bijdrage heeft geleverd aan de gebeurtenissen rond de kerst van 1914. Een Brit beschreef na de oorlog hoe zijn regiment de roep om verbroedering van de Duitsers niet vertrouwde. Opeens stond één man in de loopgraaf aan de Duitse zijde op en zong 'Annie Laurie' (een zeer populair Schots lied). De Brit schreef: 'We waren er kapot van. Het was alsof de oorlog opeens was opgehouden.' De zingende Duitser bleek een luitenant te zijn die na zijn gezang met een aantal anderen uit de loopgraaf klom, en al roepend dat ze graag wilden overleggen naar het midden van het niemandsland liep. Niemand overwoog op hem te schieten. In het dagboek van een Franse

soldaat staat dat de Duitse soldaten aan de overkant eerst een aantal kerstliederen zongen om vervolgens, tot verbazing van de schrijver, 'de Marseillaise' in te zetten.

Veel toenaderingspogingen begonnen met een uitwisseling van liederen. Een Duitse soldaat noteerde in zijn dagboek dat een aantal kameraden op kerstavond 'Stille Nacht' begonnen te zingen. Toen het lied uit was klonk er plotseling vanaf de andere kant applaus en 'Merry Christmas. Well done, fritzes', waarna de Engelsen het lied beantwoordden met 'The First Noel' en een aantal liederen later de studenten en gestudeerden aan beide zijden gezamenlijk 'Adeste fideles' ('Komt allen tezamen') zongen. 'Adeste fideles' wordt gewoonlijk vertaald met de woorden: 'Komt samen gelovigen' maar kan ook toepasselijk worden vertaald met 'Komt samen zij die vertrouwen hebben'. Na dit lied besloten de zangers inderdaad om elkaar te vertrouwen en samen te komen halverwege het niemandsland.

Pruisen staakt niet

Ook Belgische en Franse soldaten hebben meegedaan aan de staking, terwijl hun land leed onder de bezetting door de Duitse troepen. Alleen de Duitse troepen uit Pruisen lijken nergens te hebben gestaakt. Dit valt op te maken uit de bronnen vanuit verschillende plaatsen van zowel Duitsers als Engelsen als Fransen. Een Franse soldaat meldde bijvoorbeeld op 24 december 1914 in een brief aan zijn ouders dat hij erachter is gekomen dat in de loopgraaf recht voor hem soldaten uit Beieren zitten, in de loopgraaf links van hem Pruisen en in de loopgraaf rechts van hem Saksen. Hij schreef dat hij, toen hij met zijn luitenant in de loopgraven aan de overkant op zoek was naar een Beierse krant, door de Beierse soldaten is gewaarschuwd de Pruisen te wantrouwen. Het lijkt er op dat deze Franse soldaat over rechts – via de Saksen – bij de Beierse soldaten op bezoek ging.

Toenadering

Een Fransman afkomstig uit de Elzas meldde in zijn dagboek dat er vanaf 16 december niet meer op elkaar werd geschoten. Op 18 december heeft hij met zijn Duitse collega wacht gelopen en zijn ze samen in een boom geklommen en hebben zitten kletsen. Ten oosten van Reims wordt eind november al tussen Duitsers en Fransen een onderling overeengekomen wapenstilstand in aantekeningen van soldaten gemeld, in eerste instantie met het doel de slachtoffers in het niemandsland te bergen. Een Belgische soldaat vertelde na de oorlog dat de Duitse soldaten hen in 1914 via een briefje hadden uitgenodigd om in niemandsland gezamenlijk een kerstmaaltijd te nuttigen. Dat is gebeurd. De Belgische commandant werd, toen dit bij de autoriteiten bekend werd, gedegradeerd en overgeplaatst.

Er zijn ook verhalen bekend van minder voorzichtige toenaderingspogingen. Zoals een Engelse soldaat die schreef hoe plotseling vanaf de Duitse kant iemand riep 'No shoot!' en plompverloren met een kerstboom met brandende kaarsjes uit de loopgraaf klom en naar de Engelse loopgraaf toeliep. Hij overleefde het onder de gespannen blikken van vriend en vijand.

Loopgravenoorlog

De Duitsers waren in augustus 1914 opgewekt en optimistisch ten strijde getrokken. De snelle en gemakkelijke Duitse overwinning in de Frans-Duitse oorlog van 1870-1871 werd nog steeds gecultiveerd. De Duitse artillerie was toen onoverwinnelijk gebleken. Iedereen zou vóór de kerst gezond en wel weer thuis zijn. De Grote Oorlog was echter totaal anders dan alle voorgaande oorlogen.

Tot de tweede helft van de negentiende eeuw was oorlog beweging. Met de infanterie als koningin van de veldslag, de cavalerie als het adellijke wapen en de artillerie ter ondersteuning. In 1870 hadden de Duitsers de artillerie, modern en voorbeeld van industrieel technisch vernuft, met succes als speerpunt in de oorlog tegen de Fransen gebruikt. In 1914 meende men dezelfde strategie te kunnen toepassen. Maar inmiddels beschikten beide partijen over dezelfde wapens, waarbij het aantal defensieve wapens een veelvoud vormde van de offensieve wapens. Rond 6 september 1914 kwamen de partijen tegenover elkaar te staan en stopte de opmars. Hier groeven de partijen zich in. Om vooruit te komen werden eerst de loopgraven van de tegenpartij enige tijd bestookt met artillerievuur vanuit het achterland in de hoop dat de verdediging grotendeels was uitgeschakeld. Na de artilleriebeschietingen trokken grote groepen mensen lopend door het niemandsland waar mijnen lagen en prikkeldraadversperringen waren aangebracht, en probeerden ongeschonden de andere loopgraaf te bereiken en deze te veroveren. Bij de soldaten aan het front was eind september 1914 al duidelijk dat deze methode eindeloos kon duren zonder noemenswaardig succes. Tegelijkertijd was het de soldaten aan het front duidelijk dat de legerleiding die ver van het front de strategie bepaalde, voort bleef gaan met deze nutteloze strategie.

De gedachte dat de vijand aan de andere kant van het niemandsland was, en de bondgenoot aan de schrijftafel in het thuisland, werd steeds onwaarschijnlijker

In geen enkele oorlog daarvoor noch daarna is de strijd zo geconcentreerd geweest rond één klein gebied – de frontlinie – waarbij grote groepen mannen langdurig vlak bij elkaar in gelijksoortige slechte omstandigheden, zonder resultaat, met elkaar in gevecht waren. Iedere soldaat raakte ervan overtuigd dat de legerleiding bestond uit een stel idioten die geen flauw benul hadden hoe de oorlog gevoerd moest worden. De weerzin tegen de oorlog was groot onder de frontsoldaten, maar de repressie enorm. De legerleiding trad met harde hand op tegen alle vormen van plichtsverzuim. De oorlogsmoeheid werd in het najaar van 1914 bestreden door strategisch zinloze acties waarbij korte nachtelijke aanvallen werden uitgevoerd op de tegenstander. De soldaten kregen steeds meer het gevoel volledig aan hun lot te worden overgelaten in onmenselijke omstandigheden. De gedachte dat de vijand aan de andere kant van het niemandsland was, en de bondgenoot aan de schrijftafel in het thuisland, werd steeds onwaarschijnlijker. Want de soldaat aan de overkant van het

niemandsland zat in hetzelfde schuitje. Dat wist de soldaat in de loopgraaf wél. De wederzijdse aanvallen gaven de soldaten het inzicht dat de loopgraven aan de overkant net zo beroerd waren als die aan hun eigen kant.

Het was koud in november 1914 in Vlaanderen en Noord-Frankrijk. Het niemandsland tussen de loopgraven raakte bezaaid met lijken die niet weggehaald konden worden omdat de strijd voortduurde. Wie vanuit de loopgraaf in de richting van de vijandelijke stellingen keek, kon geconfronteerd worden met de aanblik van eerst een zwaargewonde en vervolgens een dode kameraad op een paar meter afstand. Begin december zette in delen van Vlaanderen een lichte dooi in. Koude, natte dagen volgden, waarbij de loopgraven veranderden in ijskoude, smerige en modderige gangen. De lijken in het niemandsland ontdooiden en boven het hele terrein hing een ondraaglijke stank van ontbindend vlees.

De weersomstandigheden waren zodanig slecht dat de vijandelijkheden op een laag pitje moesten worden gezet. Alfred Anderson maakte de kerst van 1914 aan het front mee en herinnerde zich jaren later hoe – na maanden in de loopgraven met het geluid van fluitende kogels, ratelende machinegeweren en verre Duitse stemmen constant op de achtergrond – het plotseling stil was, griezelig stil.

Kerst naderde. Vanuit het achterland werden met het oog op de kerst, pakketjes gebracht. De legerleiding zorgde voor pakketten met extra rantsoenen en breiwerkjes van vaderlandslievende dames (de liefdesgeschenken). Familie stuurde persoonlijke pakketten met snoepgoed, cadeautjes en mooie wensen. De Duitsers ontvingen van officiële zijde vanuit het achterland duizenden kerstboompjes (met kaarsjes) die zo snel mogelijk naar de frontlinies werden gebracht. En zo naderde de kerst. In die stilte aan het front konden ze op de vele plaatsen waar de loopgraven dicht bij elkaar lagen, de andere partij horen praten, zingen en lachen. Op dat moment hebben soldaten besloten dat de situatie zo ondragelijk was dat er iets moest gebeuren om hun menselijkheid terug te winnen. Ze hebben met dat allesoverheersende doel, op eigen initiatief besloten de directe onderhandeling aan te gaan met de andere partij omdat zij meer vertrouwen hadden in hun tegenstanders aan de overkant dan in hun eigen legerleiding ver weg.

Gezamenlijk begraven

Naast zingen en risicovolle eenmansacties is er heel veel onderhandeld; er zijn op veel plaatsen onderhandelingen vooraf gegaan aan het besluit om elkaar in niemandsland te treffen, waarbij beide partijen elkaar beloofden tegelijkertijd uit de loopgraaf te komen – en dat ook daadwerkelijk deden. Nadat de partijen bij elkaar waren gekomen en de eerste gesprekken waren gevoerd, ging men onmiddellijk over tot het meest urgente probleem dat beide partijen voelden; het begraven van de lijken in niemandsland. Eerst begonnen ze hun eigen kameraden te begraven om vervolgens de lijken van de andere partij naar de overkant te dragen en – op veel plaatsen – vervolgens over en weer te helpen elkaars kameraden te begraven. Daarbij ontdekte men, nu men eindelijk rechtop kon lopen in het niemandsland, op onverwachte plekken vergeten lichamen. Korporaal Jones schreef bijvoorbeeld hoe hij, op weg naar de Duitsers om een praatje te maken, een verlaten loopgraaf passeerde waar water in stond en die vol bleek te liggen met half vergane Duitse soldaten. Nadat alle lichamen waren begraven werden zij herdacht met een gezamenlijke korte herdenkingsdienst. Kort, want de weerzin was wel groot om tegen die lijken aan te kijken, maar men was in de loop der maanden gewend geraakt aan de dood en wilde er niet te lang bij stilstaan.

Na het begraven van de lijken werd er alom geruild. Om te beginnen werd het voedsel dat in pakketten door de officiële instanties was geregeld voor hun soldaten aan het front, geïnspecteerd en geruild tegen de lekkernijen van andere pakketten door officiële instanties voor hun soldaten geregeld. Er werden familiefoto's getoond en adressen uitgewisseld, verhalen over thuis verteld. Duitsers die voor de oorlog in Engeland hadden gewoond schreven brieven aan bekenden in Engeland en vroegen de Engelsen deze brieven voor hen te posten. Kortom, er ontstond een gemoedelijke kennismaking. Er werd af en toe gevoetbald in het niemandsland, er werd gezamenlijk gegeten en gedronken, gezongen en muziek gemaakt. Op veel plaatsen werden tips uitgewisseld over wederzijdse zwakke punten in de verdediging van de loopgraven. Dankzij de staking konden de soldaten vrijuit werken aan de versteviging van die stellingen; vrijwel alle dagboekaantekeningen maken melding van dergelijke werkzaamheden tijdens de staking.

De autoriteiten wisten zich in eerste instantie geen raad met de staking aan het front

De staking in het nieuws

De staking was zo massaal dat de media het niet volledig konden verzwijgen. De autoriteiten wisten zich in eerste instantie geen raad met de staking aan het front. De Britse media berichtten erover op de voorpagina's, met kerst. In Duitse kranten verschenen summiere berichten waarbij steeds werd benadrukt dat de Duitse soldaten daar nauwelijks aan meededen tenzij het een korte wapenstilstand betrof om de gevallen kameraden te begraven uit piëteit. Britse media beschreven het kerstbestand als een *gentlemen's agreement* waarbij de Britten het voortouw namen als hoeders van de beschaving en de oorlog zelf was als een sportwedstrijd: sportief, beschaafd en zonder haat, 'opdat de beste moge winnen'.

Repressie

De gedachte bij de legerleiding dat de soldaten wel eens door zouden kunnen gaan met hun staking en het gewoon zouden verdommen om de strijd voort te zetten vereiste de nodige noodmaatregelen. Op diverse plaatsen werden na de kerst, in de loop van januari 1915, officieren vervangen, 'aanvoerders van de verbroedering' overgeplaatst en vooral heel veel soldaten uit elkaar gehaald. En toen was het op de meeste plaatsen over. Op bepaalde locaties hebben de soldaten het 'niet-aanvalsverdrag' weten te rekken van meerdere maanden tot een jaar. Het jaar daarop met kerst, was de legerleiding voorbereid en werd aan beide zijden met harde hand opgetreden tegen iedereen die probeerde een bestand als in 1914 te forceren. Daarnaast werd opdracht gegeven de hele dag artilleriebeschietingen te laten plaatsvinden opdat het niemandsland niet toegankelijk was en soldaten van de beide kanten elkaar niet konden toeroepen. Toch hebben er ook in 1915 en in 1916 op kleine schaal verbroederingen plaatsgevonden rond kerst.

Staking?

Er zijn tot op de dag van vandaag mensen die menen dat er geen sprake was van een staking rond kerst 1914 en al zeker niet gedurende de maanden erna. Bij bestudering van de statistieken over slachtoffers aan het front zijn onderzoekers tot de conclusie gekomen dat er op bepaalde plaatsen inderdaad gedurende maanden niet gevochten kan zijn. Over de hele Eerste Wereldoorlog is tussen de 15 en 20% van de soldaten omgekomen of gewond geraakt. Maar op sommige plaatsen is maandenlang geen enkel slachtoffer gevallen – aan geen van beide zijden. Deze plaatsen komen overeen met de plaatsen waar dagboekaantekeningen van soldaten melding maken van langdurige afspraken met de vijand.

De gebeurtenissen aan het front eind 1914, begin 1915 waren ingegeven door wanhoop en niet door het bewustzijn van een ander perspectief. De staking was een wanhoopsdaad van alle betrokkenen tegen de onmenselijke 'arbeidsomstandigheden' waarbij de kerst zelf eigenlijk meer als katalysator heeft gewerkt dan dat het daadwerkelijk een belangrijke rol heeft gespeeld bij de start van de staking. Ook zonder de kerst zou er in het najaar en of de winter van 1914 gestaakt zijn. De staking begon op sommige plaatsen al ruim voor de kerst en lijkt vooral ingegeven door de onhoudbare situatie en het slechte weer. Vanaf ongeveer half november begonnen met name Duitse soldaten er bij hun overburen op aan te dringen de slechte weersomstandigheden te gebruiken om de slachtoffers in het niemandsland te bergen. Dat was de allesoverheersende wens van de stakers. Men wilde niet langer aankijken tegen halfvergane, door ratten aangevreten gezwollen lijken met de gedachte dat men zelf één van deze lijken kon worden. Het was een staking met slechts één eis: ik wil weer mens zijn, mij mens voelen en mijn medemens als mens benaderen. En daarin is de staking geslaagd of zoals iemand verwoordde: 'Wat zich toen tussen de beide fronten afspeelde was iets van een pure menselijkheid.'

Van wilde naar algemene staking?

Er werd niet gesproken, noch nagedacht over het massaal verlaten van de stellingen om terug te keren naar huis. Dat blijkt al uit het feit dat bijna alle dagboekaantekeningen spreken over het bijwerken van de stellingen. Diverse dagboeken hebben gedetailleerde tekeningen gemaakt van het niemandsland naast aantekeningen van de inrichting van de loopgraaf aan de overkant die zij hadden bezocht. Iedereen ging er van uit dat het een kortstondige pauze in de oorlog was en prepareerde zich, zonder haat jegens de tegenstander, op een vervolg van de strijd met de bedoeling meer kans te maken zelf te kunnen overleven.

Belangrijke factoren die hebben meegespeeld waardoor de wilde staking niet verder kwam dan het kortstondige 'bestand', ondanks dat er zo massaal gestaakt werd, zijn vrij makkelijk te vinden. De frontsoldaten staakten. Zij waren op vele manieren geïsoleerd van de rest van de maatschappij. De eigen burgerbevolking was nog volop in de roes van de snelle overwinning en bovendien ver weg. De bevolking van Vlaanderen en Frankrijk was boos op de stakers. Dagboekaantekeningen van Franse en Engelse soldaten vermelden hoe ze door Franse burgers werden uitgescholden en bespuugd omdat ze staakten.

Ten opzichte van de hogere legerleiding was er wellicht geen respect, maar ook geen zichtbare ongehoorzaamheid

Daarnaast bleef de hiërarchie aan het front eigenlijk overal bestaan. De aanwezige officieren staakten mee en het waren dezelfde officieren die met hun collega officieren aan de overkant afspraken maakten. Een Franse staker vertelt dat zijn officier niet meer dan drie mensen tegelijk naar de loopgraaf aan de overkant op bezoek liet gaan. Daar hield iedereen zich aan. Elders werd een bericht van een Duitse commandant naar commandanten aan de overkant gebracht met de melding dat er 's middags een generaal langs zou komen. Geadviseerd werd dat iedereen zich zou terugtrekken in de loopgraven en dat er voor de vorm wat heen en weer geschoten diende te worden, waarbij iedereen vooral moest zorgen niemand te raken. En zo gebeurde het. In de loopgraven werd de oorlog gestaakt maar bleven de machtsverhoudingen tussen de soldaten ongewijzigd. Ten opzichte van de hogere legerleiding was er wellicht geen respect, maar ook geen zichtbare ongehoorzaamheid. Eind december of in de loop van januari maakten de weersomstandigheden het mogelijk verder te gaan met de gevechten en werd de staking bijna overal beëindigd.

Het Russische front

Dit is niet helemaal het einde van het verhaal. Want in het najaar van 1915 en 1916 vonden er op kleinere schaal soortgelijke acties plaats. Op kleinere schaal, omdat de autoriteiten gewaarschuwd waren en ze iedere poging tot staken onmiddellijk de kop indrukten, maar er is wel een aantal succesvolle pogingen geweest aan het westelijk front.

Opvallend is ook de situatie na 1914 aan het Russische front. Op kleine schaal was daar tijdens de kerst van 1914 gestaakt. In het voorjaar van 1915 maken echter steeds meer Duitse en Russische soldaten in hun aantekeningen melding van uitwisseling van voedsel en sigaretten. Deze meldingen komen regelmatig terug in aantekeningen van verschillende soldaten verspreid langs het Russisch-Duitse front, tot in 1917.

In februari 1917 wordt aan het front bekend dat er in Petersburg een opstand van burgers is uitgebroken en besluiten de Russische soldaten te gaan muiten. Zij weigeren openlijk orders van hun meerderen op te volgen en op diverse plaatsen worden officieren gelyncht. De Duitsers weten dat er opstand in Rusland is en proberen contact te maken met de Russen in de andere loopgraaf. Maar nu gebeurt er in eerste instantie het omgekeerde. De soldaten van Rusland muiten wel, maar staken de oorlog niet. In tegendeel; zij tonen zich patriottisch en gaan juist nu fel over tot de aanval om de revolutionaire nieuwe regering in het achterland te ondersteunen en zoveel mogelijk Russisch grondgebied op de Duitsers terug te veroveren. Pas als na de Oktoberrevolutie de Bolsjewieken besluiten tot een wapenstilstand verlaten de soldaten het front.

Muiterij in Duitsland

Een soortgelijke situatie doet zich voor in Duitsland eind oktober 1918. De regering in Duitsland probeert tot een wapenstilstand te komen en de legerleiding besluit oorlogsschepen uit te sturen,

wat volgens de matrozen alleen maar kan betekenen dat de legerleiding de Britten wil uitdagen tot een volgende slag. De matrozen zien dit als een plan van de legerleiding om de regering te saboteren en zij slaan ook hier aan het muiten ter ondersteuning van de regering. In Wilhelmshaven meren de muitende schepen af en de al morrende bevolking sluit zich bij de muiters aan. De Duitse revolutie van 1918, die zal eindigen met de Spartakusopstand, is een feit.

Opstand aan het Franse front

In Frankrijk echter ontstaat nog tijdens de oorlog, na de start van de Russische Revolutie, een opstandige situatie in het Franse leger. De Franse legerleiding blijft, ondanks de enorme verliezen aan Franse zijde, de strategie van de aanval hanteren terwijl de overige (arbeids)omstandigheden aan het front onvergelijkbaar slecht zijn. Groepen soldaten beginnen te muiten. Hier is geen steun vanuit de bevolking en lijkt het erop dat de soldaten een zelfde wilde staking zijn begonnen tegen de omstandigheden waarin zij – specifiek zijzelf als soldaat aan het front – verkeren. Vergelijkbaar met de situatie rond kerst in 1914. Deze opstanden zijn met harde hand onderdrukt en er heeft geen enkele wisselwerking met de burgerbevolking bestaan.

Groot-Brittannië

In Groot-Brittannië breekt na de oorlog een periode aan van economische depressie en arbeidsonrust, die zal eindigen met een algemene staking op 1 mei 1926. Na een aantal dagen verliest de staking steun en op 11 mei 1926 is men weer aan het werk. Deze arbeidsonrust wordt niet gesteund door soldaten, maar de inmiddels gedemobiliseerde soldaten vormen wel een belangrijke factor in de arbeidsonrust.

Conclusie

De wilde staking van 1914 was enerzijds een geïsoleerde actie van soldaten aan het front. Anderzijds was het een in de tijd niet geïsoleerd, maar juist steeds terugkerend fenomeen dat vanaf najaar 1914 gedurende de hele oorlog en de periode na de oorlog, is blijven bestaan. In Rusland en Duitsland waar aansluiting mogelijk was bij de burgermaatschappij en de eisen niet alleen de (arbeids)omstandigheden aan het front, maar de hele inrichting van maatschappij betroffen, kon het verzet van soldaten uitgroeien tot een massabeweging en tot een poging de maatschappij te veranderen. In Engeland, waar eenzelfde massabeweging ontstond die in 1926 tot een algemene staking leidde, hebben de autoriteiten de massa weten te verdelen waardoor de staking na een aantal dagen verliep.

Nooit ter wereld hebben zoveel arbeiders (frontsoldaten) van verschillende nationaliteiten tegelijkertijd het werk neergelegd met slechts één eis: mens te mogen zijn

De wilde staking van 1914 aan het westelijk front kan worden beschouwd als een korte wanhoopskreet van wanhopige soldaten. Maar ze kan ook worden beschouwd als één van de meest helder geformuleerde stakingen in een reeks massale protesten tegen de ontmenselijking van het arbeidsproces. Nooit ter wereld hebben zoveel arbeiders (frontsoldaten) van verschillende nationaliteiten tegelijkertijd het werk neergelegd met slechts één eis: mens te mogen zijn.

Bronnen:

De illustraties zijn beelden uit de film *Joyeux Noël* uit 2005. Rémy Cazals, professor aan de Universiteit van Toulouse en gespecialiseerd in de Eerste Wereldoorlog, heeft gezorgd voor de historische onderbouwing van die film. Van alle gebruikte beelden bij dit artikel bestaan echte foto's of beschrijvingen van getuigen die het zeer aannemelijk maken dat de feiten zich zo hebben voorgedaan als in de film getoond. Afgezien van de verhaallijn van de hoofdpersonen is de film tot in kleine details op feiten gebaseerd en toont daardoor feilloos zowel de kracht als de zwakte van de staking.

De geciteerde dagboekaantekeningen en brieven over de staking zijn afkomstig uit: *De kleine vrede in de Grote Oorlog*, *Frères de tranchées* en van http://www.chtimiste.com/regiments/fraternisationscarnets.htm. De situatie rond het oostelijk front gedurende de hele Eerste Wereldoorlog staat beschreven in *Frères de tranchées*. Daarnaast waren veel brieven en dagboekaantekeningen te lezen in het In Flanders Fields Museum te Ieper tijdens een speciale tentoonstelling over het kerstbestand in het najaar van 2005.

Verder lezen:

M. Ferro, M. Brown, R. Cazals, en O. Müller, *Frères de tranchées* (Perrin 2006).
M. Ferro, *La grande guerre* 1914-1918. (Gallimard 1990).
S. Haffner, *De verraden revolutie* (Wereldvenster 1983).
M. Jürgs, *De kleine vrede in de Grote Oorlog. Kerstmis 1914 aan het westelijk front* (Mets & Schilt Uitgevers 2004).
F. Roux, *La guerre inconnue. Les poilus contre l'armée française* (Les éditions de Paris 2006).
'Laatste overlevende Kerstbestand eerste wereldoorlog overleden', *Trouw*, 21 november 2005.
M. Wielinga, 'De muiterijen in het Franse leger in 1917' in: *De grote oorlog. Kroniek 1914-1918. Essays over de Eerste Wereldoorlog, deel 4* (Soesterberg 2004).

Werking Solidariteitskas

A Elk lid van de Vrije Bond heeft bij stakingen, gedragen door de meerderheid van de werknemers, recht op een stakingsuitkering. In bijzondere situaties ook bij stakingen gedragen door een minderheid van de werknemers. Bij dit laatste gaat het om stakingen met een doelstelling die zeer verwant is aan de doelstelling van de Vrije Bond (VB). De uitkering bedraagt 75% van de vermindering aan inkomen, met een maximum van € 50,-* per werkdag.

B Financiële ondersteuning van acties van leden van de VB die werkloos zijn, met name wanneer de leden getroffen worden door sancties op hun uitkeringen. Bij dit laatste is het een voorwaarde dat het gaat om duidelijk aangekondigde collectieve of individuele actie. De doelstelling van de actie moet in de lijn van de doelstelling van de VB liggen. Het weigeren van werk valt hier ook onder, mits voldaan wordt aan eerder genoemde voorwaarde. De VB is namelijk tegen arbeidsplicht. De uitkering bedraagt 75% van de korting met een maximum van € 50,-* per werkdag.

C Het verstrekken van renteloze leningen voor het opstarten van bedrijven in zelfbeheer. Een bedrijf moet meer dan één werkende omvatten. Het uit te lenen bedrag is maximaal € 1.000,-* en moet binnen drie jaar worden terugbetaald.

D Het financieren van initiatieven/acties van (leden van) de VB die vallen binnen de doelstellingen van de VB; per activiteit maximaal € 500,-*.

E Het financieren van initiatieven/acties waaraan, naast andere organisaties, (leden van) de VB deelneemt (nemen) en die vallen binnen de doelstellingen van de VB; per activiteit maximaal € 500,-*.

F Het financieren van initiatieven/acties van organisaties waarvan leden van de VB lid zijn en die vallen binnen de doelstellingen van de VB; per activiteit maximaal € 500,-*.

G Het ondersteunen van landelijke of regionale activiteiten welke georganiseerd worden door leden van de VB en een bijdrage kunnen leveren aan de groei en uitbouw van de organisatie; per activiteit maximaal € 500,-*.

H Minimaal 5% van de gelden die jaarlijks binnenkomen worden gereserveerd voor bijdragen aan (activiteiten van) buitenlandse organisaties waarmee de VB zich inhoudelijk verbonden voelt.

* Deze bedragen worden eens per drie jaar op de Algemene Landelijke Vergadering bijgesteld. Aanvragen worden schriftelijk ingediend bij de solidariteitskascommissie (bij voorkeur via solidariteitskas@vrijebond.nl of anders Postbus 1338, 3500 BH Utrecht. Gestreefd wordt naar een afhandelingstermijn van een week .

Uitgangspunten Vrije Bond

1 De Vrije Bond streeft naar een anarchistische samenleving waarin een mens zelf kan bepalen hoe het leven in te richten.

2 De Vrije Bond is een organisatie van anarchistische individuen en groepen gebaseerd op:
- de gelijkwaardigheid van alle mensen
- de autonomie van het individu
- zelfbestuur en zelfbeheer, vrije vereniging en federalisme
- een goed milieu en een vitale natuur
- de afschaffing van alle vormen van gezag: bijvoorbeeld economisch, politiek, sociaal, religieus, cultureel of seksueel.
- de opbouw van een vrije samenleving, zonder klassen, lidstaten, of grenzen, gebaseerd op anarchistische werkwijzen en wederzijdse hulp.

3 De totstandkoming van een vrije samenleving zal onmogelijk het werk van de Vrije Bond alleen zijn. Wij willen de anarchistische beweging uitbreiden, bekendheid geven aan onze ideeën en deze verwezenlijken. Directe actie in woord en daad is het belangrijkste middel van de Vrije Bond.

4 Aangezien onderdrukking, kapitalisme en uitbuiting wereldwijde fenomenen zijn, is onze strijd een internationale strijd. De Vrije Bond verwerpt elke vorm van nationalisme en stelt hier tegenover een federalistische organisatie van de maatschappij. Naast het verenigen van anarchistische groepen en individuen in onze directe omgeving, onderhoudt de Vrije Bond ook contacten met anarchisten en anarchistische federaties wereldwijd..

5 De samenleving waar de Vrije Bond naar streeft zal een pluriforme samenleving zijn. Verscheidenheid in anarchiserende ideeën en strategieën door aangesloten groepen en individuen zijn inherent daaraan.

6 De Vrije Bond biedt geen blauwdruk over hoe de toekomstige samenleving er precies uit moet zien. Alleen de praktijk kan dit uitwijzen. Wat de Vrije Bond wel biedt, is een organisatiestructuur waar op anarchistische wijze, mensen van allerlei schakeringen strijdbaar en solidair het debat kunnen aangaan, van elkaar leren en samenwerken.

7 De Vrije Bond initieert en ondersteunt activiteiten die de verwezenlijking van de uitgangspunten bevorderen..

JA, DIE BOND ZIE IK WEL ZITTEN!

Naam ____________________
Straat ____________________
Postcode ______ Plaats ____________ Land ____________
Telefoon ____________________
E-mail ____________________

❑ ik geef me hierbij op als lid van de Vrije Bond
❑ ik neem een abonnement op Buiten de Orde

Bon opsturen naar
Vrije Bond, Postbus 16521, 1001 RA Amsterdam, Nederland
of mail naar secretariaat@vrijebond.nl óf geef je op via www.vrijebond.nl

Contributierichtlijnen per maand:

Inkomen van 0 t/m 500 euro	€ 2,00	
Inkomen vanaf 500 euro t/m bijstand	€ 4,00	
Inkomen vanaf bijstand t/m minimum	€ 6,00	
Inkomen hoger dan minimumloon	€ 8,00	meer is ook welkom

Abonnement BdO per jaar (gratis voor leden)

Kostendekkend abonnement	€ 15,00	meer is ook welkom

Mijn bijdrage maak ik over op giro 5495473 van de Vrije Bond te Amsterdam
IBAN: NL80INGB0005495473 BIC/Swift: INGBNL2A

Achterop

Het genot van een nieuwe oorlog

De laatste tijd nemen ze steeds meer het voortouw: de haatzaaiers, de onverzoenlijken en de oorlogshitsers. Er is maar één weg die ons naar het paradijs kan voeren en dat is de weg van het geweld, zo lijkt het. Letterlijk een doodlopende weg, zeg ik dan. Maar dat is vanuit het perspectief van de slachtoffers. Uiteraard kun je ook de bril van de 'overwinnaars' opzetten. Die hebben altijd gelijk, wordt wel eens gezegd. De wereld ligt aan je voeten als je degenen die je dwarszitten kunt uitschakelen. En geweld is dan het lekkerste genotsmiddel dat er is. Het toetje van het leven. Niets opwindender dan het doden van andere mensen. Daar haalt ook de jacht op groot wild het niet bij. Een leeuw afknallen, een tijger doorzeven, onvergelijkbaar met het genot dat de moord op een medemens ons biedt. Vraag het mensen die het gedaan hebben. In het diepst van hun genotscentrum zweren ze bij het droge geluid van inslaande kogels, het bebloede mes, de geur van verbrand vlees, het schreeuwen, steunen en rochelen, de laatste diepe zucht als het gruwelijke sterven is volbracht. Ik heb er onmiddellijk de associatie van die nieuwe Apple Watch bij. Wat is er mooier dan de digitale registratie van een hart dat steeds zwakker slaat en uiteindelijk stopt. Een kunstwerk op zich. Eigenlijk zouden alle mensen verplicht zo'n Apple Watch moeten dragen. Ook de daders, zodat hun hartslag óók wordt geregistreerd als ze aan het doden zijn. En al die registraties van subliem opzettelijk hartfalen kunnen dan centraal worden opgeslagen voor een tentoonstelling in een nieuw op te richten Museum van Schone Kunsten, zodat toekomstige generaties zich kunnen vergapen aan het absurdistisch theater waarmee we onze dagen cachet en kleur hebben gegeven. Achter die prachtige frequentiecollages en hartslagmozaïeken richten we nog een ruimte in, een klein zaaltje, waarin we de geprepareerde resten van de lichamen van de meest verminkte slachtoffers tentoonstellen. Gewoon slordig op elkaar gestapeld zoals het hoort. Ter leering ende vermaeck, zoals verre voorouders reeds begrepen. In het besef uiteraard, dat ook toekomstige generaties dat wat getoond wordt niet vreemd zullen vinden. Want ter afschrikking of voorkoming zal het niet dienen. Dat hebben de gebeurtenissen van deze zomer wel weer bewezen. Ik noem als voorbeeld die arme mensen in dat vliegtuig dat uit de lucht werd geschoten. Hun verminkte resten werden bij aankomst op vliegveld Eindhoven met militair eerbetoon onthaald, de kisten werden met veel vlagvertoon door soldaten naar de lijkwagens gedragen. Dat was in juli en daar ging het dus meteen al fout. Nauwelijks twee maanden later smeekt bijna de gehele Tweede Kamer om deelname aan de oorlog in Noord-Irak en Syrië. Een bede om te mogen moorden. Wat is de les die we hieruit kunnen trekken? Dat het de mens nog steeds niet lukt om na al die eeuwen oorlog uit te bannen? Dat het vergeefse moeite is om oorlogshitsers op hun gedrag aan te spreken? Dat de mens in het diepst van zijn wezen een harteloze geweldpleger is? Dat we oorlog vooral niet moeten zien als misdaad, maar als daad van liefde? Dat oorlog bij ons hoort, zoals zweet dat doet? Dat oorlog een noodzakelijke basisbehoefte is? Dat oorlog lekker is? Wie het weet, mag het zeggen.

Uw vriend, Peter Lenssen

